

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış Bilim Dalı

**ÇALIŞANLARDA MAKYAVELİZM VE NARSİZM KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİNİN ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN İNCELENMESİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI**

Elif Ayşenur TOPRAK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

ÇALIŞANLARDA MAKYAVELİZM VE NARSİZM KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ: BİR ALAN
ÇALIŞMASI

Elif Ayşenur TOPRAK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Elif Ayşenur TOPRAK tarafından hazırlanan “Çalışanlarda Makyavelizm ve Narsizm Kişilik Özelliklerinin Etik Dışı Davranışlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Bir Alan Çalışması” başlıklı bu çalışma, 15.09.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Semra Güney (Başkan)

Doç.Dr.Özge Tayfur Ekmekci (Danışman)

Doç.Dr.Anıl Boz Semerci (Üye)

Doç.Dr.Öznur Azizoglu (Üye)

Dr.Handan Akkaş (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾

Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/ 10/ 2021

Elif Ayşenur TOPRAK

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanın önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Özge Tayfur Ekmekci** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Elif Ayşenur TOPRAK

TEŞEKKÜR

Tez yazma sürecim boyunca her adımda bana sonsuz destek olan, bu zorlu süreci benim için kolaylaştıran, öğrencisi olmaktan mutluluk duyduğum, emeği ve yüreklendirmesi ile çalışmamı tamamlamamı sağlayan sevgili hocam Doç. Dr. Özge Tayfur EKMEKÇİ' ye saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Kendisi ile çalışabildiğim için kendimi şanslı hissediyorum.

Yüksek lisans eğitimim boyunca akademik bilgilerini paylaşan ve yardımlarını esirgemeyen Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış bölümündeki bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Değerli vakitlerini ayırarak çalışmama katkı sağlayan her bir katılımcıya ve bu süreçte bana destek olan bütün arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Son olarak varlığını her an hissettiğim, en büyük destekçim olan aileme teşekkür ederim. Her daim yanımda olduğunuz için minnettarım.

ÖZET

TOPRAK, Elif Ayşenur. *Çalışanlarda Makyavelizm ve Narsizm Kişilik Özelliklerinin Etik Dışı Davranışlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Bir Alan Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bu çalışmanın amacı, makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaçla Ankara’da özel sektör ve kamuda çalışan 385 beyaz yakalı katılımcıdan çevrimiçi anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Veri analizi SPSS ve AMOS 23.0 (Arbuckle, 2011) programları kullanılarak yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre makyavelizm, etik dışı davranma üzerinde pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Ancak narsizm, etik dışı davranışları beklenen yönde yani pozitif yönde tahmin etse de söz konusu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Ayrıca sosyal istenirliğin de etik dışı davranış ile negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Yapılan ek analizlerde makyavelizmin alt boyutları ve etik dışı davranış ilişkisinde, kadın ve erkek katılımcılar arasındaki farklılıklar incelenmiş; her iki grupta da ahlak dışı manipülasyonun etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin ettiği, ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla daha güçlü olduğu görülmüştür. Erkek katılımcılarda ise statü arzusunun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılık, geleneksel cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilebilmektedir. Benzer şekilde, makyavelizmin alt boyutları ve etik dışı davranış ilişkisinde hukukçu ve eğitimci katılımcılar arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, hukukçularda ahlak dışı manipülasyon boyutu etik dışı davranış ile pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahipken; eğitimcilerde kontrol arzusu boyutu etik dışı davranış ile pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Bu farklılığın ise mesleklerin yapısından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ahlak Dışı Manipülasyon, Etik Dışı Davranış, Kontrol Arzusu Makyavelizm, Narsizm, Statü Arzusu.

ABSTRACT

TOPRAK, Elif Ayşenur. *Investigation Of The Effects Of Machiavellianism And Narcissism-As Personality Traits-On Employees' Unethical Behaviours: A Field Study*, Master Thesis, Ankara, 2021.

The aim of this study is to examine the effects of machiavellianism and narcissism personality traits on unethical behaviors. For this purpose, data were collected from 385 white-collar participants working in the private and public sector in Ankara by online survey method. Data analysis was performed using SPSS and AMOS programs (Arbuckle,2011). According to the research findings, Machiavellianism has a significant effect on unethical behavior. However, although narcissism predicts unethical behaviors in the expected direction, that is, in a positive direction, it was seen that the said effect was not significant. In addition, it has been observed that social desirability has a negative relationship with unethical behavior. In supplementary analyses, the differences between male and female participants in the relationship between sub-dimensions of machiavellianism and unethical behavior were examined. In both groups, it was seen that unethical manipulation positively predicted unethical behavior, but the said effect was stronger in female participants compared to male participants. In male participants, it was concluded that the desire for status predicted unethical behaviors positively, but the said effect was not significant in female participants. This difference can be associated with traditional gender roles. Similarly, the differences between working in the law field and working in the education field participants in the relationship between sub-dimensions of machiavellianism and unethical behavior were examined. According to these findings, there is a significant relationship between the dimension of immoral manipulation and unethical behavior in the participants working in the field of law. In educators, the control desire dimension has a positive and statistically significant relationship with unethical behavior. It is thought that this difference may be due to the structure of the professions.

Keywords: Desire for Status, Desire for Control, Immoral Manipulation, Machiavellianism, Narcissism, Unethical Behavior.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM.....	4
ETİK DIŞI DAVRANIŞ, MAKYAVELİZM VE NARSİZM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1.ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR.....	4
1.1.1.Etik	4
1.1.2.Ahlak	7
1.1.3.Etik ve Ahlak Kavramlarının Tarihçesi.....	9
1.1.4.Etik Türleri	10
1.1.5.Etik Teoriler	11
1.1.5.1.Teleolojik Teoriler: Faydacılık	11
1.1.5.2.Deontolojik Teoriler: Ödev Etiği.....	12
1.1.6.İş Etiği: Meslek ve Çalışma Etiği.....	13
1.1.7.Çalışma Etiği	16

1.1.8.Etik ve Etik Dışı Davranış	17
1.2.MAKYAVELİZM.....	20
1.2.1.Makyavelizm Kavramı ve Makyavelizm'in Tarihsel Gelişimi	20
1.2.2.Yüksek Makyavelist Bireylerin Özellikleri.....	23
1.2.3.Makyavelizmin Kültürel ve Demografik Değişkenlerle İlişkisi	25
1.2.4.Örgütsel Bağlamda Makyavelizm	26
1.3.NARSİZM.....	30
1.3.1.Narsizm Kavramı ve Kavramın Tarihçesi.....	30
1.3.2.Karanlık Üçlü	34
1.3.3.Örgütsel Bağlamda Narsizm	35
1.4.DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	39
1.4.1.Makyavelizm ve Etik Dışı Davranışlar Arasındaki İlişki	39
1.4.2.Narsizm ve Etik Dışı Davranışlar Arasındaki İlişki.....	42
2.BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI.....	46
2.1.YÖNTEM.....	46
2.1.1.Katılımcılar	46
2.1.2.Araştırmada Kullanılan Ölçekler	47
2.1.2.1.Demografik Değişkenler	47
2.1.2.2.Makyavelizm Ölçeği	47
2.1.2.3.Narsizm Ölçeği.....	49
2.1.2.4. Etik Dışı Davranış Ölçeği.....	50
2.1.2.5. Sosyal İstenirlik Ölçeği	51
2.1.3. Araştırmada Kullanılan Analizler	52
2.1.3.1. Veri Temizleme	52
2.1.3.1.1.Veritinin Hatasız Olması	53

2.1.3.2. Faktör Analizi.....	55
2.1.3.3. Güvenilirlik Analizi.....	56
2.1.3.4. Korelasyon Analizi.....	57
2.1.3.5. Regresyon Analizi	57
2.1.3.6. Çoklu Grup Yol Analizi	58
2.2.BULGULAR.....	59
2.2.1.Veri Setinin Kontrolü ve Analize Hazırlanmasına İlişkin Bulgular	59
2.2.2.Faktör Analizine İlişkin Bulgular	60
2.2.2.1.Makyavelist Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	60
2.2.2.2.Narsistik Kişilik Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	62
2.2.3.3.Etik Dışı Davranış Ölçeği Keşfedici Faktör Analizine İlişkin Bulgular	63
2.2.3.4.Sosyal İstenirlik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	65
2.2.3.Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular	67
2.2.3.1.Makyavelist Kişilik Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları	68
2.2.3.2.Narsizm Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları	69
2.2.3.3.Etik Dışı Davranış Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları	70
2.2.3.4.Sosyal İstenirlik Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	70
2.2.4.Korelasyon Analizi	72
2.2.4.1.Demografik Değişkenlerin Sonuç ve Tahmin Edici Değişkenler ile İlişkisi	72
2.2.5.Hipotez Testi Sonuçları.....	74
2.2.6.Ek Analizler	76
2.3.TARTIŞMA.....	81
2.3.1.Elde Edilen Sonuçlar.....	81
2.3.2.Makyavelizm ve Etik Dışı Davranış İlişkisinin Değerlendirilmesi	82

2.3.3.Narsizm ve Etik Dışı Davranış İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	85
3.BÖLÜM.....	88
GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	88
3.1. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Gelecek Araştırmalara Öneriler	88
3.2.Araştırmanın Alan Yazına Katkıları	90
3.3.Yöneticilere Öneriler.....	91
KAYNAKÇA	92
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU	116
EK 2: ETİK KURUL KARARI	117

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yüksek ve Düşük Makyavelist Bireyler Arasındaki Davranış Eğilimi Farklılıkları	24
Tablo 2. DSM 5 Narsistik Kişilik Bozukluğu Tanı Kriterleri	33
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri	46
Tablo 4. Makyavelist Kişilik Ölçeği 'nin Güvenilirlik Katsayıları	49
Tablo 5. Narsistik Kişilik Envanteri Güvenilirlik Katsayıları	50
Tablo 6. Etik Dışı Davranış Ölçeği Güvenilirlik Katsayıları	51
Tablo 7. Sosyal İstenirlik Ölçeği Güvenilirlik Katsayıları	52
Tablo 8. Uyum İyiliği Değerlendirilmesinde Kullanılacak Kriterler	55
Tablo 9. Makyavelist Kişilik Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İstatistikleri	61
Tablo 10. Makyavelizm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları	62
Tablo 11. Narsizm Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İyilik İstatistikleri ..	63
Tablo 12. Narsizm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları.....	63
Tablo 13. Etik Dışı Davranış Ölçeği Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 14. Sosyal İstenirlik Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İyilik İstatistikleri.....	66
Tablo 15. Sosyal İstenirlik Ölçüm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları	67
Tablo 16. Makyavelist Kişilik Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları.....	68
Tablo 17. Narsistik Kişilik Envanteri İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları.....	69
Tablo 18. Etik Dışı Davranış Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları.....	70
Tablo 19. Sosyal İstenirlik Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları	71

Tablo 20. Demografik Değişkenler ile Tahmin Edici ve Sonuç Değişkenleri Arasındaki İlişkiler.....	73
Tablo 21. Etik Dışı Davranışların Tahmininde Makyavelizm ve Narsizmin Etkisi: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 22. Modellerin Uyum İyilik İstatistikleri	77
Tablo 23. Çoklu Grup Yol Analizi Sonuçları: Kadın ve Erkek Katılımcı Karşılaştırması	78
Tablo 24. Modellerin Uyum İyilik İstatistikleri	79
Tablo 25. Çoklu Grup Yol Analizi Sonuçları: Eğitimci ve Hukukçu Katılımcı Karşılaştırması.....	80

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Etik Dışı Davranış Modeli	19
Şekil 2. Araştırma Modeli	44

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın amacından, kapsamından, teorik ve pratik öneminden, yönteminden ve planından bahsedilecektir. Söz konusu konulara kısaca değinilerek araştırma hakkında genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Amacı

Günümüzde örgütlerde çalışanların davranışları, işletmeler üzerinde maddi manevi büyük etkilere sahiptir. Özellikle çalışanlar tarafından sergilenen etik dışı davranışlar büyük kayıplara sebep olabilmektedir. Etik dışı davranışlar kişilerarası sosyal ilişki ve sistemlere de zarar vermektedir (Treviño ve Weaver, 2001, s.656). Etik dışı davranış; yasadışı veya ahlaki olarak kabul edilemez nitelikte olan ve başkalarına zarar veren davranışlar olarak kavramsallaştırılmaktadır (Jones, 1991, s. 367; Shao 2010, s. 12). Velasquez (2002), etik dışı davranışların önemli bir özelliğinin, temel çıkarlar doğrultusunda sergilenmesi olduğunu belirtmektedir. Meslek grupları ve beraberinde işletmeler, etik ilke ve kodlar belirleyerek kişisel değerlendirmeleri en aza indirmeyi hedeflemektedir ancak Küçükkaraduman (2006), etik ilkeler bilinse dahi etik dışı davranışlar sergilendiğini belirtmektedir. Etik dışı davranışın sergilenmesinde örgütsel ve durumsal faktörlere ek olarak bireysel faktörler de belirleyici olarak rol almaktadır. Araştırmalar, bazı kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin etik dışı davranışlar sergileme eğiliminin diğerlerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir (Hegarty ve Sims, 1978, s. 453; Jones ve Kavanagh, 1996, s. 511). Bu anlamda makyavelizm ve narsizm, etik dışı davranışların sergilenmesinde etkisi olan bireysel özellikler olarak değerlendirilebilmektedir.

Makyavelizm kavramı alan yazında ilk kez Christie ve Geis (1970) tarafından ele alınmıştır ve araştırmacılar Makyavelizm'i "*amaçlara ulaşmak için güç, politika ve etkili davranışların kullanımını öneren sosyal bir süreç*" olarak kavramsallaştırmaktadır. Yüksek makyavelistler; çevreden gelen sosyal etkiye karşı direnç göstermekte, karar alırken bilişsel süreçlere odaklanmakta ve inisiyatif alma, kontrol etme vb. davranışlar sergilemektedir. Buna karşın düşük makyavelistler; sosyal etkiye maruz kalmakta, karar alırken diğer insanları da göz önüne almakta ve verilen işleri kabul etmektedir (Christie ve Geis, 1970, s. 10-16). Bununla beraber; yüksek Makyavelistlerin düşük Makyavelistlere göre daha manipülatif olduğu, daha çok kazandığı, ikna yeteneğinin yüksek olduğu ve daha zor ikna edilebildiği bilinmektedir

(Özsoy, 2017, s. 6). O'Hair (1979, s.45), yüksek Makyavelistlerin düşük Makyavelistlere oranla davranışlarını daha çabuk değiştirdiğini ve kişisel çıkarlar için yalan söyleyebildiğini vurgulamaktadır. Kavram olarak narsizm, bir Yunan efsanesinden türemiştir. Güzel bir genç olan Narcissus, havuzdaki yansımasına aşıktır ve kendini arzulamaktan tükenip bir çiçeğe dönüşmüştür (Davison, Neale ve Dağ, 2004, s. 353). Rank (1911), narsizmi; kendine yönelik cinsel duygular besleme, kibir ve hayranlık hali ile ilişkilendirmiştir (Rataj, 2003, s.11). Bazı araştırmacılar narsizmi sadece patolojik bakış açısından ele alırken, bazıları patolojik olmayan narsizmin de var olabileceğini öne sürmüştür (Üzümcü, 2016, s.3) Patolojik olmayan narsizm, psikolojik iyi oluşla doğrudan bir ilişki içerisindedir. Patolojik narsizm ise, kendini diğerlerinden büyük görme ve beğenme, kendiyle aşırı ilgilenme ve empati yoksunluğu gibi kriterlerle açıklanmaktadır (Kernberg, 1975: aktaran Seelig ve Rosof, 2001, s. 949).

Bu çalışmada makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranış üzerindeki etkisi incelenmiştir. Başka bir deyişle, çalışanların makyavelizm ve narsizm düzeylerinin, etik dışı davranışları sergilemedeki etkisinin gücü değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamında Ankara'da yaşayan beyaz yakalı çalışanlardan toplanan veri, çeşitli ölçekler kullanılarak değerlendirilmiş ve ilgili analizler yapılarak, bu değişkenler arasındaki ilişkinin yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Yalnızca Ankara'da çalışan beyaz yakalılarından veri toplanmış olması çalışmanın genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Araştırmanın sonuçları değerlendirilirken, farklı standartlardaki örgüt yapılarının ve çalışan profillerinin farklı olacağı göz önüne alınmalıdır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, örgütlerin sürdürülebilirliği açısından son derece önemli bir faktör olan etik dışı davranışların arkasındaki belirleyicilerin anlaşılmasını, etik dışı davranışları kişilik özellikleri kapsamında inceleyerek daha kapsayıcı ve bütünleştirici bir bakış açısı sunulmasını hedeflemektedir. Alan yazındaki araştırmalarda, makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin Karanlık Üçlüden ayrı olarak etik dışı davranış üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmalara rastlanmamış ve makyavelizmin alt boyutlarının değerlendirmeye dahil edilmediği görülmüştür. Ayrıca, kadın ve erkekler ile eğitim ve hukuk alanında çalışan

katılımcılar arasındaki farklılıklar da gözetilerek gerekli ek analizler yapılmıştır. Bu araştırmanın bir diğer önemi ise, Jones (1990) tarafından geliştirilip Mudrack (1993) tarafından düzenlenen Etik Dışı Davranış Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, güvenilirlik ve geçerliliğinin Türk örnekleme üzerinde test edilerek alan yazına kazandırılmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın hipotezleri, nicel araştırma yöntemleri kullanılarak test edilmiştir. Bu araştırmada veri, çevrimiçi anket yöntemi ile tek bir zamanda (anlık) ve aynı katılımcılardan toplanmıştır. Verinin tek seferde ve aynı kişilerden toplanmasının, araştırma üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerden, çalışmanın kısıtlılıkları başlığı altında bahsedilmiştir. Söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ortaya koymaya çalışma amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, tanımlayıcı niteliktedir. Veri seti, SPSS ve AMOS (Arbuckle,2011) kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen bulgular, alan yazındaki diğer araştırmalarla kıyaslanarak tartışılmıştır.

Araştırmanın Planı

Bu çalışma “kavramsal çerçeve”, “alan araştırması” ve “genel değerlendirme ve öneriler” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümü olan kavramsal çerçevede, etik dışı davranış, makyavelizm ve narsizm değişkenlerinin tanımlarından, teorik alt yapılarından ve detaylı alan yazın taramasından bahsedilerek, değişkenler arasındaki ilişkilere değinilecektir. Alan araştırması bölümü, “yöntem”, “bulgular” ve “tartışma” olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Yöntem başlığı altında; katılımcılara ait demografik bilgilerden, veri toplamada kullanılan ölçeklerden (Makyavelist kişilik ölçeği, narsistik kişilik envanteri, etik dışı davranış ölçeği ve sosyal istenirlik ölçeği) ve yapılacak analizlerden (faktör analizi, güvenilirlik analizi, korelasyon analizi, regresyon analizi ve çoklu grup yol analizi) bahsedilecektir. İkinci alt başlık olan bulgularda, yapılan analizlerin sonuçları ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Daha sonra tartışma alt başlığında, araştırma bulguları kısaca özetlenecek ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Son bölüm olan genel değerlendirme ve öneriler başlığında ise araştırmanın kısıtlılıklarından, gelecek araştırmacılara önerilerden ve araştırmanın alan yazına olan katkılarından bahsedilecektir.

1.BÖLÜM

ETİK DIŞI DAVRANIŞ, MAKYAVELİZM VE NARSİZM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi, bu çalışma etik dışı davranışın sergilenmesinde makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple, geliştirilen hipotezlerden bahsedilmeden önce söz konusu değişkenlerin detaylı olarak incelenmesi uygun görülmüştür. Bu bölümde, ilk olarak etik dışı davranış, makyavelizm ve narsizm kavramlarından söz edilecek, daha sonra değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalara yer verilecektir.

1.1.ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR

1.1.1.Etik

Etimolojik olarak bakıldığında “etik” kelimesinin, antik Yunanca “*ethos-ethicos*” kelimesinden türediği düşünölmektedir (Doğan, 2008, s. 180). Türk Dil Kurumu (2019) tarafından “*töre bilimi*” ve “*çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü*” olarak tanımlanan etik kelimesi, Oxford sözlüğünde de üç farklı şekilde tanımlanmaktadır (TDK,2019; Oxford Dictionary, 2019):

- İnsan davranışını kontrol eden ya da etkileyen ahlaki prensipler,
- Ahlaki ilkeler ve davranış kuralları bütünü,
- Felsefenin ahlaki ilkelerle ilgilenen alanı.

Genel olarak etiğin, bireye doğru olduğu kabul gören bir davranışı gösterdiği, bireylerin özgür iradesiyle bu davranışı uyguladığı varsayılmaktadır. Bununla beraber felsefi bir disiplin olarak etik, yalnızca olması gerekeni ifade etmemektedir. Söz konusu felsefi bakış açısına göre etik, “*her türlü kararın, tercihin, eylemin ve bunları belirleyen ilkelerin, değerlerin bilgisi*” olarak kavramsallaştırılmaktadır (Bayraktaroğlu, Kutanis ve Özdemir, 2007: aktaran Doğan, 2008, s. 180). Bir başka deyişle etik, insanın toplumsal ölçekte gerçekleştirdiği eylemleri ve bu eylemleri biçimlendiren düşünme süreçleri ile ilgilidir ve üç farklı şekilde kendini göstermektedir (Yıldırım ve Kadioğlu, 2007, s. 76):

- Felsefenin bir alt alanı olarak etik; iyinin ne olduğu, hangi davranışların iyi olduğu ve ideal insan davranışlarının neler olduğu ele almaktadır.
- Toplumsal yaşamda etik, insanların karşılıklı ilişkilerine şekil veren kurallar bütünüdür yani genel ahlakı ifade etmektedir.
- Mesleki anlamda etik, spesifik bir alanda etkinlik gösteren bireylerin uymaları ve kaçınmaları gereken davranışlar bütünü olarak kavramsallaştırılmakta ve yukarıda bahsedilen iki etik kategorisinin bir sentezini yansıtmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde, etik kavramına dair tek bir kavramsallaştırmanın olmadığı göze çarpmaktadır. Bu durum; kavramın teoloji, sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi pek çok disiplin tarafından farklı biçimde ele alınmasından kaynaklanmaktadır. İlerleyen bölümlerde, farklı araştırmacılar tarafından yapılmış etik tanımlarına yer verilmesi uygun görülmüştür. Ancak verilen tanımların alan yazındaki bütün tanımlamaları içermediğini de belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Sayiner (2005), insan davranışının diğer insanlar ve tabiat üzerinde etkilere sahip olduğunu, etiğin de sergilenen davranışın doğru-yanlış ya da iyi-kötü olarak nitelendirilmesinde kullanıldığını belirtmiştir. Kutvan (2011) ise, etiğin “*ahlaki sistematik biçimde inceleyen*” felsefenin beş ana dalından biri olduğunu ve çeşitli soru ve sorunları ele aldığını ifade etmektedir. Buna göre, bir insanın belli bir durumda nasıl davranması gerektiği “*uygulamalı etik*” olarak, ahlaki bir durum ya da görüşün nasıl kanıtlanacağı “*normatif etik*” olarak ve etiğin yapısını derinden anlamaya çalışma ise “*meta-etik*” olarak adlandırılmaktadır. Kutvan’ a (2011, s.23) göre etik, aynı zamanda töre bilimi olarak da kavramsallaştırılmakta ve insanların töresel davranışlarını ve ahlaki ilişkilerini incelemektedir. Dinçer (2012, s.116) ise, etiği değer kelimesine vurgu yaparak açıklamakta, etiği “*felsefenin insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen, bu konuda bilgi ortaya koyan bir dalı*” olarak kavramsallaştırmaktadır. Buna göre etik, bireyler arası ilişkilerde eylemin ne olduğunu, hangi öge ve ilişkilerden oluştuğunu incelemekte; doğru ve kesin bilgilere ulaşmaya çalışmakta, dolayısıyla toplumdan topluma değişen bir özellik sergilememektedir (Dinçer, 2012, s. 116). Alan yazındaki bir diğer tanımı yapan Eltan (2013) ise etiği “*insanların kendi şahsına ve diğer insanların kişiliklerine karşı iyi davranması, genel bir anlatımla iyiliğe varılması için kendini uymaya zorunlu hissettiği manevi ve ruhsal görevler ve bunlara ilişkin kurallar*” olarak kavramsallaştırmakta, etik değerlerin medeni toplumların temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Erdem (1999), etiğin kendine özgü bir dizi kavramı içerdiğini belirtmekte, etiği bu kavramlara vurgu yaparak açıklamakta, bu doğrultuda beş kavramdan söz etmektedir:

- *İyi-kötü*: İyi istenilen, değerli ve işe yarar anlamındadır. Ancak bir insan için “iyi” olan diğeri için “kötü” olabilir.
- *İstenç özgürlüğü*: Özgürlük zorlamanın olmaması anlamına gelir. Bunun ölçütü ise seçim yapabilmedir. Bireye kararını verdiren yetenek ise “istenç (irade)” tir. Yani istenç özgürlüğü zorlama olmadan seçim yapabilmeyi ifade etmektedir.
- *Sorumluluk*: Bireyin toplum veya diğeri bireylere karşı sergilediği davranışların sonuçlarını üstlenmesidir.
- *Erdem*: İradenin, iyi olana yönelmesidir.
- *Vicdan*: Bireyin tutum ve davranışlarını değerlendirmesini sağlayan iç yetisidir (Erdem, 1999, s. 109–120; aktaran Saygılı, 2009, s. 42-43).

Etik tartışmaların temel konusu, insanların davranışlarının ahlaki olup olmadığının değerlendirilmesidir ve etik bu ayrıma ilişkin ilkelere odaklanır (Aydın, 2010, s. 5). Kirel (2000), etik kavramını “*insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini*” olarak ele almaktadır. Buna göre yalan söylemek, çalmak ve aldatmak gibi davranışlar birçok toplumda etik ve ahlak dışı; dürüstlük, yardımseverlik vb. davranışlar ise etik ve ahlaki davranışlar olarak kabul edilmektedir (Fozo, 2016, s. 9). Elgin (2006) ise etiği, “*insan ilişkilerinde, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, hukuki, bilimsel, teknolojik vb. tüm alanlarda insanın tutum, davranış, eylem ve kararlarında belirleyici olan, hiç kimsenin dışında kalamayacağı, kaçınmayacağı ilke ve değerler bütünü*” olarak kavramsallaştırmaktadır. Betan (1996) ise etik kavramını açıklarken, bu kavramla birlikte anılan bir diğeri kavram olan ahlaka vurgu yapmaktadır. Yazara göre etik, bireylerin neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda ahlaki yargıda bulunmalarının yanı sıra ahlaki kararların etik ikilemlerin nasıl ayırt edileceğini de açıklayan bir kavramdır. Bu nedenle etik, bireylerin ahlaki duruşlarını netleştirdiği ve ahlaki duygularını etik karar verme sürecine uyguladıkları yöntem olarak düşünülebilir (Betan, 1996, s. 4). Betan (1996) gibi, etiği ahlak ve ahlakilik ile ilişkilendiren Akyol (2010) ise etiğin her türlü insan davranışını değil, ahlakiliği vurgulayan eylemleri ele aldığını ve ahlak, iyi-kötü, ödev, gereklilik vb. kavramları ele aldığını belirtmektedir. Bütün bu tanımlamaların belirli ortak noktaları olmasına rağmen, etik kelimesi belirsiz ve çok anlamlı bir kelimedir. Temelde etik ile ahlak kavramları birbirlerinin yerine kullanılabilir. Ayrıcı nokta; etiğin, felsefenin ahlakla -iyi ve doğru yaşama- ilgilenen felsefenin alt disiplinlerinden biri olmasıdır (Cevizci, 2018, s. 11).

1.1.2.Ahlak

Yukarıda verilen etik tanımlamalarının birçoğunda ahlak kelimesi geçmekte, bazı tanımlamalarda ahlak-etik ayrımı ortadan kalkmaktadır. Etik ve etik dışı davranışlar kavramlarının daha iyi anlaşılması için ahlak kavramı üzerinde durulması uygun görülmüştür.

Ahlak kelimesi Arapça “*hulk*” kelimesinden türemiştir ve *hulk*, “*huy, mizaç, karakter*” anlamına gelmektedir. Ahlak, bireyin toplum içinde diğer bireylerle ilişkilerini ve davranışlarını anlamlandıran ilke, kural ve değerler bütünüdür (Karasu, 2009, s. 15). Türk Dil Kurumu ahlakı, “*bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağıtöre*” olarak tanımlarken; ahlakın Oxford sözlüğünde ise üç farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir:

- Doğru ve yanlış ilkeleri ile ilgilenmek,
- Yasa ve kurallara bağlı olmadan, kendi fikrine dayanarak doğru ve dürüst olmak,
- Doğru ve yanlış arasındaki farkı anlayabilmek yetisidir (TDK,2019; Oxford Dictionary, 2019).

Ahlakın, felsefenin temelini oluşturmakla beraber felsefeden bağımsız olarak sosyolojik ve kültürel de bir alan olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Cevizci (2018), ahlakı “*büyük ölçüde toplum içinde oluşturulan norm ve kurallar sistemi*” olarak tanımlayarak, kavramın toplumsal yönüne atıf yapmaktadır. Buna göre ahlak, toplum içinde doğal bir şekilde oluşmakta ve büyük oranda gelenekler aracılığıyla aktarılan bir yapı olarak toplumda düzeni sağlamaktadır. Dolayısıyla ahlak kavramı, toplumsallık ile paralel şekilde ortaya çıkmakta, bu nedenle ahlaki sistemi olmayan bir toplumdaki söz edilmesi mümkün olmamaktadır (Cevizci, 2018, s. 13-14). Arslan (2005) ise, ahlakı nasıl yaşanması gerektiğine dair soruların cevapları araştıran bir felsefe dalı olarak tanımlamaktadır. Yazara göre ahlak kavramı, sıklıkla hukuk, din, fedakârlık vb. kavramlarla karıştırılmasına rağmen, bu kavramlardan daha pratik bir sebeple ortaya çıkmıştır. Manevi nitelikleri ifade eden ahlak; toplumsal düzeni sağlamak, adil olmak ve insan davranışlarının diğerine zarar vermesini engellemek gibi hayati sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Arslan ve Berkman, 2009, s. 31). Arslan’a göre (2013), ahlak “*insanın doğuştan getirdiği veya sonradan kazandığı birtakım davranış şekilleri, huylar, tavırlar ve manevi seviyesini belirten tanımlar*” dır. Arslan (2013), ahlak tanımlamasında doğuştan gelen unsurlara dikkat çekse de bazı temel toplumsal ahlak kurallarından da söz ederek, kavramın

toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Yazara göre, temel toplumsal ahlak kurallarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Dürüstlük ve doğruluk,
- Sözünde durmak ve güvenilir olmak,
- Sadakat,
- Adalet,
- Başkalarına saygı göstermek,
- Yardımseverlik,
- Mükemmeliyetçi olma,
- Sorumluluk (Aslan, 2013, s. 7-11).

Özgener (2009), ahlakı “*genel olarak doğru ve iyi şeyin ne olduğunu veya yanlış ve kötü şeyin ne olduğunu açıklayan bir davranış kodu, kurallar veya ilkeler seti*” olarak tanımlarken, Usta (2011) ahlakı, bireylerin toplumsal kuralların etkisi olmadan kendini denetlemesi ve oto kontrol sağlaması olarak kavramsallaştırmaktadır. Usta’ya (2011) göre erdem, dürüstlük ve yardımseverlik gibi davranışlar ahlak ile ilgilidir; dolayısıyla ahlak, toplumsal olmaktan ziyade, içten gelen bir kuvvet olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilan (2003), ahlak kavramı ile ilgili üç farklı nitelikten bahsetmiştir:

- Ahlak, zaman ve mekâna göre değişebilen görelî bir kavramdır.
- Ahlak, toplumsal düzen içinde; gelenek ve görenekler aracılığıyla nesilden nesle aktarılan ve kendiliğinden oluşan bir kavramdır.
- Ahlak bir eylem kuramıdır. Yani ahlaki teorik değil pratiktir (aktaran Güner, M. 2007).

Murzaev (2019, s.10) ahlakı, “*tek kişinin ya da bir insan topluluğunun belli tarihsel dönemlerde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk ve yasaklar*” olarak tanımlamaktadır ve ahlakın değer, kültür ve sosyal sorumluluk kavramlarıyla ilişkili olduğunu, buna bağlı olarak toplumlar arasında ahlak kavramının farklılaşacağını belirtmektedir. Graudy’e (1965) göre ahlak hem bireylerin davranışlarını hem de diğer bireylerin davranışlarına dair yargılarını etkiler (aktaran Murzaev, 2019, s. 10) Gücünü vicdandan alan ahlak, toplumlar arasında ya da aynı toplum içinde farklı gruplarda farklılıklar gösterebilmektedir (Elgin, 2006, s. 12). Etik ve ahlak kavramları toplum içerisinde

birbirinin yerine kullanılsa da aralarında bazı farklılıklar vardır. Kirel (2000) bu farklılıkları şöyle açıklar:

- Etik, farklı ahlak anlayışlarının kesiştiği evrensel normları ifade eder.
- Etik, adalet ve eşitlik kavramlarıyla ilişki içindedir. Dolayısıyla birçok etik sorun, ahlaki sorunları da içerir.
- Etik doğru ve yanlış davranışın teorisini, ahlak ise pratiğini ifade eder. Davranışlar ahlaki, ilkeler etikdir.

1.1.3. Etik ve Ahlak Kavramlarının Tarihçesi

Etik kavramının doğuşu, iyi ve doğrunun araştırılmasına dayanmaktadır (Uzun, 2013, s. 3). Yukarıda bahsi geçen etik tanımlarında da belirtildiği gibi etik, ahlak felsefesidir. Ahlak ise temelde iyi-kötü ve doğru-yanlış ayrımını ele almaktadır. Dolayısıyla ahlakın varlığı gibi etiğin varlığının da insanlık tarihiyle yakın olduğunu söylemek mümkündür. Halıcı (2000), etik kavramının yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni etik kavramların, uygun görülen eylemlerin ve bireyler arasındaki ilişkilerin ağır basan yönlerini yansıtmasıdır. Ahlak üzerine ilk düşünceler Homeros, Hesiodos, Herakleitos ve Demokritos ‘ta ele alınmış olsa da felsefenin bir alt disiplini olarak etik -ahlak felsefesi-, ilkçağda Sokrates ile başlamış, Platon ve Aristoteles ile gelişerek devam etmiştir (Kutvan, 2011; Elgin, 2006). Daha sonra, etik kavramı Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Machiavelli, Locke, Hume, Hegel, Rousseau, Marx, Kierkegaard, Bentham, Mill, Sartre ve Fromm gibi birçok düşünür tarafından incelenmiş (Kutvan, 2011, s. 4-18) ve kavramla ilgili pek çok kuram öne sürülmüştür. Söz konusu etik kuramlardan bazıları izleyen bölümlerde ele alınacağı için, burada sadece belli başlı düşünürlerin ahlak ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir:

- Sokrates’e (İ.Ö 469-399) göre ahlak bilgidir, yani doğru eylem bilgi ile gerçekleşmekte; bilgisizlik erdemsizliği doğurmaktadır.
- Platon’a (İ.Ö 427-347) göre ahlak, “herkesin yaradılışına uygun yerde bulunması” dır.
- Aristo’ya (İ.Ö 384-322) göre ahlak, “insan için iyi olan” dır.
- Machiavelli’ye (1469-1527) göre ahlak, “aşkın güçlerin belirlediği kurallar olmaktan çıkmış, insanlar tarafından bu dünyada belirlenen bir siyaset aracı durumuna gelmiş” bir olgudur.

- Marx'a (1818-1883) göre ahlak sınıf mücadelesinin bir aracıdır ve yönetici sınıfın çıkarlarını meşrulaştırmak için kullanılmaktadır.
- Kierkegaard (1813-1855) için, ahlakın nesnel bir ölçütü yoktur ve bireyler kendi ahlaki seçimlerini yapabilmektedir.
- Schopenhauer'a (1788-1860) göre, insanlar anlamsız bir evrende var olan değersiz bireylerdir. Dolayısıyla geliştirilen kurallar sadece evrenin anlamı olduğunu kanıtlama çabasıdır.
- Nietzsche (1844-1900), ahlaki sınırlamaları, “*güçlülerin güçsüzler üzerinde kurduğu doğal egemenliğe engel olmak için dinler tarafından geliştirilmiş araçlar*” olarak tanımlamaktadır.
- Sartre'ye (1905-1980) göre, iyi ve kötüyü ayırmak için nesnel bir ölçütü bulunmaz, hazır kurallara sığınmak sorumluluktan kaçmaktır (Kutvan, 2011, s. 4-16).

Yukarıda özetlendiği gibi tarihteki birçok düşünürün ahlak ve etik üzerinde fikirleri birbirinden çok farklıdır. Tek bir “*ahlaki kural*” tanımı yapılamayacağı gibi, evrensel bir fikre de varılamayacak bir konu olması sebebiyle ahlak-etik konusu da diğer sosyal bilimlerde incelendiği gibi davranışçı yaklaşımla ele alınarak daha teknik bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bununla beraber günümüzde ahlaki değerlendirmeler demokrasi ve demokratikleşme ile yakından ilişkili olarak da ele alınmaktadır (Kutvan, 2011, s. 22).

1.1.4.Etik Türleri

Alan yazın incelendiğinde, kapsamlı bir kavram olan etiğin, üç farklı kategori altında incelendiği görülmektedir:

- *Normatif etik*
- *Betimleyici etik*
- *Meta-etik* (Türkoğlu, 2019, s. 10).

Normatif etik, insanlara neyin doğru neyin yanlış ve/veya neyin iyi neyin kötü olduğunu ve belirli durumlarda ne yapılması ya da yapılmaması gerektiğini söyleyen etik türüdür. Normatif etik, insanlara hayatta neyin peşinden gidecekleri, eylemlerini hangi norm veya kurallara göre şekillendireceğini söylemektedir. Kısaca normatif etik, insanlara rehberlik etmektedir (Cevizci, 2018, s. 42-43). Normatif etik; ahlaki normların belirlenmesi ve korunması ile ilgilidir, toplumu iyi davranışa yönlendirmeye ve topluma iyi davranışın doğru

olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bu sebeple tarafsız bir yaklaşım olarak ele alınmamaktadır (Saygılı, 2009, s. 46).

Etik alanına bilimsel bir yaklaşım olarak tanımlanan betimleyici etik, doğru ya da yanlış olduğu görülebilen olgulardan oluşmaktadır. Betimleyici etikte, insan davranışını kurallarla kısıtlamak yerine davranışın gözlenmesi ve sonuçların betimlenmesi söz konusudur (Cevizci, 2018, s. 38-39). Bir topluluk ya da kurumda gösterilen davranışların diğerinden üstün olup olmadığı değerlendirilmemekte, sadece davranış ortaya konmaktadır (Saygılı, 2009, s.46).

Meta-etik, insan davranışlarına anlam verme ve davranışları doğrulama ile ilgilenmektedir. *"Neden iyi?"* ya da *"belirli bir eylem için iyi-doğru derken ne demek isteniyor"* gibi sorulara cevap aramaktadır (Karaöz, 2000, s. 9). Bu soruların cevaplarını açıklama iddiasında bulundan meta-etik, bu ilişkinin doğasını açıklayamazsa ahlaki yargılar keyfi duruma gelir ki bu da toplumsal düzenin bozulmasına neden olabilmektedir (Yöney, 2018, s. 218). Saygılı (2009), meta etiği *"temel etik kavramını ele alarak ahlak sistemlerin temellerini ve ahlakın sosyal sistemler içindeki fonksiyonlarını anlamaya çalışır. Birtakım varsayımları açıklığa kavuşturmaya ve değerlendirmeye çalışır. Etik mütalaaların anlamını ve ne derece ispatlanabilir olduğunu inceleyen"* etik türü olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimler kapsamında yapılan çalışmaların birçoğunda, betimleyici etiğin daha çok vurgulandığını söylemek mümkündür.

1.1.5.Etik Teoriler

Araştırmanın kapsamı doğrultusunda bu bölümde meslek etiği ile ilişkilendirilebilecek etik teorilere yer verilmiştir. Teleolojik teoriler kronolojik olarak daha önce ortaya atılmış olmakla beraber, deontolojik teoriler teleolojik teorilere eleştiri niteliğinde ortaya çıkmıştır.

1.1.5.1.Teleolojik Teoriler: Faydacılık

Teleolojik teorilerin temelini, yapılan eylemin sonucu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, eylemin ahlaki olup olmadığını belirleyen şey sonucunun iyi ya da kötü olmasıdır. Faydacılığın en önemli iki savunucusu John Stuart Mill ve Jeremy Bentham olarak bilinmektedir. John Stuart Mill faydacılığı *"bütün insan eylemlerinin son ereği, varılmaya çalışılan en yüksek iyi hem nicelik hem nitelik bakımından elinden geldiğince acıdan kurtulmak ve sevinç duymak"* olarak ifade etmektedir. Bentham ise faydacılığı *"eğer davranışlar en fazla sayıda bireyin mutluluğuna izin veriyorlarsa doğrudur, aksi halde,*

yanlıştır” şeklinde kavramsallaştırmaktadır (Macit, 2009, s. 86; Öztürk, 2002: aktaran Aslan, 2013, s. 19). Diğer taraftan Bacon, “*yararlı*” ve “*iyi*” kavramlarının örtüştüğünü belirtmektedir. Yararlı olanda çifte ahlaki erek vardır: bireysel iyilik ve toplumsal iyilik. İnsan hayatında da doğada olduğu gibi toplumun iyiliği bireyin iyiliğinden önce gelmektedir. Dolayısıyla erdem, toplum yararına olandır (Akarsu, 1982, s.121; aktaran Macit, 2009, s. 85). Bu teoriler, amacın aracı meşrulaştırmasını sağlaması sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır (Cevizci, 2018, s. 45). Faydacılıkta, fayda-zarar maliyeti yapılması bireyler tarafından gerçekçi ve işlevsel algılanabilmekte ancak bu hesaplama her zaman objektif şekilde yapılamayabilmektedir. Dolayısıyla faydacı yaklaşımda, eylemin sonucu iyi-faydalı ise süreçteki kötü-zararlı durumlar göz ardı edilebilmektedir (Arslan ve Berkman, 2009, s. 34).

1.1.5.2.Deontolojik Teoriler: Ödev Etiği

Teleolojik kuramlara eleştiri niteliğinde ortaya çıkan deontolojik kuramların temelinde, yapılan eylemin sonucundan ziyade eylemin kendisinin ahlaki olup olmadığı yatmaktadır. Yani burada kritik olan niyettir. Deontolojik kuramlar iyiden ziyade doğruya odaklanmaktadır ve eşitlik ve tarafsızlık gibi kavramlarla iç içedir. Ödev etiği olarak da bilinen Kant etiği, insanın akıllı ve sorumlu bir varlık olduğu varsayımını merkeze alır ve ahlakın temeline ödev kavramını yerleştirmektedir (Cevizci, 2018, s. 90-91). Kant'a göre, tüm insanlar, bu hak ve görevlerin kullanılmasının başkaları için sağlayabileceği herhangi bir faydanın yanı sıra, temel ahlaki hak ve görevleri göz önünde bulundurarak hareket etmek zorundadır (Velasquez, 2002, s. 97: aktaran Beyhan, 2007, s. 24).

Teleolojik ve deontolojik teoriler arasında çeşitli farklılıklar olmasına rağmen, temel varsayımlarında büyük farklılıklar yoktur. Bununla birlikte, etiğin tanımlanmasında temel hareket noktası “*iyi*” olduğunda etiğin teleolojik; “*hak*” olduğunda ise etiğin deontolojik bir yapıya büründüğünü belirtmekte fayda bulunmaktadır (Vallentyne, 1987, s. 29; Macit, 2009, s. 84).

Bu bölüme kadar olan kısımlarda; etik ve ahlak kavramları, ikisi arasındaki farklar ve etik teoriler kısaca özetlenmeye çalışılmıştır. Ancak, bu çalışmada makyavelizm ve narsizmin, etik dışı davranma eğilimleri ile ilişkisi inceleneceğinden, meslek etiği ve meslek etiği ile sıklıkla karşılaştırılan çalışma etiği kavramlarından söz edilmesinde fayda bulunmaktadır. Dolayısıyla bir sonraki bölümde, iş etiği kavramından ayrıntılarıyla bahsedilmesi uygun görülmüştür.

1.1.6.İş Etiği: Meslek ve Çalışma Etiği

İş etiği kavramı (business ethics), çalışma etiği (work ethics) ve meslek etiği (professional ethics) kavramlarını da kapsamaktadır (Arslan ve Berkman, 2009, s. 36). İş etiği, iş dünyasında bireyler arası ilişkilerde yer alan temel değerleri, davranışlara rehberlik eden ve onları yönlendiren ilke ve standartlar bütünüdür ifade eder (Çelik vd., 2013: aktaran Mandacı, 2007, s. 24: Tansal, 2002, s. 10). İşletmeler yaptıkları tüm işlerde etik davranmalı, bu bağlamda sektörlerine ve ürettikleri mal veya hizmete özel etik ilkeler geliştirip, bu ilkeleri her basamakta uygulamaya geçirmelidir (Eltan, 2013, s. 28).

Herhangi bir davranışın etik olup olmadığı yalnızca kişisel değerlere göre değil; kitle iletişim araçları, çıkar grupları ve örgütleri de içine alan toplum tarafından belirlenmektedir. Küreselleşme, kültür ve sosyal sorumluluk kavramları ile yakından ilişkili olan iş etiği (Gök, 2008, s. 9-14), örgütlerin davranışlarının toplum tarafından kabulü ya da reddine sebep olmaktadır (aktaran Kırel, 2000, s. 4). Yüksek'e (2015) göre iş etiği, hem işletmelerin ürün ve hizmet üretmesi, fiyatlandırması ve dağıtması aşamasında yol gösterici niteliktedir. İş etiği; eşit çalışma koşulları, ücretlendirmede hakkaniyet, müşteriye karşı dürüstlük ve çevreye karşı ilgi gibi durumların üzerinde durmaktadır (Çelikkol, 2017, s. 11). Diğer tanımlardan farklı olarak Takala (1998), iş etiğini normatif, ampirik ve meta-etik olmak üzere üç kategori altında incelemiş ve her bir kategoriyi ayrı ayrı tanımlamıştır. Buna göre, *ampirik iş etiği*, fenomenleri ahlaki açıdan tarif etmeye ve açıklamaya çalışan bir etik türüken; *normatif iş etiği*, iş hayatındaki uygulamaların nasıl geliştirileceği ve değiştirileceği konusunda insani değerlere dayanarak tavsiye ve talimatlar veren etik türü olarak tanımlanmaktadır. Son olarak *iş hayatının meta-etigi* ise, iyi-kötü ile doğru-yanlış arasındaki ilişkileri incelemektedir. Manevi kavramların meta-analizini uygulayarak, iş hayatı fenomenlerini dikkate alan etik olarak kavramsallaştırılmıştır (Takala, 1998). İş etiği konusundaki farklı tanımlar bulunsa da bu tanımların birçoğunda, etiğin iş dünyasındaki doğru ve yanlış davranışları tespit etmede rehber görevi üstlendiği vurgusu göze çarpmaktadır. Ancak, etik kavramında olduğu gibi, iş etiğinde de tek bir doğru/yanlış listesi olmadığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Nitekim Arıkan (2005), iş etiğinin görece bir kavram olduğunu ve spesifik bir davranışın bir örgütte kabul görülürken başka bir örgütte kabul görmeyebileceğini belirtmektedir. Ancak, yazar göreceli bir kavram olmasına iş etiğinin bireysel değil, örgütsel düzeyde ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Bazı yazarlar ise, iş etiği kavramına bireysel bakış açısıyla yaklaşmakta, iş etiğinin, bireylerin etik kararlar için nasıl ölçütler koyduğunu ve bu ölçütlerin

karar verme davranışlarını nasıl etkilediğini araştırdığını belirtmektedir (Jones 1991; Treviño ve Brown 2007: aktaran Chen, 2011, s. 9).

Bir kısım araştırmalar ise iş etiğini doğru ya da yanlışlar temelinde değil, dürüstlük ve adalet çerçevesinde ele almaktadır. Örneğin MacLagan (1995), iş etiğinin; yönetim, adalet, dürüstlük ve eşitlik konuları ile yakından ilişkili bir kavram olduğunu belirtirken (aktaran Gök, 2008, s. 7), Kınran'a (2006) göre iş etiği; dürüstlük, yasalara uymak, adil olmak, yardımlaşmak, çevreye duyarlı olmak vb. temel ilkelere dayanmaktadır. Kınran (2006), genel ahlaki sorunlarla iş dünyasındaki sorunlar aynı şekilde ele alındığını, dolayısıyla iş dünyasında da etik kararlar vermenin günlük hayatta olduğu gibi zorlayıcı olduğunu altını çizmektedir. İş etiğinin günümüzde sıklıkla incelenmesi ve farklı perspektiflerden tanımlanmasının arkasında, iş dünyasının kendine özgü yapısı ve iş dünyasında yaşanan problemler yatmaktadır. İş dünyası, sadece kar maksimizasyonu, verimlilik ve etkililik temelinde faaliyet göstermemektedir. İş etiği; karlılık, verimlilik ve etkililiğe ulaşırken, ahlaklı birey-örgüt olmayı da beraberinde getirmektedir çünkü işletmelerin etik değerlere önem verdikçe toplumdaki imajlarının güçlendiğini, etik dışı davranmanın ise olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir (Kınran, 2006, s. 9; Doğan, 2008, s. 189). Ayrıca, küreselleşen dünya ekonomisinde işletmeler artık çok uluslu ya da uluslararası şirketlere dönüşmekte, bu durum farklı kültürlerin bir arada çalışmalarını beraberinde getirmektedir. Böyle bir ortamda en temel gereklilik; bireylerin birbirine saygı göstermesi, anlayışlı olması ve etik kurallar çerçevesinde hareket etmesidir (Kınran, 2006, s. 9-10). Etik, herkesin görevini; insanlığın yararı doğrultusunda, kimseye zarar vermeden, en iyi ve doğru şekilde yapmasını sağlamaktadır (Yarcan, 2007, s. 34). Gök (2008), işletmelerin; etik konusunda yönetimin etkisini, denetimi ve uygulamaları artırma eğilimi içinde olduklarını belirterek, buna sebep olan faktörleri sıralamıştır:

- Küresel pazarda rekabet avantajı elde etmek için insan tutum ve davranışlarının önem kazanmış olması,
- Ekonomik ilişkilerde etik ilkelerin belirleyici gücü,
- Etik davranışların işletmenin imajını doğrudan güçlendirmesi,
- Sosyal sorumluluk projelerinin, stratejik yönetim doğrultusunda kar maksimizasyonu amacıyla gerçekleştirilmesi,
- İş etiği ilkelerinin, işletmenin içinde bulunduğu sistemdeki bütün aktörleri yakından ilgilendiriyor olması (Gök, 2008, s. 15).

İş hayatında karşılıklı güven önemli bir yere sahiptir ve mesleki etik kurallar bu güvenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, mesleğe özgü etik kuralların belirlenerek yazılı hale getirilmesi hem meslek mensuplarına duyulan güven hem de uygulanabilirlik açısından önemlidir (Özkoç vd., 2005, s. 109; aktaran Uçma, 2007, s. 18). Velasquez (2002) iş etiğini, ahlaki standartların bir araştırması ve bunların, işletmenin içinde bulunduğu sistem ve kendi çalışanlarına uygulama şekli olarak ifade etmektedir. Bu araştırma, sadece ahlaki norm ve değerleri analiz etmeyi değil, aynı zamanda bu analizin sonuçlarını kendi sistemindeki teknoloji, diğer işletmeler, çevre gibi aktörlere uygulamasını da içermektedir. Velasquez (2002, s. 15-16) bu tür faaliyetleri üç şekilde sınıflandırmaktadır:

- *Sistemik*: İşletmelerin faaliyet gösterdiği ekonomik, politik ve yasal sistemler gibi sosyal sistemleri kapsar.
- *Kurumsal*: İşletmenin faaliyetlerinin, politikalarının, uygulamalarının veya organizasyon yapısının ahlakını kapsar.
- *Bireysel*: Bunlar, bir şirket veya sektördeki kişilerin kararlarının, eylemlerinin veya karakterlerinin ahlakını kapsar.

Carroll'a (1993) göre iş etiği beş seviyede görülür. Bu seviyelerden birinde karşılaşılabilecek etik sorunların çözümünde, sorunun hangi seviyede olduğu ve bu durumdan kimlerin ne şekilde etkilenebileceği gibi etkenler çözümü kolaylaştıracaktır:

- *Bireysel seviye*: Etik sorunlar; finansal konularda hile yapmak, gereksiz yere hasta olduğunu söylemek, rüşvet almak ya da vermek ve kişisel çıkarlar için yasaları ihlal etmek gibi davranışları kapsamaktadır. Eğer söz konusu etik sorun bireysel bir sorumluluğu içeriyorsa; çözüm için birey, kendi etik tutum ve standartlarını göz önünde almaktadır.
- *Örgütsel seviye*: Bir kişi veya grubun, örgüt içindeki uyumu bozmamak adına sergilenen etik dışı davranışa göz yummasını içeren durumları kapsamaktadır. Burada çözüm, varsa işletmenin etik kodları doğrultusunda gerçekleşmektedir.
- *Kurum seviyesi*: Muhasebeci, avukat ya da yönetici gibi yetkiye sahip kişiler, söz konusu kişi veya kurumu korumak adına etik dışı davranışlar sergileyebilmektedir.
- *Toplumsal seviye*: Toplumlar arasında ya da aynı toplum içindeki farklı gruplar arasında dahi kanunlar, ahlaki normlar ve gelenekler farklılaşabilir. Toplumsal seviyede etik sorunlarla karşılaşmamak adına birlikte çalışılan toplum ya da grubun ahlaki değer ve yasal düzenlemeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

- *Uluslararası seviye:* Dini, kültürel ve politik değerleri içeren kararlarda etik çözümler bulmak daha zor olarak değerlendirilmektedir. Bu tip durumlarda, kanunlara ve müşterilere göre kurallar benimsenmektedir (aktaran Bayram, 2005, s. 8-9).

1.1.7.Çalışma Etiği

İş etiğinin bir parçası olarak kabul edilen çalışma etiği, toplumda işe ve çalışmaya ilişkin değer ve tutumları ifade etmekte; toplumun kültürü ve değerlerinden etkilenmektedir. Dolayısıyla çalışma etiğinin toplumdan topluma hatta toplum içindeki farklı gruplar arasında dahi farklılıklar gösterdiğini söylemek mümkündür. Çalışma etiği; bireysel etik değerlere, bireyin yaşam tarzı ve dini inancına, toplumsal değerlere, örgüt kültürüne ve iş etiği ilkelerine göre de şekillenmektedir (Dawson, 2005, s. 55-56). Bireysel etik değerler, iş yerinde sergilenen davranışların şekillendirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda bireylerin sergilediği etik davranışlar, öncelikle bireysel başarıyı, daha sonra işletmenin başarısını beraberinde getirmektedir (Eltan, 2013, s. 30-31). Bahsedildiği gibi çalışma etiği kültür ve değerlerden etkilendiği için, eğitim yoluyla gelecek nesillere aktarılabilmektedir (Arslan ve Berkman, 2009, s.36). Çalışma etiği; disiplini, verimliliği, kaliteyi ve etkililiği önemsemektedir. Ancak bireylerin bu hedefler doğrultusunda faaliyet gösterirken çalışkan, tutumlu, disiplinli ve dürüst olduğunu varsaymaktadır (Arslan ve Berkman, 2009, s.36).

İş etiğinin bir diğer parçası olan meslek etiğini tanımlamadan önce “*meslek*” kavramından bahsetmekte fayda olacağı düşünülmektedir. TDK, meslek kelimesini “*belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş*” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020). Bir işin meslek sayılabilmesi için belirli bir akademik eğitim süresi ve uzmanlaşma gerekmektedir. Meslek etiği ise “*belirli bir meslekte, -özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili bir meslekte- uyulması gereken davranış kuralları*” olarak tanımlanmıştır. Bu kurallar mesleğe özgü evrensel kurallardır (Kuçuradi, 1997: aktaran Yarcan 2007, s. 33). Tepe (1997), tüm meslek etiklerinin temel amacının meslek mensuplarının ve hizmet edilen kesimin zarar görmesini engellemek olduğunu vurgulamıştır (aktaran Erturhan ve Filizöz 2011, s. 142-143). Bununla beraber mesleğe özgü bir etik anlayışın oluşabilmesi için de meslek örgütü gereklidir. Bu örgüt, mesleki kural ve standartlar geliştirerek üyelerinin bunlara uymasını sağlamaktadır (Arslan ve Berkman, 2009, s.37). Meslek örgütleri, belirlediği standart ve kurallar doğrultusunda kontrol mekanizmaları da

geliştirmekte ve ihlal söz konusu olduğunda yaptırımlar uygulamaktadır. Bununla beraber bu standart ve kurallar, mesleğin gelişim ve değişimine duyarlı olarak zaman içinde gelişmektedir. Mesleğini dürüst ve olması gerektiği gibi icra etmek, bireye iş tatmini ve başarı sağlamakta dolayısıyla toplumsal düzenin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır (Elgin, 2006, s. 20).

Son yıllarda, iş ve meslek etiği konusunda ulusal boyutta pek çok düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Örneğin, “*kamuda çalışan personellerin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek*” amacıyla 2004 yılında Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur (Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 2020). Ayrıca, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), belediyeler gibi bazı kamu kurum ve kuruluşlarında etik komisyonlar oluşturularak faaliyetlerin etik ilkeler çerçevesinde yürütülmesine dikkat edilmeye başlanmıştır. Ayrıca Etik Değerler Merkezi gibi sivil toplum kuruluşları ve dernekler aracılığıyla da etik konularda farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak söz konusu gelişmelere rağmen, bazı kurumların hazırladığı raporlarda Türkiye’de iş ve meslek etiği bakımından ciddi sıkıntılar olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün (Transparency International) 2018 yılında hazırladığı rapora Türkiye yolsuzluk bakımından 100 üzerinden 41 puan elde ederek, değerlendirilen 180 ülke içerisinde 78. Sırada yer almıştır (seffaflik.org, 2021). Bu durum, ulusal boyutta iş ve meslek etiğinin dikkatle irdelenmesi gereken bir konu olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

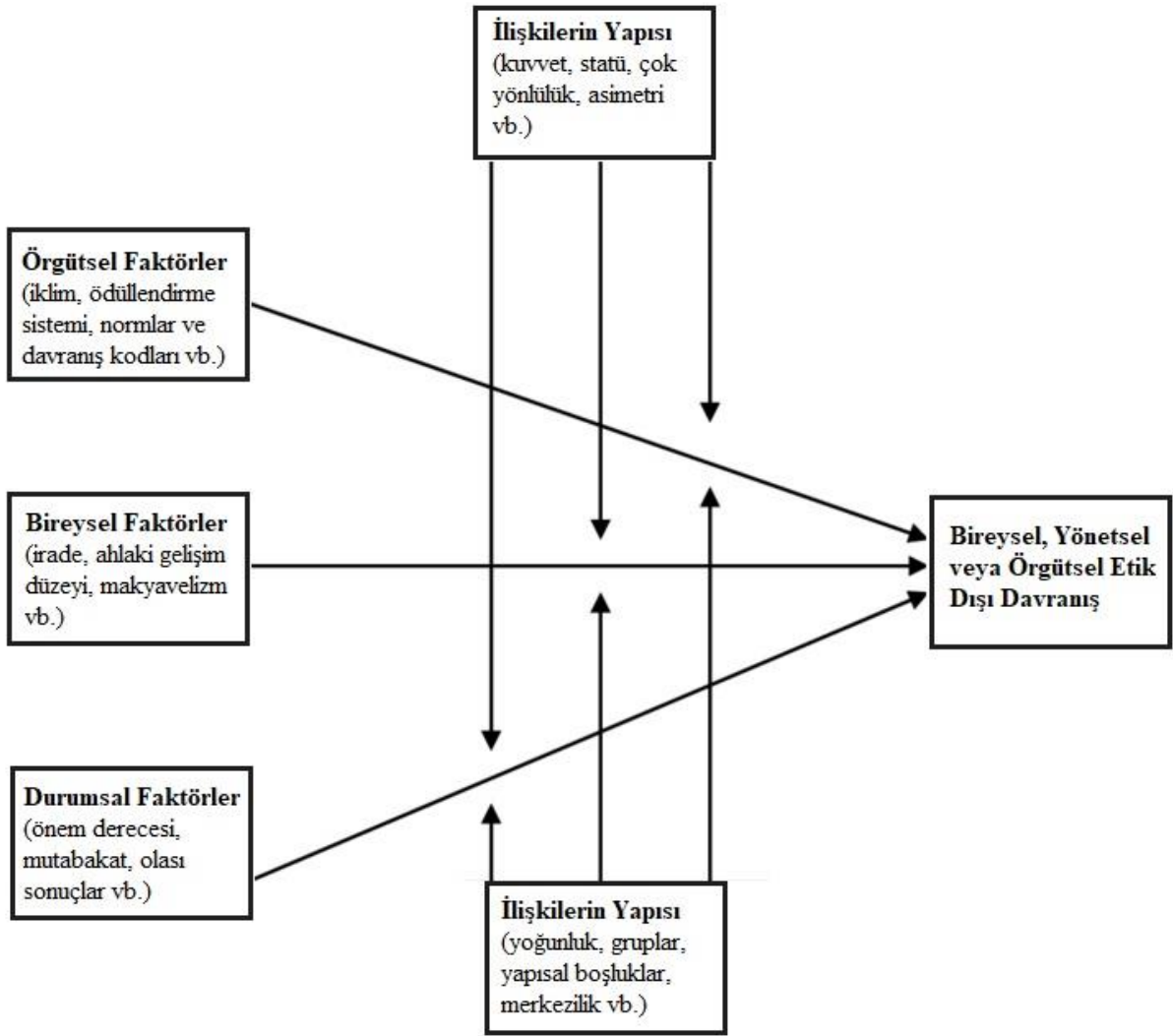
1.1.8.Etik ve Etik Dışı Davranış

Etikle ilgili davranışlar, “*etik dışı davranışlar*” ve “*erdemli/etik davranışlar*” olarak iki düzeyde sınıflandırılmakta; bu sınıflandırmada, içsel değer (niyet) ve eylemin sonucu belirleyici bileşenler olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla etik ve etik dışı davranış, bir sürekliliğin iki ucu olarak ölçümlenmektedir (Shao, 2010, s. 12-24). Etik davranış, topluluk tarafından hem yasal hem de ahlaki olarak kabul edilebilir, erdemli ve başkalarına faydalı olan; belirli bir ortamda “*kötü-yanlış*” davranış yerine “*iyi-doğru*” olarak kabul edilen davranış olarak tanımlanmaktadır (Jones, 1991, s.367; Shao, 2010, s. 12; Sims, 1992, s. 506). Ancak evrensel bir etik davranış tanımı yapmak mümkün olmamaktadır. Çünkü, etik davranışı neyin oluşturduğuna dair standartlar, doğru cevaplara karşı yanlış cevapların her zaman mevcut olmayabileceği bir “*gri bölgede*” yatmaktadır (Sims, 1992, s. 506). Etik dışı

davranış ise, yasadışı ve/veya toplum için ahlaki olarak kabul edilemez nitelikte olan ve başkalarına zarar veren davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Jones, 1991, s. 367; Shao 2010, s. 12). Bir başka deyişle, bu davranışlar kural ve yasaların ihlali ile sınırlı değildir, gayri resmi ve örtük normların ihlali de içermektedir (Kaptein, 2008, s. 980). Velasquez (2002), etik olmayan davranışların önemli bir özelliğinin, temel çıkarlar doğrultusunda sergilenmesi olduğunu belirtmiştir. Yani, her türlü yanlış veya politik davranış etik dışı davranış değildir. Bununla beraber, etik dışı davranışlar mutlaka zarar vermemekte ya da zarar vermeyi amaçlamamaktadır (Kaptein, 2008, s. 980).

Meslek grupları ve beraberinde işletmeler, etik ilke ve kodlar belirleyerek kişisel değerlendirmeleri en aza indirmeyi hedeflemektedir. Etik kod, *“bir gruba mensup kişilerin, nasıl davranması gerektiğini belirleyen, yazılı kurallar bütünü”* olarak tanımlanmaktadır (Elgin, 2006, s. 25). Ancak Küçükkaraduman (2006), etik ilkeler bilinse dahi bazen insanların etik dışı davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Bu nedenle yöneticilerin, meslek grubu ya da işletme içerisinde var olan sistemi korumak adına, etik dışı davranma eğilimini etkileyen durumsal faktörleri farkında olması gerekmektedir (Tonus ve Oruç, 2012, s. 153). Alan yazında yukarıda bahsedilen kişisel ve kişisel olmayan nedenler dışında, etik dışı davranışın sergilenmesi ile ilişkilendirilebilecek bazı teoriler bulunmaktadır. Örneğin, cayma teorisi, etik dışı davranma eğiliminin; davranışın ortaya çıkma olasılığı ve ortaya çıkması durumunda uygulanacak yaptırımın ciddiyeti ile doğru orantılı bir ilişkiye sahip olduğunu iddia etmektedir. Benzer şekilde rasyonel seçim teorisi de bireylerin rasyonel karar verdiklerini ve söz konusu durumun potansiyel risk ve getirilerine göre hareket ettiklerini belirtmektedir. Nötrleştirme teorisine göre etik dışı davranma eğilimi yüksek olan bireyler, *“durumun eylemi kolaylaştırdığı, kimsenin eylemden zarar görmediği, eylem tarafından daha büyük bir fayda sağlandığı”* vb. tekniklerle toplumsal norm ve yükümlülüklerden kurtularak durumu rasyonelize edebilmektedir (Buckley, Wiese ve Harvey, 1998, s. 286-287). Sosyal bağlanma teorisi ise bireylerin topluma bağlı hissetmemeleri sebebiyle etik dışı davranma eğilimi gösterdiklerini iddia etmektedir (Hirschi, 1969: aktaran Buckley, Wiese ve Harvey, 1998, s. 289). Şekil 1’de Brass, Butterfield ve Skaggs (1998, s.16) tarafından oluşturulan etik dışı davranış modeli verilmiştir. Görüldüğü üzere etik dışı davranışın sergilenmesinde bireysel, örgütsel ve durumsal faktörlere ek olarak ilişkilerin yapısı da belirleyici olarak rol almaktadır. Modele göre etik dışı davranış; bireysel, örgütsel ve yönetsel düzeyde görülebilmektedir.

Şekil 1. Etik Dışı Davranış Modeli

Kaynak: Brass, D. J., Butterfield, K. D. ve Skaggs, B. C. (1998). Relationships and unethical behavior: A social network perspective. *Academy of management review*, 23(1), s. 14-31.

Brass, Butterfield ve Skaggs (1998, s.16); ilişkilerin gücü, karmaşıklığı ve duygusal yönünü ve örgüt yapısı, yoğunluk, gruplar ve yapısal boşluklar gibi birçok etkeni etik dışı davranışın sergilenmesinde belirleyici olarak ele almıştır.

Araştırmanın bu bölümünde etik dışı davranış kavramına dair alan yazın detaylı olarak incelenmiş ve ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar göstermektedir ki, etik dışı davranışın sergilenmesinde kişilik özellikleri de bireysel belirleyiciler arasındadır. Bu nedenle bir sonraki bölümde, etik dışı davranışın sergilenmesinde belirleyici olabileceği düşünülen ve araştırmanın bağımsız değişkenleri olan makyavelizm ve narsizm kişilik özellikleri detaylı olarak incelenecektir.

1.2.MAKYAVELİZM

1.2.1.Makyavelizm Kavramı ve Makyavelizm'in Tarihsel Gelişimi

Makyavelizm kavramı, 1469-1527 yılları arasında İtalya'da yaşayan Niccolo Machiavelli'nin inandığı değerler ve kurallar sistemi çerçevesinde doğmuştur. Diplomat olması sebebiyle Avrupa'nın çeşitli şehirlerini ziyaret ederek oradaki liderleri gözlemleme fırsatı bulan Machiavelli, 1513 yılında yazdığı "*Il Principe (Prens)*" adlı eserinde amaç ve amaca giden yollar üzerinde durmuştur. Ölümünden beş sene sonra yayımlanan söz konusu kitapta, Machiavelli hükümdarların nasıl hareket etmesi gerektiği üzerine örnekler vermiştir. Prens'in yayımlanması ile makyavelizm kavramı daha sık anılmaya başlanmıştır (Özsoy, 2017, s. 4). Prens adlı eserinde Machiavelli, amaçlara ulaşmak için araçların kullanımı ile ilgili ve devletin güvenlik ve refahını sağlamak amacıyla belli başlı önerilerde bulunmuştur. Ancak ilerleyen süreçlerde makyavelizm; sahtekârlığı, ikiyüzlülüğü ve zorbalığı ifade eden bir kavram haline gelmiştir (Altuntaş, 2012: aktaran Özler, Atalay ve Dirican, 2013, s. 679). Machiavelli'nin siyasete yaklaşımı, insan doğasına ilişkin çözümlerini de içermektedir (Sungur, 2017, s. 1362). Machiavelli, Prens eserinde insanları; güvenilmez, çıkarıcı ve kötü niyetli olarak kavramsallaştırmaktadır (Machiavelli, 2015). Machiavelli için hükümdarın en temel amacı "*her ne şekilde olursa olsun*" iktidarını kurması ve sürdürmesidir. Makyavelizm ile özdeşleşen bu araç-amaç vurgusu Prens'te görülebilmektedir. Buna göre amaçlara ulaşabilmek için istismar ya da kötülük yapıyor olması önemli değildir. Çünkü ahlaki normlar, siyaset için bir referans noktası sayılamaz. Amaçlar araçları meşrulaştırmaktadır (Fehr vd., 1992: aktaran Coşkun, 2017, s. 70-71; Sungur, 2017, s. 1362). Machiavelli'ye göre bir hükümdar "*iyi*" olarak nitelendirilebilecek bütün özelliklere sahip olmak zorunda olmamakla beraber bu özelliklere sahipmiş gibi davranmak zorundadır. Aslında hükümdar, taklitçi ve ikiyüzlü olmalıdır. Böylelikle insanlar yapılanların gerekliliğine inandırılarak kandırılabilir (Machiavelli, 1998, s. 185-196: aktaran Kesgin 2015, s. 110). Machiavelli insanları kandırmanın kolay olmasını iki sebebe dayandırmaktadır:

- İnsanların saf ve aldatılmaya yatkın olması,
- İnsanların değerlendirme yaparken görünene aldanması.

Ayrıca Machiavelli, hükümdarları tarafından kandırılmaya müsait insanların her daim bulunabileceğini de belirtmektedir (Machiavelli, 1998, s. 194-196: aktaran Kesgin, 2015, s. 110). Machiavelli'nin benimsediği etik ilkeler aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:

- Var olan gerçeklik ve idealler arasında net bir fark vardır, dolayısıyla “olan”, “olması gerekenden” önceliklidir.
- Etik, özel hayata rehberlik edebilecekken mesleki hayatta pratiklik esastır.
- İş hayatında mutlak zorunluluklar yoktur, durumsal faktörler söz konusudur.
- Doğru ya da yanlış davranışın belirleyicisi başarıdır.
- Erdemli bir insan, gerektiği yerde erdemle çelişen davranışlar sergileyebilmelidir (Richmond, 2001, s. 14-15).

Alan yazında karşıt görüşler olsa da makyavelizm kavramının Christie ve Geis (1970) tarafından ilk kez detaylı ele alındığı düşünülmektedir. Christie ve Geis (1970), bazı politik ve dini liderlerin, izleyicilerini etkileyerek amaçlarına ulaşmak için sergiledikleri bazı manipülatif davranışlarını gözlemlemiştir. Bu gözlemler sonucu liderlerin bazı ortak özelliklerini ortaya koymuşlardır:

- Kişilerarası ilişkilerde göreceli bir eksiklik,
- Geleneksel ahlak anlayışı yoksunluğu,
- Psikopatoloji eksikliği – psikoz ile ilişkili olmama durumu (McHoskey ve diğerleri, 1999, s. 138),
- İdeolojik bağlılık eksikliği (Li-Ping Tang, Chen ve Sutarso, 2008, s. 248).

Bu ortak özelliklerin kişilik ile ilgili olduğunu düşünen Christie ve Geis (1970), bunu ölçümleyebilmek için bir ölçek geliştirmiştir. Ölçekte tepki yanlılığını en aza indirmek amacıyla 10 pozitif (makyavelizm yanlısı), 10 negatif (makyavelizm karşıtı) madde yer almıştır (Hunt ve Chonko, 1984, s. 31). Bu maddeler, insan doğasına ilişkin görüşler ve soyut ahlak anlayışı üzerinde durarak bireylerin makyavelist eğilimlerini ortaya koymaya çalışmaktadır (Li-Ping Tang, Chen ve Sutarso, 2008, s. 248). Ölçekte, “*İnsanları idare etmenin en iyi yolu onlara duymak istediklerini söylemektir.*,” “*Zaman zaman kestirme yoldan gitmeden hayatta ilerlemek zordur.*” “*Çoğu suçluyla diğer insanlar arasındaki en büyük fark, suçluların yakalanacak kadar aptal olmasıdır.*” gibi maddeler yer almaktadır (Hunt ve Chonko, 1984, s. 31). Testte yüksek puan alanlar *yüksek makyavelist (high mach)*, düşük puan alanlar ise *düşük makyavelist (low mach)* olarak kavramsallaştırmaktadır (Özsoy, 2017, s. 5). Bu bağlamda, Christie ve Geis (1970), makyavelizmi “*amaçlara ulaşmak için güç, politika ve etkili davranışların kullanımını öneren sosyal bir süreç*” olarak kavramsallaştırmaktadır.

Makyavelizmin yapısına yönelik diğer yaklaşım ise Dahling, Whiteaker ve Levy (2009) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılar bu çalışmalarında Makyavelizm'in dört alt bileşeni olduğunu belirtmektedir:

- *Başkalarına güvensizlik:* Yüksek Makyavelistler, diğer bireyleri hafife almamakta ve onların eylemleri ve bu eylemlerin olası sonuçlarına karşı güvensiz ve tetikte beklemektedir.
- *Ahlaki olmayan manipülasyon:* Yüksek Makyavelistler başkalarını her zaman ahlaksızca manipüle etmemektedir ancak kazanç fırsatı elde ettiğinde ahlaki standartlardan sapmaya istekli olabilmektedir.
- *Kontrol arzusu:* Yüksek Makyavelistler başkalarına karşı güvensiz olduğu için kontrol sahibi olmak istemektedir. Bununla beraber dışsal kontrol odağına da sahip olmayan yüksek Makyavelistler, şans ve tesadüf vb. durumlara inanmamaktadır.
- *Statü arzusu:* Yüksek Makyavelistler, olayları kontrol etme arzusu taşıdığı için, başarı veya başarısızlığı da dışsal olgulara göre belirlemektedir. Yani yüksek Makyavelist bir birey için başarı kendini sevme ya da gerçekleştirme ile değil, zenginlik ve güç ile ölçülmektedir (Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s. 227-228).

Makyavelizm, genel olarak “*amaca giden her yol mubahtır*” şeklinde kavramsallaştırılmaktadır (Aksoy, 2016, s. 20). Ang (2000, s.48), kişisel çıkarlar için başkalarını manipüle etme olarak ele almaktadır. Makyavelizmi, “*bireyin pragmatik olma, duygusal mesafe belirleyebilme ve sonuçların yolları mubah kıldığına inanma derecesi*” olarak ele alan Robbins (1998, s. 126), Makyavelizmin kantitatif bir özellik olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Herkesin diğerlerini manipüle etme yeteneği vardır ancak bu yeteneğin kullanımının dereceleri vardır, bazı bireyler bu yeteneklerini daha fazla kullanmaktadır. Özsoy (2017, s.6) Makyavelizm’i “*diğerlerini kişisel çıkarlar için manipüle etme*” olarak açıklarken, Guterman (1970) ise, bireyler üzerinde pozitif ya da negatif yönlendirici bir etki bırakan ve etik olmayan davranışlar bütünü olarak kavramsallaştırmaktadır (aktaran Güney ve Mandacı, 2009, s. 84). Başka bir tanımda ise makyavelizm; kişisel veya örgütsel hedeflere ulaşmak için saldırganlık, manipülasyon, sömürü ve sapkınlık gösterme ile ilişkilendirilmektedir (Calhoon, 1969: aktaran Ang ve Leong, 2000, s. 134). Kesgin (2015, s. 106), makyavelizmi; Machiavelli ’nin, siyaset ve ahlâk arasındaki ilişkiye getirdiği, döneminden aykırı bir yorum olarak kavramsallaştırmaktadır. Günümüzde ise Makyavelizm; çıkarıcılık ve bencillikle eşdeğer hale gelmiştir (Arslan, 2003, s. 48: aktaran Aksoy, 2016, s. 23). Sungur (2017, s. 1362) ise makyavelizmi, manipülatif ve menfaatçi tutumlarla ilişkilendirmektedir. Özler ve Mercan (2010, s. 156), makyavelizm ve

etik düşünceyi bir eksenin iki farklı ucu olarak değerlendirmektedir ancak Christie ve Geis (1970), yüksek makyavelist bireylerin etik düşünceden yoksun olmadığını, yalnızca geleneksel etik düşünceyle örtüşmeyen düşüncelere göre de harekete edebildiklerini iddia etmiştir.

Bu araştırma kapsamında, Christie ve Geis (1970) tarafından kavramsallaştırılan makyavelizm tanımı olan, *“amaçlara ulaşmak için güç, politika ve etkili davranışların kullanımını öneren sosyal bir süreç”* benimsenmektedir.

Makyavelizm, psikoloji alan yazında bir kişilik özelliği olarak ele alınmakla birlikte, psikopati ve narsizm ile *“Karanlık Üçlü”* olarak da incelenmektedir. Karanlık üçlü, empati eksikliği ile karakterize olan ve sosyal açıdan rahatsız edici kişileri temsil etmektedir (Wai ve Tiliopoulos, 2012, s. 794). İlerleyen bölümlerde Karanlık Üçlü kavramına da değinilecektir.

1.2.2.Yüksek Makyavelist Bireylerin Özellikleri

Alan yazında yüksek makyavelistlerin davranışlarını inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde yüksek makyavelist bireylerin sahip olabileceği diğer kişilik özellikleri ve buna bağlı olarak sergiledikleri davranışlar incelenecektir.

Ergeneli (2006, s.111), yüksek makyavelistleri sakin, bağımsız, kazanma eğilimi yüksek ve rekabetten hoşlanan bireyler olarak kavramsallaştırmakta ve makyavelizmin örgütsel davranışı etkilediğini belirtmektedir. Fehr ve Samsom (2013, s. 78) makyavelist kişileri güvenilmez, kendi çıkarını ön planda tutan, art niyetli ve soğukkanlı olarak kavramsallaştırmakta; Harrell (1980), *“karşısındakinin zayıflıklarını fark ederek kendi lehine kullanabilen, başka insanları suçlama eğiliminde olan, ikna kabiliyeti yüksek bireyler”* olarak ele almaktadır (aktaran Wai ve Tiliopoulos, 2012, s. 794). Christie ve Geis (1970), *“Studies In Machiavellianism”* adlı eserlerinde, makyavelizm ile başarıya ihtiyacı ve düşmanca hisler besleme arasında anlamlı; kaygı, zekâ puanı ve ideoloji arasında anlamlı olmayan bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Yüksek makyavelist ve düşük makyavelistlerin davranış eğilimleri arasındaki farklılıklara değinilmektedir. Bu farklılıklar aşağıdaki Tablo 1’de incelenmektedir:

Tablo 1. Yüksek ve Düşük Makyavelist Bireyler Arasındaki Davranış Eğilimi Farklılıkları

<i>Yüksek Makyavelistler: “The Cool” Sendromu</i>	<i>Düşük Makyavelistler: Kolay Lokma</i>
Sosyal etkiye direnç	Sosyal etkiye duyarlılık
Düşüncelere uyum	Bireylere uyum
Durumu başlatma ve kontrol etme	Durumu kabul etme ve takip etme

Kaynak: Christie ve Geis, (1970), “Studies In Machiavellianism”, Academic Press: New York, s. 285.

Tablo 1’te özetlendiği gibi, yüksek makyavelistler çevreden gelen sosyal etkiye karşı direnç göstermekte, karar alırken bilişsel süreçlere odaklanmakta ve inisiyatif alma, kontrol etme vb. davranışlar sergilemektedir. Buna karşın düşük makyavelistler; sosyal etkiye maruz kalmakta, karar alırken diğer insanları da göz önüne almakta ve verilen işleri kabul etmektedirler (Christie ve Geis, 1970, s. 10-16). Düşük makyavelistler ve yüksek makyavelistler arasındaki temel fark, yüksek makyavelistlerin duygusal olarak büyük oranda “kopuk” olmasıdır (Christie ve Geis, 1970, s. 312). Szijjarto ve Bereczkei (2015, s. 363), yüksek Makyavelistlerin karakterize edildiği bu “kopuk” tavrın ne anlama geldiği ile ilgili bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma, şaşırtıcı bir şekilde yüksek makyavelistlerin- yaygın anlayışın aksine- daha fazla duygusal istikrarsızlık yaşadığını göstermiştir. Yüksek makyavelistler, güçlü duygular yaşayabilir ve çeşitli durumlarda soğukkanlılıklarını kolayca kaybedebilir. Bununla birlikte, duygularını başkaları kadar incelikli ve kesin bir şekilde ifade etmekte zorlanır. Bu zorlanma, gerçek niyetlerini gizleme konusunda yüksek makyavelist bireylere fayda sağlayan bir koşul olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber yüksek makyavelistlerin düşük Makyavelistlere göre daha manipülatif olduğu, daha çok kazandığı, ikna yeteneğinin yüksek olduğu ve daha zor ikna edilebildiği bilinmektedir (Özsoy, 2017, s. 6). Aziz (2004), yüksek makyavelistlerin ekip çalışması söz konusu olduğunda bilgi paylaşımında bulduklarını ancak rekabet durumunda bilgiyi kendilerine sakladıklarını vurgulamıştır (aktaran Özsoy, 2017, s.6). McHoskey (1999, s.280) araştırmasında, yüksek makyavelistlerin sosyal ilgi eksikliği gösterdiği ve yabancılaşıma yaşadığı sonucuna ulaşmıştır. Ickes, Reidhead ve Patterson (1986, s.70), makyavelizm ile öz denetim arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, yüksek makyavelist ve öz denetim puanı yüksek bireylerin,

diğerleri üzerinde olumlu bir etki bırakmada ve duygularını kontrol etmede daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Andrew, Cooke ve Muncer (2008, s.1209), makyavelizm ve empati arasında; Austin, Farrelly, Black ve Moore (2007, s.186) ise makyavelizm ve duygusal zekâ arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. O’Hair (1979, s.45), yüksek makyavelistlerin düşük makyavelistlere oranla davranışlarını daha çabuk değiştirdiğini ve kişisel çıkarlar için yalan söyleyebildiğini vurgulamaktadır.

1.2.3.Makyavelizmin Kültürel ve Demografik Değişkenlerle İlişkisi

Makyavelizm eğilimi, kültürel ve toplumsal yapı ile ilişkilidir. Alan yazında bu noktada makyavelizm ve kültür arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Örneğin Cyriac ve Dharmaraj (1994, s. 281), Hintli iş insanlarından oluşan 68 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmada katılımcıların makyavelist kişilik gösterme eğilimini ölçümlemiş ve birçok Avrupa ülkesinde görüldüğü gibi, büyük şehirlerde çalışan yöneticilerin daha yüksek puanlar aldığı sonucuna ulaşmıştır. Çin’de yapılan bir çalışmada Siu (1998, s. 31-33), alan yazında negatif yönlü bir ilişkiden bahsedilse de Hong Kong’da çalışan bankacıların makyavelizm düzeyleri ve iş tatminleri arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlamıştır. Araştırmacılar bu sonucu yüksek makyavelistlerin, kişiler arası manipülasyon felsefesiyle tutarlı olduğunu belirtmektedir. Düşük makyavelistlere kıyasla yüksek makyavelistler; liderliği devralmak, kaynakları harekete geçirmek ve diğerlerini ikna etmek söz konusu olduğunda da başarılı olmaktadır (Christie and Geis, 1970, s.). Bu teori, makyavelizm ve iş tatmini arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi açıklamakta bir bakış açısıdır. Corzione ve Buntzman (1999, s.76) ise Amerika ve Çin’de bankacılık sektöründe çalışan katılımcılar ile yaptıkları çalışmada, katılımcıların makyavelizm skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Yıldız ve Erdoğan (1998, s.421: aktaran Özsoy, 2017, s.12), bireysel kültürlerin toplulukçu kültürlerle kıyasla daha rekabetçi olmasından dolayı Makyavelist kişilik gösterme eğiliminin yüksek olduğunu belirtmektedir. Daha işbirlikçi bir anlayışa sahip olan Türk kültüründe ise orta kademe yöneticilerin makyavelist kişilik gösterme eğiliminin bireysel kültürlerle kıyasla düşük olduğunu öne sürmektedir.

Makyavelizm kültürel değişkenlerle olduğu kadar demografik değişkenler ile de ilgilidir ve alan yazında konu ile alakalı birçok çalışma bulunmaktadır. Cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi ise

en çok araştırılan değişkenler arasındadır. Yapılan çalışmalar, her üç değişken için de tartışmalı sonuçlar olabileceğini göstermektedir.

Arlow (1991, s. 68), etik algısı yüksek olan kadınların erkeklere oranla daha az makyavelist kişilik eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir sonuç elde eden Mandacı (2007, s. 82), kadınların erkeklere nazaran ilişkileri önemsemesi, başkalarına ilgi göstermesi ve yardımsever olması sebebiyle bu sonucun beklendik olduğunu belirtmektedir. Ancak alan yazında kadınların makyavelist davranma eğiliminin erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan (örn. Singer, 1964, s.140) ya da makyavelizm ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (örn. Wilson, Near ve Miller, 1998, s. 210; Sherry, Hewitt, Besser, Flett ve Klein, 2006, s. 838). Rayburn ve Rayburn (1996, s. 1209) araştırmalarında cinsiyetin makyavelizm, A Tipi kişilik veya etik yönelimdeki farklılıklar için iyi bir yordayıcı olmadığını göstermektedir.

Gupta (1987, s. 88) yaş ile makyavelist kişilik gösterme eğiliminin orta yaşa kadar doğru orantılı olarak arttığını, daha sonra ise azalma eğilimi gösterdiğini belirtmektedir. 10 ile 67 yaş arasındaki büyük ölçekli bir örneklemden alınan verinin analizi sonucu, bireylerin makyavelist kişilik gösterme eğiliminin en çok ergenliğe geçişte zirveye ulaştığı; yaşam boyunca istikrarlı bir şekilde düşerek 65 yaşında minimum düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Liu, (2008, s. 237) eğitim seviyesi ile makyavelizm arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamamış, Kapla (2005, s.135) ise değişkenler arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

1.2.4.Örgütsel Bağlamda Makyavelizm

Yüksek makyavelist bireyler örgütsel bağlamda incelendiğinde karmaşık bulgular görülmektedir. Bir yandan, söz konusu çalışanlar çürük elma olarak algılanmakta ve hatta sorun çıkarıcı olduklarından şüphelenilmektedir (Zhao, Xiao, Mao ve Liu 2018, s.1780). Diğer yandan ise başkalarını manipüle etme, kaynaklardan yararlanma ve ilişkilerde kişiler arası stratejileri ustaca kullanma konusunda iyi oldukları için yüksek Makyavelist çalışanlar, örgüt yararına davranışlar da sergileyebilmektedirler (Christie ve Geis, 1970). İşletmelerin temel amacının kar etmek ve sürdürülebilir olmak olduğunu belirten Aksoy (2016, s 23), yüksek makyavelist bireylerin, belirli sınırlar içerisinde olduğu sürece işletmeler açısından

faydalı olabileceğini belirtmektedir. Bu doğrultuda ilerleyen paragrafta örgütsel bağlamda makyavelizm; liderlik, üretkenlik dışı çalışma davranışları, iş tatmini, meslek seçimi ve etkileme taktikleri açısından incelenecektir.

Alan yazında liderlik ve makyavelizm ilişkisini ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Drory ve Glusinkos (1980, aktaran Dahling, Whiteaker ve Levy, s.220), yüksek Makyavelist olarak değerlendirilen liderlerin önderliğindeki grupların performansını incelemiş ve söz konusu liderlerin yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görevleri yerine getirirken önemli ölçüde esneklik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte söz konusu liderler, ekip içerisindeki gerilimi yönetmek veya bireylerin duygularını dikkate almak gibi kişilerarası durumları çok az dikkate alarak yönlendirici bir liderlik tarzı sergilemiştir. Deluga (2001, s. 339), eski ABD başkanlarının profillerini incelemiş ve yüksek Makyavelizmin, karizma ve performans derecelendirmeleri ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiş ve karizmatik liderlikle makyavelizmi ilişkilendirmiştir. Tourigny (2001, s. 59) makyavelist liderlerin, belirsizliğin hâkim olduğu ortamlarda amaçlarına ulaşmak için yüksek bir motivasyona sahip olduğunu ve başarılı sonuçlar elde ettiğini belirtmektedir. Aynı zamanda makyavelist liderlerin, pazarlık ve ikna becerilerini örgütsel bağlamda kullanarak başarı sağlayabilmektedir. Ancak yüksek makyavelist bireylerin aynı zamanda fırsatçı, bencil ve aldATICI davranışları da olabileceği için, söz konusu kullanım, örgüte zarar vermemesi adına sınırlandırılmalıdır (Mandacı, 2007, s. 54). Bir diğer çalışmada etik liderliğin örgütsel bağlılık ve iş doyumu ile ilişkisinde makyavelizmin düzenleyici rolü incelenmiş, etik liderlikle iş doyumu arasındaki pozitif ilişkide makyavelizmin olumsuz yönlü düzenleyici rolü olduğu tespit edilmiştir (Katrinli, Günay ve Zaptçioğlu, 2013: aktaran Coşkun, 2017, s.77). Kısacası Makyavelizm'in liderlik davranışları üzerinde çeşitli etkileri görülmektedir (Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s. 222). Alan yazında üretkenlik karşıtı çalışma davranışlarını inceleyen araştırmaların çoğu, bu davranışların makyavelizm ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Yüksek makyavelistlerin üretkenlik karşıtı çalışma davranışlarda bulunmaya eğilimli olduğunu gösteren birçok çalışma yer almaktadır (Younus, Danish, Sair, Ramzan ve Sheikh, 2020, s. 741; Amir ve Malik, 2016, s.14). Wilson, Near ve Miller (1996, s. 286), yüksek makyavelist bireylerin kaçma davranışını, evrimsel teoriyle açıklamıştır. Başka bir deyişle yüksek makyavelistler, gerçek doğalarını bir grup içinde mümkün olduğu kadar uzun süre saklamakta, bu esnada sömürü becerilerinden yararlanmaktadır. Daha sonra makyavelist eğilimi ortaya çıktıkça grup değiştirmektedir. Bu değişim aynı zamanda makyavelistlerin grubun çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını önde tuttuğunu da göstermektedir. (Fehr,

Samson ve Paulhus,1992: aktaran Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s.222) ise çalışmalarında, yüksek makyavelistlerin olası bir çalma fırsatından yararlanma olasılığının düşük makyavelistlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Rehman ve Shahnawaz (2018, s.83), Hint yöneticilerin makyavelist eğilimi ve üretkenlik dışı davranışları arasındaki ilişkide iş özerkliğinin düzenleyici rolünü incelemiş ve yüksek makyavelizm ile üretkenlik karşıtı çalışma davranışları arasında pozitif yönlü ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mudrack (1993, s.491), şüpheli etik yapıya sahip bazı davranış biçimlerini incelemiş ve söz konusu davranışların makyavelizm ile açıkça ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sakalaki, Richardson ve Thepaut (2007, s. 1181), yüksek makyavelist bireylerin, ortaklarına güvenmek ve onlarla iş birliği yapmak yerine kendi çıkarlarını maksimize etmek için ekonomik fırsatçılığa son derece eğilimli olduklarını göstermiştir. Gunthorsdottir, McCabe ve Smith (2002, s. 49) ise her iki katılımcının da kar edebileceği bir güven oyunu yaratarak yüksek makyavelist bireyleri incelemiştir. Burada yüksek makyavelist bireyler, diğer katılımcının gösterdiği güvene karşılık vermektense, kendileri için maksimum fayda sağlamayı seçmiştir. Yüksek makyavelist bireyler, faydalarını en üst düzeye çıkarmak için fırsatçı davranışlar sergilemekte ve etik dışı davranışlarda bulunabilmektedir (Zhao, Xiao, Mao ve Liu 2018, s.1779). İş tatmini ve makyavelizm ilişkisini inceleyen çalışmalar göstermektedir ki, yüksek makyavelist bireylerin iş tatmini diğerlerine göre daha azdır (Fehr, Samson ve Paulhus,1992: aktaran Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s.222). Gable ve Topol (1987, s.211), mağaza yöneticilerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada hem erkeklerde hem kadınlarda makyavelizm ve iş tatmini arasında güçlü negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Heisler ve Gemmill (1977, s.593), küçük bir aile şirketinde ve devlet kurumunda çalışan yöneticilerle gerçekleştirdiği çalışmada da alan yazınıyla tutarlı olarak makyavelizm ve iş tatmini arasında negatif yönlü bir ilişkiye rastlamıştır. Araştırmacılar, makyavelizm ve iş tatmini arasındaki güçlü negatif korelasyonun, yüksek makyavelistlerin başkaları üzerindeki kontrol isteği ve ödül beklentilerinin fazla olmasının onların statülerinden sürekli olarak memnun olmayabileceği ile ilişkilendirmektedir (Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s.222). Makyavelizm düzeyi, bireylerin meslek seçiminde de etkili olabilmektedir (Corzine, 1997, s.296; Fehr ve Samsom ve Paulhus, 1992: aktaran Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s. 222). Yöneticilik ya da hukukçuluk, diğer mesleklere göre kapsamlı kaynaklara erişim ve başkalarını kontrol etme imkânı sağladığı için yüksek makyavelist bireyler tarafından tercih edildiği düşünülmektedir. Alan yazındaki araştırmalar, yüksek makyavelist bireylerin arzulan amaçlara ulaşmak için; stratejik kendini ifşa etme, hedef kişiyi övme, onunla aynı

fikirde olma ve diğerlerini manipüle etme gibi çeşitli etkileme taktikleri uyguladığını göstermektedir (Dingler-Duhon ve Brown, 1987, s. 109; Pandey ve Rastogi, 1979, s.221).

Araştırmanın bu bölümünde makyavelizm kavramı detaylı olarak incelenmiş ve konu ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise, etik dışı davranışın sergilenmesinde belirleyici olabileceği düşünölen ve bir diğer bağımsız değişken olan narsizm kişilik özelliği ele alınacak ve son olarak söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir.

1.3.NARSİZM

1.3.1.Narsizm Kavramı ve Kavramın Tarihçesi

Etimolojik olarak bakıldığında “narsizm” kelimesinin, Yunanca ’da küntlük anlamına gelen “narke” kelimesinden türediği düşünülmektedir (Geçtan, 2003, s. 254). Narsizm, Türk Dil Kurumu (2021) tarafından “özseverlik” olarak, Oxford sözlüğü tarafından ise “*kendine, özellikle görünüşüne çok hayran olmak*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021; Oxford Dictionary, 2021). Kavram olarak ise narsizm, bir Yunan efsanesinden türemiştir. Güzel bir genç olan Narcissus, havuzdaki yansımasına aşıktır ve kendini arzulamaktan tükenip bir çiçeğe dönüşmüştür (Davison, Neale ve Dağ, 2004, s. 353).

Psikoloji yazınında narsizm kavramını ilk kez, psikanalitik kuramcı Havelock Ellis (1898), söz konusu Yunan efsanesinde cinsel duyguların bireyin kendisine yönelmesinden bahsederken “*narcissus like*” şeklinde kullanmıştır (Brome, 1979, s. 121-122: aktaran Atay, 2010, s. 2). Otto Rank (1911), yayımladığı makalede narsizmi psikanalitik çerçeveden inceleyen ilk kişidir. Rank (1911), narsizmi; kendine yönelik cinsel duygular besleme, kibir ve hayranlık hali ile ilişkilendirmiştir (Rataj, 2003, s.11). Daha sonra Ernest Jones (1913) ve Robert Waelder (1925), “*narsistik*” terimini kullanmadan kavrama dair açıklamalar yapmıştır. Jones (1913); kendine aşırı önem verme, sevilme, övülme ve ödül almaya aşırı tutku, başkalarının zamanına değer vermeme halini “*tanrı karmaşası*” olarak ele almıştır. Waelder (1925) da benzer şekilde, kendine aşırı önem verip başkalarına önem vermeyen, ahlaken bile bencil olan bir profilden bahsetmektedir (Doğaner, 1996, s.343: aktaran Gülmez, 2009, s. 13).

1910’da yayımlanan “*Three Essays On The Theory of Sexuality*” isimli makalesinde Freud, dipnot olarak “narsizm” terimini kullanmış, 1914’te yayımlanan “*On Narcissism: An Introduction*” isimli makalesinde ise kavramı detaylı olarak incelemiştir (Rozenbaltt, 2002, s.47-48). Freud (1914), bu makalede narsizmi libido enerjisinin dış dünyadan çekilip kişinin kendine yöneltmesi olarak tanımlamakta ve iki çeşit narsizmden bahsetmektedir:

- *Birincil narsizm*: Çocuğun, başlangıçtan itibaren libido enerjisini kendine yöneltmesi hali.

- *İkincil narsizm*: Hayal kırıklığı ve engellemeler sonucunda, öncesinde dış dünyaya yönelmiş olan libido enerjisinin obje ve kişilerden çekilerek kişinin kendisine yöneltmesi hali (Geçtan, 2003, s. 254-255; Rozenbaltt, 2002, s.48).

Bazı araştırmacılar narsizmi sadece patolojik bakış açısından ele alırken, bazıları patolojik olmayan narsizmin de var olabileceğini öne sürmüştür (Üzümcü, 2016, s.3) Narsistik kişilik özelliklerinin her zaman olumsuz/negatif sonuçları olmadığı ve bu özelliklerin her insanın doğasında olduğunu savunan araştırmacılar vardır. Patolojik olmayan narsizm, Raskin ve Hall (1979) tarafından, patolojik olmayan narsizmin tanımlanması adına geliştirilen envanter ile ortaya çıkmıştır (Paulhus ve Williams, 2002, s. 557). Patolojik olmayan narsizm bir savunma mekanizmasıdır ve erken yaşlarda yaygın olarak görülmektedir. Bunun sebebi ise çocuğun, sağlıklı bir gelişim örüntüsü izlemesi ve kendisi olası zararlardan korumasıdır (Büyükgüngör, 2016, s.8). Patolojik olmayan narsizm, psikolojik iyi oluşla doğrudan bir ilişki içerisindedir. Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult (2004, s.400), konuyla ilgili beş farklı çalışmayı analiz etmiş ve narsizmin; gündelik üzüntü ve depresyona veya yalnız hissetmeye olan yatkınlıkla ters orantılı olduğunu görmüştür. Ayrıca birey ya da çift olarak iyi oluşla pozitif ilişki içinde olan narsizm, gündelik kaygı ve nevrozizm ile de negatif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Daha da önemlisi; benlik saygısı, narsizm ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi tamamiyle açıklamaktadır. Başka bir deyişle, yüksek benlik saygısı olduğu sürece narsizm, psikolojik iyi oluş için faydalıdır (Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult, 2004, s.400). Kemberg'e (1985) göre patolojik olmayan narsizm, benliğe yatırım olarak tanımlanabilir. Ancak burada kritik olan, benliğe yapılan yatırımla dış faktörler arasında kurulan dengedir. Bu yatırımın dengelenmesinde belirleyici olan faktörleri ise şu şekilde ele almıştır:

- Gerçekçi hedef ve amaçlar doğrultusunda oluşan ideal bir benlik,
- Kendinin ve diğerlerinin hem iyi hem de kötü yönlerini bütün olarak ele alan benlik ve ötekinin temsili,
- Kritik önem taşımamasına rağmen karşılanan talep ve beklentiler olduğunda özsaygının artmasına izin veren bir süper ego,
- Dürtülerin ego-sintonik ifadesi ve doyum getiren içgüdüsel ihtiyaçların yüceltici ifadesi (Rozenblatt, 1979 s. 54).

Patolojik olmayan narsizm; bireyin ihtiyaçlarının diğeri tarafından karşılanması, sosyal ilişkilerde başarı/etkililiği yakalamak ve entelektüel/kültürel gelişime zemin oluşturulması gibi dış faktörlerle de ilişkilidir (Rozenblatt, 1979 s. 55). Bununla birlikte bireylerin hedefleri doğrultusunda dikkatle ilerlemeleri ve olumsuzluklarla karşılaşmaları durumunda toparlanmalarını sağlayacak bir tür güçtür (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Bireyin çevresi ve çevresinden gelen taleplerle etkin bir şekilde başa çıkabileceğini hissetmesini, aktivitelerden keyif almasını, kendisiyle gurur duymasını, hatalarından dolayı utanç duygusunu deneyimlemesini sağlamaktadır (Rozenblatt, 2002, s.53-54). Patolojik olmayan narsizmi olan bireyler kibirli bir kişilik yapısına sahip olmakla beraber sosyal hayatlarında baskınlık göstermektedir (Falkenbach, Howe ve Falki, 2013, s. 815).

Patolojik narsizme ya da narsist kişilik bozukluğuna sahip bireyler ise belli başlı bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Diğer insanlarla ilişkilerde aşırı öz-referans,
- Aşırı derecede diğeri tarafından sevilme ve takdir edilme ihtiyacı,
- İkinci maddeyle çelişecek bir abartılı benlik algısı,
- Empati yoksunluğu,
- Aşırı takdir ve sevgi ihtiyacı karşılanmadığında ortaya çıkan huzursuzluk ve sıkılma hali (Kernberg, 1985, s. 17: aktaran Rozenblatt, 1979, s. 55-56).

Başka bir deyişle Narsistik kişilik bozukluğu; kendini diğeriinden büyük görme ve beğenme, kendisiyle aşırı ilgilenme ve empati yoksunluğu gibi kriterlerle tanımlanmaktadır (Kernberg, 1975). Narsistik kişilik bozukluğu olan bireyler kendilerini ayrıcalıklı hissetmektedir (Masterson, 1990). Diğer insanlara karşı mesafeli ve kibirli davranmakla beraber onlar üzerinde çekici bir izlenim de bırakabilmektedirler. Bu abartılmış öz-sevginin ardında ise diğeri insanların beğeni, takdir ve sevgisini kazanmaya çalışan kırılğan bir yapının varlığı söz konusudur. Bu kırılğan yapı, eleştiri ve yenilgiye karşı oldukça hassas bir rol olarak yoğun öfke, kıskançlık olarak ya da depresif tavırlarla kendini gösterebilmektedir (Masterson, 1990). Patolojik narsizmi olan bireyler dışardan bakıldığında kendilerinden emin ve başkalarının düşüncelerini umursamaz gözüdürken içsel süreçte tamamıyla başkalarının düşünce ve kabulüne bağlıdır (Karaaziz ve Atak, 2013, s. 47). Bunun aksine patolojik olmayan narsizmde bireyin benlik algısı, dışardan gelen etkileri bastırabilmektedir. Bu,

patolojik ve patolojik olmayan narsizm arasındaki en temel fark olarak kabul edilmektedir (Rozenblatt, 2002).

Patolojik narsizm, kişinin kendini psikolojik varlığını tehdit eden güçlerden koruma ihtiyacı hissetmesini sağlayan bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Rozenblatt, 2002, s.53-54). APA (American Psychiatric Association) tarafından 2013 yılında yayımlanan DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) V'e göre tanımlanan tanı kriterleri Tablo 2'te ele alınmaktadır.

Tablo 2. DSM 5 Narsistik Kişilik Bozukluğu Tanı Kriterleri

Aşağıdakilerden beşi (ya da daha çoğu) ile belirli, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyüklenme (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve eşduyum (empati) yapamama ile giden yaygın bir örüntü:

- Büyüklenir (örn. başarılarını ve yeteneklerini abartır; gösterdiği başarılarla oransız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
- Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur,
- “Özel” ve eşi, benzeri bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılabilceğine ya da onlarla ilişki kurabileceğine inanır.
- Çok beğenilmek ister.
- Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırılacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).
- Kendi çıkarı için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
- Eşduyum yapamaz: başkalarının duygu ve gereksinimlerini anlamak istemez.
- Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkasının kendini kıskandığına inanır.
- Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler.

Kaynak: APA (American Psychiatric Association), (2013). DSM 5 Tam Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Çeviri Ed. E. Koroğlu). Boylam Psikiyatri Merkezi: Ankara, s. 333-334.

Son yıllarda patolojik narsizmin tek boyutlu olmadığı, büyüklenmeci ve kırılğan narsizm olarak üzere iki boyuttan oluşabileceği düşünülmektedir (Akhtar ve Thompson, 1982, s.15). Büyüklenmeci narsizm; grandiyözite, teşhircilik, empati yoksunluğu, saldırganlık, sömürücülük, baskın olma, düşmanca tutumlar, dışa vurulan yoğun öfke, yüksek beklentiler ve hak görme ile yakından ilişkilendirilmektedir. Kırılğan narsizm ise; anksiyete, utangaçlık, boşluk ve yetersizlik duygularıyla, eleştiri veya başarısızlığa aşırı hassasiyet gösterme ve

sosyal içedönüklük ile ilişkili olarak açıklanmaktadır (Dickinson ve Pincus, 2003, s.188-189; Üzümcü, 2016, s. 9). Narsistik kişilik bozukluğunun etiyojisine dair geliştirilen en etkili iki model söz konusudur:

- *Benlik Psikolojisi Modeli:* Heinz Kohut (1971), narsizmi kişilik gelişimi sürecinin olağan bir parçası olarak ele almaktadır. Kohut (1971), “*The Analysis of The Self*” (1971) ve “*The Restoration of The Self*” (1976) adlı kitaplarında benlik psikolojisi kavramını ele almış; Narsistik kişilik bozukluğu olan bireylerin bahsedilen özelliklerinden söz etmiştir. Ancak Kohut (1971), bu özelliklerin kırılğan bir özsaygıyı işaret ettiğini belirtmektedir.
- *Sosyal Bilişsel Model:* Carolyn Morf ve Frederick Rhodewalt (2001) tarafından geliştirilen modelin iki temel dayanak noktası vardır: (1) Söz konusu bireyler kırılğan bir özsaygıya sahiptir, bu “özel” olma inancını korumaya çalışmaktan kaynaklanmaktadır. (2) Sosyal ilişkiler; yakınlık veya duygusal bağ ihtiyacı sebebiyle değil özsaygıyı beslemek açısından önemlidir. Bu model laboratuvar çalışmalarıyla desteklenmektedir (Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2015, s. 479).

1.3.2.Karanlık Üçlü

Alan yazında Makyavelizm, Narsizm ve Psikopati “*Karanlık Üçlü*” olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada karanlık üçlü ölçümlenme de Narsizm ve Makyavelizm ele alındığından ötürü Psikopati ve Karanlık Üçlü kavramlarına da kısaca değinilmesi planlanmaktadır. Daha önceki bölümlerde Narsizm ve Makyavelizm kavramları ele alındığından burada kısaca psikopati kavramına değinilecektir.

Psikopati, DSM tanı kriterlerinin oluşturulmasından da öncesine dayanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2015, s. 472). “*The Mask Of Sanity*” adlı kitabında Checkley (1976), klinik deneyimlerine dayanan bazı tanı kriterleri ortaya koymaya çalışmıştır. Checkley (1976), burada bireyin duygu ve düşüncelerine odaklanmış, temel olarak hem pozitif hem negatif duygu eksikliğini vurgulamıştır. Psikopatik bireylerde utanma, pişmanlık ve empati duygusu yoktur. Bu duyguların olmayışı diğerlerine karşı acımasız davranmaya ve yaşananlardan ders çıkarmamaya neden olmaktadır. Ayrıca bu bireylerin gösterdiği pozitif ya da negatif duygular gerçeklikten uzaktır (Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2015, s. 472). Psikopatinin ölçümlenmesinde sıklıkla kullanılan ölçek ise Hare (2003) tarafından geliştirilen Gözden Geçirilmiş Psikopati Kontrol Listesidir. Tanı koymak için ölçeğin tek başına kullanılması yerine; adli raporlar, klinik görüşmeler ve başka

testlerle de desteklenmesi gerekmektedir. Ölçek; çocuk suçluluğu, dürtüsellik, sorumsuzluk, patolojik yalan söyleme, pişmanlık ve empati yoksunluğu, duygusal sığılık gibi kriterleri de kapsamaktadır. Psikopati ve antisosyal kişilik bozukluğu tanı kriterleri ve semptomlar açısından benzeşse de ayırt edici bazı noktalar da mevcuttur (Kring, Johnson, Davison ve Neale, 2015, s. 472). Karanlık Üçlü içerisinde yer alan psikopati, patolojik olmayan (sub-klinik) psikopatiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla örgütsel davranış alanında kişilik eğilimi olarak ele alınmaktadır (Özsoy ve Ardıç, 2017, S. 396).

Özünde farklı olmalarına rağmen, karanlık üçlüyü oluşturan Makyavelizm, narsizm ve psikopati birçok ortak noktaya sahiptir. Her üçü de farklı ölçülerde kendini tanıtmaya, duygusal soğukluk, ikiyüzlülük ve agresiflik gibi negatif davranışlar içermektedir (Paulhus ve Williams, 2002, s. 557). Bununla beraber karanlık üçlüye sahip olarak nitelendirilen bireyler; güç, prestij, statü kazanma ve lider olma arzusu da taşımaktadır (Rauthmann ve Kolar, 2013, s. 582).

1.3.3.Örgütsel Bağlamda Narsizm

Narsizm, günlük hayatı etkilediği kadar işyerinde de etkiye sahip olan dolayısıyla örgütsel bağlamda da incelenmesi gereken önemli bir değişkendir. Bu sebeple bu çalışmada öncelikle narsizmin; liderlik, performans ve iş tatmini ile ilişkisinden, daha sonra aşırı ve sağlıklı örgütsel narsizm kavramlarından kısaca bahsedilecektir.

Nevicka, De Hoogh, Van Vianen, Beersma ve McIlwain (2011,s .912) tarafından yapılan araştırma göstermektedir ki; baskınlık, yüksek özgüven, dışadönüklük, güvenilirlik, öz yeterlilik gibi liderlik özellikleri narsist bireylerde daha sık görülmekte, dolayısıyla narsizm düzeyi yüksek olan kişilerin lider olma ihtimalinin de yüksek olduğu bilinmektedir. Galvin, Waldman ve Balthazard (2010, s. 511), narsistik liderlerin vizyon sahibi oldukları ve bu sebeple izleyicileri tarafından karizmatik olarak algılandıklarını belirtmiştir. Bununla beraber çalışmada narsizmle ilişkilendirilen hırs, cesaret, risk alma ve kendine güven gibi etkenler de izleyiciyi etkileme noktasında önemli bir yere sahiptir. Olumsuz tarafından bakıldığında narsist liderler; başarılarını abartma güç ve başarı hayaliyle fazlaca meşgul olma, eleştiri kaldıramama, taviz ve uzlaşmaya sıcak bakmama gibi özelliklere de sahip olabilmektedir (Resick, Whitman, Weingarden ve Hiller, 2009, s. 1367). Narsist bireylerin diğer olumsuz yönü ise kendilerini zaten oldukça başarılı gördükleri için gelişime açık kapı bırakmamaları, kötü birer dinleyici olmaları ve hoşlarına gitmeyen durumları kabullenmemeleri olarak ele

alınabilmektedir (Raskin, Novacek ve Hogan, 1991, s. 912; Maccoby 2000, s. 73: aktaran Çoban ve İrmış, 2018, s. 131). Blair, Helland, Walton (2016, s.333) yaptıkları çalışmada narsizmin; tek yönlü iletişim, başkalarına karşı duyarsızlık ve manipülatif davranışlar gibi liderlikle ilgili etik olmayan davranış örüntülerine sahip olabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Narsizm ve iş tatmini ilişkisi incelendiğinde ise çelişkili bulgulara rastlanmıştır. Örneğin, Goncalo, Flynn ve Kim (2010, s. 1486), narsistlerin grup içindeki yaratıcılığı artırdıklarını ifade etmişlerdir. Gupta ve Spangler (2012), narsistlerin baskın ve dışadönük olmalarının özellikle çalkantılı iş çevrelerinde faaliyet gösteren firmaların performansına olumlu etki ettiğini ortaya koymuşlardır. Ancak Soyer, Rovenpor ve Kopelman (1999, s.285), satış performansı ve narsizm arasındaki ilişkiyi incelemiş ve negatif yönlü olduğuna dair bir sonuca ulaşmıştır. Bunun aksine (Judge, LePine ve Rich, 2006, s. 762) narsizm ve görev performansı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu çelişki, Narsizmin temel özelliklerinden biri kendine hizmet eden önyargı ile ilişkili olabilmektedir. Kendine hizmet eden önyargı, başkalarından başarı için övgü alma ancak başarısızlık için başkalarını suçlama eğilimi olarak kavramsallaştırılmaktadır (Campbell, Hoffman, Campbell ve Marchisio, 2011, s. 276). Bu eğilim ilişkilerde sorunlara ve dolayısıyla iş performansının düşmesine yol açabilmektedir (Campbell ve Sedikides, 1999,s. 24). Performans ve narsizm ilişkisindeki çelişkili sonuçların sebeplerinden bir diğeri ise görevin doğasıdır. Örneğin Wallace ve Baumeister (2002, s.819), narsist bireylerin kamusal görevlerde yüksek; özel görevlerde ise daha düşük performans sergilediğini belirtmektedir. Bu, narsistlerin “şan” için bir fırsat olduğunda elinden gelenin en iyisini yapacağı düşüncesi ile ilişkilendirilmektedir. Son olarak, narsist bireylerin bilinçli bir şekilde daha düşük performans gösterdiği bazı koşullar söz konusu olabilmektedir. Alan yazında narsist bireylerin, zorlu görevler karşısında pes ettiğini ifade eden çalışmalar yer almaktadır (Rhodewalt, Tragakis ve Finnerty, 2006, s. 594). Başka bir deyişle narsist bireyler, başarısızlığı açıklayabilmek için performanslarını kasıtlı olarak sabote edebilmektedir. Alan yazında narsizm ve üretkenlik karşıtı çalışma davranışları arasında bir ilişki olduğunu gösteren birçok çalışma yer almaktadır (Grijalva ve Newman, 2015, s.93; Penney ve Spector, 2002, s.126; Castiglione, 2010, s.3). Ancak burada narsizmin yönü belirleyici olmaktadır. Yetki ve sömürücülük, üretkenlik dışı çalışma davranışları ile pozitif yönlü; liderlik ve otorite yönü ise negatif yönlü ilişkiye sahiptir (Grijalva ve Newman, 2015, s.93). Ek olarak narsist bireyler, örgütsel vatandaşlık olarak nitelendirilebilecek davranışlar sergilese dahi bunu yalnızca başkalarının izlenimlerini yönetmek için yapmaktadır (Campbell, Hoffman, Campbell ve Marchisio, 2011, s. 276).

Alan yazında narsizm ve iş tatmini arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğunu ifade eden birçok araştırma yer almaktadır (Mathieu, 2013, s. 650; Kopelman ve Mullins, 1992, s.126; Ghislieri, Cortese, Molino ve Gatti, 2019, s.1691). Bununla beraber narsizmin; geribildirim, özerklik, rol belirsizliği ve görevin önemi ile iş tatmini arasındaki ilişkide aracı rolü olabileceği de düşünülmektedir:

- *Geribildirim:* Narsizmi yüksek olan bireylerde, geribildirim yoğunluğu ile iş tatmini arasında negatif; narsizmi düşük olan bireylerde ise pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.
- *Rol belirsizliği:* Narsizmi yüksek olan bireylerde, rol belirsizliği ile iş tatmini arasında negatif; narsizmi düşük olan bireylerde ise pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.
- *Özerklik:* Narsizm düzeyi hem yüksek hem düşük olan bireylerde, özerklik ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.
- *Görevin önemi:* Narsizm düzeyi hem yüksek hem düşük olan bireylerde, görevin önemi ile iş tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur (Atay, 2010, s.116-118).

Duchon ve Burns (2009) örgütsel narsizmi; aşırı örgütsel narsizm ve sağlıklı örgütsel narsizm olarak iki şekilde ele almaktadır. Aşırı örgütsel narsizm, örgütün çalışanlar tarafından eşsiz ve özel olarak görülmesi ve bu inanışın; kuvvetli bir kendini abartma ve sınırsız güç algısına sebep olmaktadır. Örgüt kendisini bilge olarak görmekte ve tüm bilgiye sahip olduğunu düşünmektedir. Aşırı örgütsel narsizm gösteren örgütler, diğer örgütlere bir hükümdar gibi davranabilmektedir. Brown (1997), söz konusu örgütlerin stres ve çatışma ile başa çıkabilmek adına inkâr mekanizması kullandığını belirtmektedir. Söz konusu bu mekanizmalar, analitik karar vermenin önüne geçebilmektedir. Bu örgütler, yapılan hatalar için akla yatkın bahanelere üreterek ve her daim haklı olduklarını iddia ederek kendilerini yüceltmektedir. Empati duygusundan yoksun olan bu örgütler, diğer örgüt ve insanları kendi çıkarları için kullanma konusunda yetkili olduklarına inanmaktadır (Brown,1997). Narsist liderlerde olduğu gibi aşırı narsist örgütler de aşırı özgüvene sahip oldukları için kendi zayıflıklarını farkına varamamaktadır. Sağlıklı örgütsel narsizme sahip örgütler ise, kendini büyük görme ya da hükümdar olma niyetiyle değil, kendine güvenerek ve çalışarak başarılı olmaktadır. Değerlerinin farkında olan bu örgütler, güven ve farkındalığı teşvik etmektedir. Daha esnek yapıda olan bu örgütler, stres ve çatışma ile karşı karşıya kaldığında uyum sağlama konusunda daha başarılıdır. Başarıları kadar zayıflıklarının da farkında olan sağlıklı narsist örgütler, bu zayıflıkları giderme çabası da göstermektedir. Başarı ya da başarısızlık karşısında gerektiği yerde içsel atıfta bulunmayı da bilen örgütlerdir. Dolayısıyla sağlıklı narsistik örgütler, bir başarısızlık durumundan çok fazla etkilenmeden kendilerini geliştirebilmektedir.

Araştırmanın bu bölümüne kadar etik dışı davranış ve etik dışı davranışın belirleyicisi olabileceği düşünülen makyavelizm ve narsizm kavramları sırasıyla detaylı olarak incelenmiş ve konu ile ilgili genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Bir sonraki bölümde ise değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirilecek, ilgili teori ve araştırmalara yer verilecektir.

1.4.DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Araştırmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde detaylı olarak ele alından değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalara ve ilişkiler ile ilgili teorilere yer verilecektir. Daha sonra bu ilişkilerden yola çıkılarak geliştirilen hipotezler ve araştırma modeli ele alınacaktır.

1.4.1.Makyavelizm ve Etik Dışı Davranışlar Arasındaki İlişki

Alan yazında makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları, makyavelizm düzeyi yüksek olan bireylerin düşük olanlara göre daha fazla etik dışı davranış sergilediğini belirtmektedir (Al-Khatip, Robertson, Stanton ve Vitell, 2002, s. 105; Christie ve Geis, 1970, s.; Hegarty ve Sims, 1978, s.454 aktaran Özsoy, 2017, s. 7). Bu bulgular, bireyin makyavelizm düzeyi ve etik dışı davranış arasında pozitif yönlü bir ilişki olabileceğini göstermektedir (Aksoy, 2016, s. 24). Örneğin, Singhapakdi ve Vitell (1990, s. 40-41), yüksek makyavelist olduğu belirlenen yöneticilerle yaptıkları çalışmalarında, yöneticilerin ahlaki problemleri düşük makyavelistlere nazaran önemli görmediği ve çözüm için aksiyon alma konusunda isteksiz olduğunu tespit etmiştir. O'Fallon ve Butterfield (2005, s. 215) yayımladıkları derleme makalede, 1996-2003 yılları arasında, ahlaki karar-davranış ve makyavelizm arasındaki ilişkinin incelendiği 10 çalışmayı ele almıştır. Bu çalışmaların çoğunda yüksek makyavelizmin ahlaki karar ve davranışı olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bass, Barnett ve Brown (1999, s. 196), yüksek makyavelistlerin bir satış eylemini ahlaki açıdan sorunlu olsa dahi kabul edebildiğini belirtmektedir. Bununla beraber Mudrack (1993, s. 518), ahlaki olmayan davranış sergileme ve karar alma konusunda da yüksek makyavelistlerin düşük makyavelistlere göre daha az vicdan azabı duyduğunu belirtmektedir. Yüksek makyavelist ve diğerlerinin kıyaslandığı birçok çalışma da göstermektedir ki, etik algısı yüksek olanlar düşük olanlara göre daha az makyavelist eğilimler göstermektedir (Mandacı, 2007, s.57). Jones ve Kavanagh (1996, s. 521), ahlaki ikilemler içeren çeşitli senaryolar sundukları 154 öğrenci arasında yüksek makyavelist öğrencilerin, etik dışı davranma eğilimlerinin düşük makyavelist öğrencilere göre yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bankacılar ile yaptıkları çalışmada Güney ve Mandacı (2009, s. 94), makyavelizm düzeyi ve etik algı arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Üç farklı Ortadoğu ülkesinden toplam 365 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmada Al-Khatip, Robertson, Stanton ve Vitell (2002, s.105), Makyavelizm'in etik dışı davranışı pozitif yönde yordadığı sonucuna varmıştır. Winter, Stylianou ve Giacalone (2004,

s. 296), yüksek makyavelist bireylerin, diğerlerinin fikri mülkiyet ve gizliliğinin ihlalini düşük makyavelistlere göre daha kabul edilebilir bulduğunu belirtmektedir. Tang ve Chen (2008, s. 17) farklı bölümlerdeki öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada, örneklemin tamamında makyavelizm ve etik dışı davranış arasında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelerken cinsiyetin etkisini göz önünde bulunduran araştırmalar da mevcuttur. Örneğin Aksoy (2016, s.109), bankacı katılımcılarla gerçekleştirdiği araştırmada, kadın ve erkekler arasında ortalama puanları karşılaştırdığında kadınların puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış ancak bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirtmiştir. Arlow (1991, s.66), bireysel özelliklerin iş ahlakı ve sosyal sorumluluk ile ilişkisini ele aldığı araştırmasında kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşük puanlar aldıklarını belirtmekte iken Andrew, Cooke ve Muncer (2008, s.1210), empati ve makyavelizm arasındaki ilişkide kadın ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dingler Duhon ve B. Brown (1987, s. 121-122), Makyavelist bireylerin kullandığı stratejilerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için gerçekleştirdikleri çalışmada, kadınların “kendini ifşa” yöntemini erkeklerden daha az kullandığı sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıda bahsedilen araştırmalardan da görüldüğü üzere makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişki ulusal ve uluslararası çalışmalarda birçok kez incelenmiştir. Bu araştırmalar, makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olabileceğini göstermektedir.

Alan yazını incelendiğinde makyavelizm ve etik dışı davranış arasındaki ilişkiyi açıklayan bazı teoriler olduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında ise söz konusu teorilere kısaca değinilecektir.

Psikoloji alanında ele alınan Davranışçı Kuram’a göre B. F. Skinner kişiliği; açık davranışlar ve davranışı etkileyen çevresel koşullarla açıklamaktadır (Corsini ve Wedding, 2012, s. 376). Kurama göre, bireyin davranış şekilleri zamanla tutarlı ve dengeli bir hale gelmektedir. Burada temel varsayım, kişilik özelliklerinin geniş bir yelpazeye yayılmış çevresel koşullarda da tutarlılık göstereceğidir (Corsini ve Wedding, 2012, s. 376). Benzer şekilde Bilişsel Kuram da kişiliği, doğuştan gelen fitrat ve çevresel faktörler arasındaki etkileşimin şekillenmesi olarak kavramsallaştırmaktadır (Corsini ve Wedding, 2012, s. 433). Makyavelizmin de bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırıldığı düşünülerek, etik dışı davranışın sergilenmesinde bir etken olduğunu iddia etmek mümkündür. Sosyal baskıdan daha az etkilenmeleri, geleneksel ahlak anlayışından yoksun olmaları, diğer bireylere faydacı bir bakış açısı ile

yaklaşma eğilimleriyle yüksek makyavelistlerin, belirli kişilik özellikleri gösterdikleri, söz konusu kişilik özellikleri nedeniyle ahlaki normlara daha az uydukları düşünülmektedir (Christie ve Geis, 1970).

Ajzen ve Fishbein (1977) tarafından geliştirilen Mantıklı Eylem Teorisi; bireyin bir davranışa karşı tutumunun, o davranışı sergilemeye yönelik niyetinin oluşmasına yol açtığını ve eylemin büyük olasılıkla niyet ile tutarlı olduğunu öne sürmektedir. Bir dizi ampirik çalışma, bir eyleme ilişkin tutumlar veya yargılar ile eylemi gerçekleştirme niyetleri arasındaki bağlantıyı doğrulamıştır (Bass, Barnett ve Brown, 1999, s. 189). Bass, Barnett ve Brown (1999) gerçekleştirdikleri çalışmada makyavelizmin davranışsal niyetlerle güçlü bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacılar bu sonucu, bireysel özellikler ile davranışsal niyetler arasındaki ilişkinin, eylem etik dışı olduğunda daha güçlü olabileceği şeklinde yorumlamaktadır.

Makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesinde değerlendirilebilecek teorilerden bir diğeri ise savunucusu John Stuart Mill ve Jeremy Bentham tarafından geliştirilen Faydacılık kuramıdır. Kurama göre, eylemin ahlaki olup olmadığını belirleyen şey eylemin sonucunun iyi ya da kötü olmasıdır. Faydacılıkta, fayda-zarar maliyeti bireyler tarafından her zaman objektif şekilde yapılamayabilmektedir. Dolayısıyla eylemin sonucu iyi-faydalı ise süreçteki kötü-zararlı durumlar göz ardı edilebilmektedir (Arslan ve Berkman, 2009, s. 34). Her ne kadar faydacılık; toplumsal iyiliği bireysel iyiliğin önüne koysa da Makyavelizm'in "amaca giden her yol mubahtır" şeklindeki kavramsallaştırılmasıyla örtüşmesi sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır (Cevizci, 2018, s. 45).

Bu araştırma kapsamında, Davranışçı Kuram'a göre davranışların kişiliği gösterdiği hipotezi benimsenmektedir. Bu bölüme kadar bahsedilen araştırma ve teoriler göz önünde bulundurularak Makyavelizmin etik dışı davranışı tahmin ettiği düşünülerek aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H1: Makyavelizm etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin etmektedir. Başka bir deyişle, bireyin Makyavelizm düzeyi arttıkça etik dışı davranışın artması beklenmektedir.

1.4.2.Narsizm ve Etik Dışı Davranışlar Arasındaki İlişki

Önceki bölümde etik dışı davranış ve makyavelizm değişkenleri incelenmiş, iki değişken arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Bu bölümde de narsizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalardan bahsedilecektir.

Alan yazındaki bazı çalışmalar narsizm ile etik dışı davranış arasında pozitif yönde bir ilişki olduğuna işaret etmektedir (Harrison, Summers ve Mennecke, 2018, s. 53; Warman, 2017, s. 135, Bailey, 2019, s. 49).

Örneğin, Shah, Sarfraz, Khawaja ve Tariq (2020, s. 44), narsizm ile etik dışı davranış arasında arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, narsist bireylerin suçluluk ve utanç duyguları yaşama olasılıklarının daha düşük olduğu sonucuna varmışlardır. Bir başka çalışmada, doğrudan etik dışı davranma davranışı incelenmese de etik dışı davranışlar içeren üretkenlik karşıtı çalışma davranışları ile narsizm arasındaki ilişki irdelenmiştir. Söz konusu çalışmayı, girişimcilerle bir çalışma gerçekleştiren Yu, Wang, Zheng ve Shi (2020, s. 501), katılımcıların narsizmi ile üretkenlik karşıtı çalışma davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Araştırmacılar bu ilişkide hedefin zorluğunun aracı rol üstlendiğini de göstermişlerdir. Poless, Torstveit, Lugo, Andreassen ve Sütterlin (2018, s. 28), kırılgan ve büyüklenmeci narsizm ve etik dışı davranış arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmada; büyüklenmeci narsizm ve utanç eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak, söz konusu çalışmada hem savunmasız hem de büyüklenmeci narsizmin, etik dışı karar verme eğilimi ve etik dışı davranışı pozitif yönde yordadığı saptanmıştır.

Atay (2010, s. 123), örgütlerin de bireyler gibi kimliğini koruma amacıyla savunma mekanizmaları geliştirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, etik dışı bir davranışın kurumsallaşması örgüt içerisindeki bireylerin söz konusu davranışı sergilerken vicdani bir yükümlülük hissetmemelerine neden olabilmektedir (Atay, 2010, s. 124). Duchon ve Drake (2009, s. 301), örgütsel narsizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmada, aşırı narsistik örgütlerin, ahlaki bir kimlikleri olmadığı için etik davranmadıklarını görmüştür. Burada söz konusu örgütler, bilinçli olarak etik dışı olmamakla birlikte yapılan her şeyi haklı çıkarmak kendini yüceltme, inkâr ve mantığa bürüne gibi taktikler kullanmaktadır. Narsizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişki yukarıda bahsedilen araştırmalardan da görüldüğü üzere gerek uluslararası gerek ulusal boyutta birçok kez ele alınmıştır.

Alan yazını incelendiğinde narsizm ve etik dışı davranış arasındaki ilişkiyi açıklamakta yararlanılan bazı teoriler yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında ise söz konusu ilişki incelenirken makyavelizmde olduğu gibi Davranışçı Kuram benimsenmektedir.

Daha önceki bölümlerde ayrıntılarıyla belirtildiği gibi, narsist bireyler, aşağıda bahsedilen belli başlı özelliklere sahiptir:

- Diğer insanlarla ilişkilerde aşırı öz-referans,
- Aşırı derecede diğerleri tarafından sevilme ve takdir edilme ihtiyacı,
- İkinci maddeyle çelişecek bir abartılı benlik algısı,
- Empati yoksunluğu,
- Aşırı takdir ve sevgi ihtiyacı karşılanmadığında ortaya çıkan huzursuzluk ve sıkılma hali (Kernberg, 1985, s. 17: aktaran Rozenblatt, 1979, s. 55-56).

Narsist bireylerin yüksek benlik algıları; toplumda normal bir şekilde işlev görmekten, başkalarını sömürme hevesine kadar uzanabilmektedir (Greenhalgh ve Gilkey, 1997). Bununla beraber narsizm, suçluluk ve utanç duygularıyla da negatif yönde bir ilişkiye sahiptir. Başka bir deyişle; narsist bireyler, sosyal ilişkilerinde aşırı öz-referans gösterdikleri için davranışlarıyla ilgili herhangi bir olumsuz tepkiyi hak ettiğini düşünmemektedir. Bu görüşle tutarlı olarak narsist bireyler, örgüt yararına sergilenen etik dışı bir davranışı haklı gösterebilmektedirler (Shah, Sarfraz, Khawaja ve Tariq, 2020, s. 47-52). Özellik Aktivasyon Teorisi'ne göre (Tett ve Guterman, 2000), belirli durumsal uyaranlar belirli davranışsal özellikleri ortaya çıkarmaktadır. Bu teori, kişilik özellikleri ile davranış eğilimi arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Shah, Sarfraz, Khawaja ve Tariq, 2020, s. 47-52). Benzer şekilde Kohut (1971), geliştirmiş olduğu Benlik Psikolojisi Modelinde narsizmi kişilik gelişimi sürecinin olağan bir parçası olarak ele almaktadır.

Davranışçı Kuram'a göre kişilik açık davranışlarla kendini göstermektedir. Kuram bağlamında, diğer kişilerle empati kurmaktan yoksun, aşırı takdir ve sevgi ihtiyacı karşılanmadığında huzursuzluk hissedebilen narsist kişilerin, sahip oldukları bu kişilik özelliklerini davranışlarına yansıtabilecekleri varsayılabilir. Bu noktada, karanlık bir kişilik özelliği olan narsizmin etik dışı davranışları arttırabileceği öngörülmektedir. Davranışçı kuramın yanı sıra, Bilişsel Kuramın da narsistik kişilik özellikleri ile etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklayabileceği düşünülmektedir. Bilişsel kurama göre, narsizm gibi kişilik özellikleri, bireylerin fitratlarını ve dolayısıyla düşünme biçimlerini etkilemekte, etik dışı davranışların kabul edilebilir ya da edilemez olmalarına ilişkin algıları

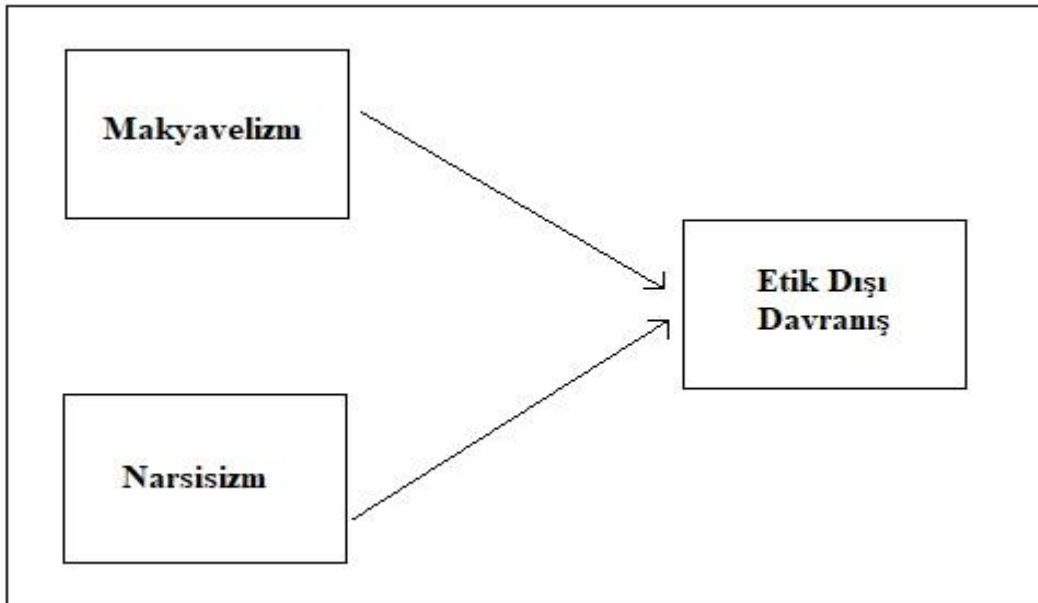
şekillendirebilmektedirler (Türkçapar, 2018, s.24-25). Albert Ellis tarafından 1950'lerde geliştirilen Akılcı Duygusal Davranış Terapisi de narsizm-etik dış davranışlar ilişkini açıklamada bir başka bakış açısı sunabilmektedir. Akılcı Duygusal Davranış Terapisi, kişiliği ele alırken insanın sosyal yönüne vurgu yapmaktadır. Kurama göre birey hayatının büyük bir kısmını diğer insanları etkilemek ve diğerlerinden çok daha iyi bir performans göstermek için harcamakta; kimi zaman bencil eğilimler göstermektedirler. (Corsini ve Wedding, 2012, s. 314). Söz konusu bencillik ve diğer insanları etkileme eğilimleri, narsizmi yüksek olan bireylerde daha yoğun olarak gözlemlendiğinden, söz konusu bireylerde işlevsiz inançlar gözlemlenebilmekte, bu durum onların etik dışı davranmayı arttırabilmektedir.

Buraya kadar bahsedilen araştırma ve teoriler göz önünde bulundurularak geliştirilen ikinci hipotez ise aşağıdaki gibidir:

H2: Narsizm, etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin etmektedir. Başka bir deyişle, bireyin narsizm düzeyi arttıkça etik dışı davranmanın da artması beklenmektedir.

Bu bölümde, araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalara, söz konusu ilişkileri açıkladığı düşünülen teorilere ve geliştirilen hipotezlere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında geliştirilen model ise aşağıda yer almaktadır:

Şekil 2. Araştırma Modeli

Alan yazın incelendiğinde, makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiler incelenirken, makyavelizmin alt boyutlarının da değerlendirmeye alındığı çalışmalara rastlanmamıştır. Bu sebeple, şekil 2’de yer alan araştırma modeline ek olarak, söz konusu ilişkide cinsiyet ve sektörün de etkisinin test edilmesi planlanmaktadır. Bu amaçla aşağıda yer alan araştırma soruları önerilmiştir:

- Makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar ile ilişkisinde önerilen modelde kadın ve erkeklerde farklılaşma var mıdır?
- Makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar ile ilişkisinde önerilen modelde eğitimci ve hukukçu katılımcılarda farklılaşma var mıdır?

Yukarda bahsedilen araştırma sorularına ilişkin detaylara, bulgular bölümünde yer verilecektir.

Araştırmanın bu bölümünde etik dışı davranış bağımlı değişkeninin, makyavelizm ve narsizm kişilik özellikleri ile ilişkileri incelenmiş ve ilgili teorilere yer verilmiştir. Daha sonra ise araştırma kapsamında geliştirilen hipotezler, araştırma soruları ve araştırma modeli ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise araştırmanın yönteminden detaylıca bahsedilecektir.

2.BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI

2.1.YÖNTEM

Önceki bölümde araştırma ile ilgili alan yazın taramasına ve değişkenler arasındaki ilişkilere yer verilmiştir. Bu başlık altında; katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler, araştırmada kullanılan ölçekler ve kullanılacak olan analizler ele alınacaktır. Veri toplama süreci Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından takip edilerek, süreç ile ilgili gerekli izinler alınmıştır (20.11.2019 tarihli ve 12908312-300/00000873659 sayılı yazı).

2.1.1.Katılımcılar

Araştırmaya, Ankara’da ikamet eden kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren beyaz yakalı çalışanlar katılmıştır. Katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılarak, hazırlanan çevrimiçi anketler iletilmiştir. Katılımcılar tarafından toplam 385 anket cevaplandırılmıştır. Araştırmaya katılan çalışanların demografik özelliklerine dair bilgiler Tablo 3’te yer almaktadır:

Tablo 3.Katılımcıların Demografik Özellikleri

	%	Sayı	Ort.
Yaş	-	-	41.3
Cinsiyet			
Kadın	53.8	207	-
Erkek	46.2	178	-
Eğitim Durumu			
İlkokul/Ortaokul/Lise	7.3	28	-
Ön lisans/Lisans	64.7	249	-
Lisansüstü	28.1	108	-
Toplam Deneyim (Yıl)	-	-	16.5

Not: Ort: Ortalama değerler.

Tablo 3’te de görüldüğü gibi araştırmaya toplam 385 beyaz yakalı çalışan katılmıştır. Bu katılımcıların %53.8’i, (n=207) kadın, %46.2’si ise (n=178) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 41.3 olarak, toplam deneyimlerinin ortalaması ise 16.5 yıl olarak bulunmuştur. Katılımcıların eğitim durumu ise 3 şekilde kategorize edilmiştir: ilkokul/ortaokul/lise mezunu, ön lisans/lisans mezunu ve lisansüstü mezunu. Katılımcıların %7.3’ü (n=28) ilkokul/ortaokul/lise mezunu, %64.7’si (n=249) ön lisans/lisans mezunu ve %28.1’i (n=108)

ise lisans üstü mezundur. Katılımcılardan 85'i eğitim alanında, 67'si hukuk alanında çalışmaktadır.

2.1.2.Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırma kapsamında katılımcılara iletilen anket formu 5 ölçekten oluşmaktadır. Katılımcılara anket formları öncesinde gönüllü katılım formu da iletilmiş, gerekli bilgilendirme yapılarak onayları alınmıştır. Anketin ilk bölümü demografik bilgileri içeren bir formdan oluşmaktadır. Burada katılımcılardan herhangi bir kimlik bilgisi alınmamıştır. Daha sonraki bölümlerde ise sırasıyla makyavelizm, narsizm, etik dışı davranış ve sosyal istenirliği ölçen maddeler yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçekler ekler bölümünde yer almaktadır. Ancak söz konusu ekte etik kurallar sebebiyle ölçeklerin tamamı değil, fikir oluşturması açısından birkaç madde yer almaktadır.

2.1.2.1.Demografik Değişkenler

Araştırma kapsamında uygulanan anket formunda katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve toplam deneyim sorulmuştur. Yaş, meslek ve toplam deneyim sorularına açık uçlu, diğer sorulara ise önceden belirlenen kategoriler doğrultusunda yanıtlar verilmiştir. Demografik bilgiler; hipotezlerin test edilmesi amacıyla uygun analizler yapılırken olası etkilerinin ölçümlenerek kontrol altına alınması amacıyla ve katılımcılar hakkında bilgi vermek toplanmıştır.

2.1.2.2.Makyavelizm Ölçeği

Demografik bilgilerden sonra katılımcılardan Makyavelizm ölçeğini yanıtlamaları istenmiştir. Daha önce de söz edildiği gibi Makyavelizm kavramı alan yazında ilk kez Christie ve Geis (1970) tarafından ele alınmıştır. Araştırmacılar Machiavelli tarafından benimsenen kriterlere dayanarak Mach-IV'ü geliştirmiştir. Araştırmacılar ölçeği oluştururken Makyavelizm'i 3 alt boyutta incelemişlerdir: kişilerarası taktikler, insan doğasına dair alaycı bir bakış açısı ve soyut ahlak. En nihayetinde bu havuz 20 maddelik bir likert ölçeğine indirgenmiş ve dördüncü yineleme olduğu için ölçek Mach IV adını almıştır. Ancak Mach IV, sosyal istenirliği hesaba katmaması ve düşük güvenilirlik sebebiyle eleştirilmiştir. Daha sonra Christie ve Geis (1970), 10 maddelik Mach V ölçeğini geliştirmiştir. Ancak Mach V, alan

yazında Mach IV kadar ele alınmamıştır (Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s. 226). Araştırmacılar, Makyavelist Kişilik Ölçeğini geliştirirken Mach IV'ün bazı sınırlılıklarına odaklanmışlardır. Bunlar; farklı araştırmalardan elde edilen düşük güvenilirlik katsayıları ($.46 < \alpha < .59$), ölçeğin belirsiz bir faktör yapısına sahip olması ve ölçekte çoklu bağlantılı maddelere sahip olması olarak ele alınmıştır. Bununla beraber araştırmacılar, Mach IV'ün demografik değişkenler ve kültürler arası farklılıkların ölçümlemede de yetersiz kaldığını belirtmektedir (Dahling, Whiteaker ve Levy, 2009, s. 226). Bu sebeple, Dahling, Whiteaker ve Levy, (2009) Makyavelist Kişilik Ölçeğini geliştirmişlerdir. Bu araştırmada makyavelizm, söz konusu ölçek kullanılarak ölçümlenmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması "*Makyavelist Kişilik Ölçeği*" olarak Ülbeği (2006) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar ölçeklerin kullanılmasına ilişkin gerekli izinler alınmıştır. Toplam 16 maddeden oluşan bu ölçek Makyavelizm'in alt boyutları olan başkalarına güvensizlik, statü arzusu, kontrol arzusu ve ahlak dışı manipülasyon ile ilgili maddeler içermektedir. Katılımcılar maddeleri 1'den 5'e kadar uzanan (*1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: kararsızım, 4: biraz katılıyorum ve 5: kesinlikle katılıyorum*) bir skalaya göre değerlendirmişlerdir. Yüksek puanlar yüksek makyavelizm düzeyini ifade etmektedir. Araştırmacılar burada makyavelizmi kavramsallaştırırken gözlemlenebilir davranışların yanı sıra inanç ve motivasyonları da ele almaktadır. Ölçekteki maddelerin yayınlanmasına yönelik izin olmaması nedeniyle, fikir verebilmesi açısından birkaç örnek maddeye yer verilmektedir. Ahlak dışı manipülasyon alt boyutu için, "*Başarıya ulaşmamda yardımcı olacağına inanırsam etik davranmamaya istekliyimdir.*"; statü arzusu alt boyutu için, "*Statü hayatta başarının iyi bir göstergesidir.*"; "*Gruplara katılmaktan hoşlanmam çünkü diğerlerine güvenmem.*" ve kontrol arzusu alt boyutu için "*Durumu kontrol altında tutmaktan hoşlanırım.*" gibi maddeler yer almaktadır.

Makyavelizm değişkeni ve alt boyutlarının güvenilirlik çalışması Dahling, Whiteaker ve Levy (2009), ulusal boyutta Ülbeği (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Her bir değişkene ilişkin Cronbach's Alfa katsayıları Tablo 4'te verilmektedir. Dahling, Whitaker ve Levy (2009), ölçeğin orijinal versiyonunda güvenilirlik katsayısı $\alpha = .82$ olarak, Ülbeği (2016) ise Türkçe 'ye uyarlanmış versiyonunda $\alpha = .88$ olarak bulmuştur.

Tablo 4.Makyavelist Kişilik Ölçeği 'nin Güvenilirlik Katsayıları

	Dahling, Whiteaker ve Levy (2009)	Ülbeği (2016)	Bu çalışma
Makyavelizm			
Başkalarına güvensizlik	0.75	0.83	0.76
Statü arzusu	0.72	0.83	0.75
Kontrol arzusu	0.70	0.80	0.75
Ahlak dışı manipülasyon	0.83	0.86	0.68
Genel Güvenilirlik	0.82	0.88	0.85

Tablo 4'te görüldüğü üzere ölçeği geliştiren Dahling, Whiteaker ve Levy (2009) güvenilirlik analizi yaptığıında; başkalarına güvensizlik alt boyutu için Cronbach's $\alpha = .75$, Statü arzusu için $\alpha = .72$, kontrol arzusu için $\alpha = .70$, ahlak dışı manipülasyon için $\alpha = .83$ ve Makyavelizm ölçeğinin genel güvenilirliğinin ise $\alpha = .82$ olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını yapan Ülbeği (2016), ise güvenilirlik analizi yaptığıında; başkalarına güvensizlik alt boyutu için Cronbach's $\alpha = .83$, statü arzusu için $\alpha = .83$, kontrol arzusu için $\alpha = .80$, ahlak dışı manipülasyon için $\alpha = .86$ ve makyavelizm ölçeğinin genel güvenilirliğinin ise $\alpha = .88$ olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma kapsamında ise başkalarına güvensizlik alt boyutu için $\alpha = .76$, statü arzusu için $\alpha = .75$, kontrol arzusu için $\alpha = .75$, ahlak dışı manipülasyon için $\alpha = .68$ ve Makyavelizm ölçeğinin genel güvenilirliğinin ise $\alpha = .85$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.2.3.Narsizm Ölçeği

Araştırmada katılımcılardan yanıtlamaları istenen üçüncü ölçek Narsizm ölçeğidir. Kullanılan Narsistik Kişilik Envanteri, Ames, Rose ve Anderson (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ames, Rose ve Anderson (2006), zaman ve dikkat sorunu çeken katılımcılara yardımcı olmak ve değerlendirme sürecini kolaylaştırmak adına NPI-40 ölçeğini kısaltmak istemiştir. Araştırmacılar narsizmin alt bileşenlerini elimine etmeden, orijinal NPI'da ifade edildiği şekliyle narsizmin farklı yönlerini temsil etse de tek bir yapı narsizmi ölçen daha kısa bir ölçek geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu sebeple öncelikle NPI-40'tan yüz geçerliliğine göre narsizmi temsil eden ve narsizmin tüm alt boyutlarını kapsayan çeşitli maddeler seçilmiştir. Daha sonra bu ölçeğin geçerliği ve test tekrar test verisi incelenerek oluşturulan 16 maddelik ölçek test edilmiştir. Ölçek Türkçe 'ye uyarlanırken iki farklı akademisyen tarafından tercüme edilmiş, daha sonra başka bir akademisyen tarafından tekrar İngilizce 'ye çevrilerek

uygunluğu kontrol edilmiştir. Atay (2009), ölçeği iki farklı örneklem üzerinde test ederek güvenilirlik ve yapısal geçerliliğini test etmiştir. İlk örneklem üzerindeki ölçümlemeden sonra güvenilirliği düşüren veya ölçeğe anlamlı bir katkıda bulunmadığı gözlenen ifadeler revize edilmiştir. Araştırmanın ikinci örneklemini üzerinde yapılan ölçümleme sonucunda ölçeğin yeterli güvenilirlik ve geçerlilik değerlerine sahip olduğu görülmüştür.

16 maddeden oluşan NPI’da katılımcılardan kendilerine daha yakın gelen seçeneği işaretlemeleri istenmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Atay (2009) tarafından “*Narsistik Kişilik Envanteri*” olarak yapılmıştır. Ölçeğin orijinal ve Türkçe’ye uyarlanmış versiyonlarını kullanmak için yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. Ölçekteki maddelerin yayınlanmasına yönelik izin olmaması nedeniyle, fikir verebilmesi açısından bazı madde çiftlerine yer verilmiştir. Narsistik Kişilik Ölçeğinde “*Pek çok insandan ne daha iyi ne de daha kötüyüm. / Özel biri olduğumu düşünüyorum.*” ve “*Gösterişten kaçırım. / Genellikle fırsatını bulduğumda şov yaparım.*” gibi maddeler ile narsizm ölçümlenmektedir. Yüksek puanlar yüksek narsizmi ifade etmektedir.

Ames, Rose ve Anderson (2006), ölçeğin güvenilirlik katsayısını .69 olarak ($\alpha=.69$), Atay (2009) ise ölçeğin Türkçe uyarlamasında .63 olarak bulmuştur. Ölçek narsistik kişiliği ve narsistik olmayan kişiliği ifade eden karşıt maddelerden oluşmaktadır. Bu çalışmada Narsizm, alt boyutlarına bakılmaksızın ele alınacaktır.

Tablo 5.Narsistik Kişilik Envanteri Güvenilirlik Katsayıları

	Ames, Rose ve Anderson (2006)	Atay (2009)	Bu çalışma
Narsizm	0.65	0.57	0.69

Tablo 5’te görüldüğü üzere ölçeği geliştiren Ames, Rose ve Anderson (2006) Narsizm ölçeğinin genel güvenilirliğini ise $\alpha = .65$ olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını yapan Atay (2009), ise güvenilirlik analizi yaptığında Narsizm ölçeğinin genel güvenilirliğini $\alpha = .57$ olarak bulmuştur. Bu çalışma kapsamında Narsizm ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha = .69$ olarak bulunmuştur.

2.1.2.4. Etik Dışı Davranış Ölçeği

Araştırma kapsamında katılımcılardan yanıtlamaları istenen dördüncü ölçek ise etik dışı davranışı ölçmektedir. Bu çalışma kapsamında Jones (1990) tarafından geliştirilen ve Mudrack (1993) tarafından düzenlenen etik dışı davranış ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin

Türkçeye uyarlaması yapılmadığı için araştırmacılar tarafından paralel çeviri yapılmıştır. Paralel çeviri, ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevrilmesi, daha sonra ise bu Türkçe çevirinin tekrar İngilizceye çevrilerek kontrol edilmesini içermektedir. Ölçeği kullanmak için yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılar maddeleri 1'den 7'ye kadar uzanan (1: kesinlikle kabul edilebilir, 2: kabul edilebilir, 3: biraz kabul edilebilir, 4: kararsızım, 5: biraz kabul edilemez, 6: kabul edilemez, 7: kesinlikle kabul edilemez) bir skalaya göre değerlendirmişlerdir. Yüksek puanlar yüksek etik dışı davranmayı ifade etmektedir. Ölçekteki maddelerin yayınlanmasına yönelik izin olmaması nedeniyle, fikir verebilmesi açısından bir örnek maddeye yer verilmiştir. Ölçekte etik dışı davranış, “*Kişisel zamana ihtiyaç duyulduğunda hastalık izni almak*” gibi maddelerle ölçümlenmektedir.

Jones (1990), ölçek için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapmamış ancak Mudrack (1993) ölçeğin güvenilirliğinin .84 olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ölçek alt boyutlarına bakılmaksızın ele alınmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 6'da güvenilirlik katsayılarına yer verilmektedir.

Tablo 6. Etik Dışı Davranış Ölçeği Güvenilirlik Katsayıları

	Mudrack (1993)	Bu çalışma
Etik Dışı Davranış	0.84	0.85

Tablo 6'te görüldüğü üzere bu çalışma kapsamında Etik Dışı Davranış ölçeği güvenilirlik katsayıları incelenmiştir. Mudrack tarafından $\alpha = .84$ olarak bulunan cronbach's alpha değeri bu çalışmada $\alpha = .85$ olarak bulunmuştur.

2.1.2.5. Sosyal İstenirlik Ölçeği

Araştırmada katılımcılardan doldurmaları istenen beşinci ve son ölçek ise Akın (2010) tarafından geliştirilen sosyal istenirlik ölçeğidir. Akın (2010), öz-bildirim ölçeklerindeki sosyal istenirlik eğilimini değerlendirebilmek amacıyla bu ölçeği geliştirmiştir. Ölçek 29 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler izlenim yönetimi ve öz-aldatma boyutlarını içermektedir. Katılımcılar maddeleri 1'den 5'e kadar uzanan (1: Hiç uygun değil, 2: Uygun değil, 3: Biraz uygun, 4: Uygun ve 5: Tamamen uygun) bir skalaya göre değerlendirmişlerdir. Yüksek puanlar yüksek sosyal istenirliği ifade etmektedir. Ölçekteki maddelerin yayınlanmasına yönelik izin olmaması nedeniyle, fikir verebilmesi açısından bazı maddelere yer verilmiştir. Sosyal b istenirlik, “*Diğer insanlar hakkında dedikodu yapmam.*” ve “*Kendime karşı her zaman dürüst davranırım.*” gibi maddeler ile ölçümlenmektedir.

Akın (2010), ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayılarını izlenim yönetimi için ($\alpha=.96$) ve öz-aldatma için ($\alpha=.95$) olarak bulmuştur. Bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayılarına ise Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal İstenirlik Ölçeği Güvenilirlik Katsayıları

	Akın (2010)	Bu çalışma
Sosyal İstenirlik		
Öz-aldatma	0,95	
İzlenim Yönetimi	0,96	
Genel Güvenilirlik	-	0.89

Tablo 7’de görüldüğü üzere ölçeği geliştiren Akın (2010), Sosyal İstenirlik Ölçeğinin alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarını sırasıyla öz-aldatma için $\alpha = .95$ ve izlenim yönetimi için $\alpha = .96$ olarak bulmuştur. Bu araştırma da ise ölçek tek boyut olarak ele alındığından, güvenilirlik analizi de tek boyut üzerinden yapılmış ve $\alpha = .89$ bulunmuştur.

2.1.3. Araştırmada Kullanılan Analizler

Bu kısımda Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından ortaya çıkarılan veri temizleme aşamaları ve hipotezlerin test edilmesi için gerçekleştirilmesi planlanan analizlerden bahsedilecektir.

2.1.3.1. Veri Temizleme

Tabachnick ve Fidell (2013), verinin analiz edilmeden önce belirli aşamalara göre temizlenmesi ve analiz edilmeye uygun hale getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu süreç ise aşağıda bahsedilen sekiz aşamadan oluşmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013, s.60).

Bu araştırma kapsamında elde edilen veri, Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından önerilen aşamalardan uygun görülenlere göre temizlenmiş ve olası hatalar tespit edilerek gerekli önlemler alınmıştır. Buradan hareketle ters kodlu maddeler ile ilgili gerekli düzenleme gerçekleştirildikten sonra veri seti ön incelemeye alınmış; söz konusu aşamalardan aşağıda bahsedilmiştir.

2.1.3.1.1. Veri Setinin Hatasız Olması

Veri setinin doğruluğu incelenirken; sürekli değişkenlerin belirtilen aralık dahilinde olup olmadığı, ortalama ve standart sapma değerlerinin mantıklı olup olmadığı, eksik veri bulunup bulunmaması gibi kriterler ele alınmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013, s.61). Buna göre, veri setinin doğruluğunun belirlenmesi için öncelikle verinin girişi esnasında yapılan kodlamalarda hata olup olmadığı (örn: 4 yerine 04 kodlanması), maksimum ve minimum değerler incelenerek belirlenmiştir. Bununla beraber kullanılan ölçeklerdeki her bir maddenin ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiş; standart sapmanın ortalamadan büyük olduğu değişken varsa, söz konusu değişken için gerekli düzeltmeler yapılması planlanmıştır. Son olarak her bir değişkene ait “z” puanı hesaplanarak “*aykırı değer*” bulunup bulunmadığı kontrol edilmiştir.

- Düzgün Korelasyonlar

Korelasyonları şişirilmiş ve söndürülmüş korelasyonlar olmak üzere olduğundan farklı gösteren faktörler vardır (Tabachnick ve Fidell, 2015). Birden fazla değişkenin bir araya gelmesi sonucu oluşan kompozit değişkenler, bu değişkenlerin araştırmalarda sık sık kullanılması veya farklı ölçeklerde benzer maddelerin bulunması gibi faktörler değişkenler arasındaki ilişkileri olduğundan daha yüksek gösterebilmektedir. Buna karşın; örneklem içindeki aralığın evrene kıyasla daha dar olması ya da kategorik değişkenlerin dağılımlarının eşit olmaması gibi faktörler, değişkenler arasındaki ilişkileri olduğundan daha düşük gösterebilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015, s. 61). Bu gibi nedenlerle araştırmacılar, değişkenler arasındaki korelasyon incelenirken söz konusu faktörlerin belirlenmesi ve buna uygun önlemlerin alınması gerektiğini belirtmektedir (Tabachnick ve Fidell, 138 2015, s. 61). Buna istinaden, bu araştırmada değişkenler arasındaki korelasyonların incelenmesine karar verilmiştir.

- Eksik Veri

Veri temizleme sürecinin bu aşamasında, veri setinde eksik veri olup olmadığı, eğer eksiklik varsa bu eksikliğin tesadüfen mi yoksa bilinçli bir şekilde mi eksik bırakıldığı ele alınmaktadır. Eksik veri olan bir veri setinin analizinin güvenilir sonuçlar verip vermeyeceği; araştırma desenine, verinin ne kadarının eksik ve neden eksik olduğuna bağlı olarak değişebilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013, s. 62). Katılımcıların veriyi neden eksik girdiği ise bu noktada eksik veri sayısından daha kritik bir öneme sahiptir (Tabachnick ve

Fidell, 2013, s. 62). Bu araştırmada eksik veri analizi yapılmış ve gerekliyse uygun yöntem seçilerek doldurulmuştur.

- Aykırı Değerler

Aykırı değerler, “*bir değişkene bağlı aşırı bir değerin varlığının veya iki ya da daha fazla değişkene bağlı olarak oluşan garip bir değer kombinasyonunun istatistiği çarpıtması durumu*” olarak tanımlanmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2013, s. 72). Bu araştırmada, aykırı değerleri belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmış ve her bir katılımcı için Mahalonobis uzaklık değeri hesaplanmıştır. Daha sonra söz konusu değerler, Ki-kare tablosundaki kritik değer ile kıyaslanmıştır.

- Normallik Testi

Normallik testi, kullanılan ölçeklerde yer alan maddelerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmektedir. Bu alışma kapsamında, arpıklık ve basıklık değerlerinin incelenmesine karar verilmiştir. Çarpıklık, dağılımdaki simetri ile, basıklık dağılımının doruk noktası ile ilgilidir (Tabachnick ve Fidell, 2013, s.79). Ölçek maddeleri ya da değişkenlerin arpıklık-basıklık değerleri -3 ile +3 arasında olmalıdır, aksi takdirde söz konusu madde ya da değişken normal dağılım göstermemektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013, s.79). Bu araştırma kapsamında hem ölçek maddeleri hem değişkenler için bahsedilen normallik testleri yapılmıştır.

- Çoklu Birlikte Doğrusallık ve Tekillik

Çoklu birlikte doğrusallık ve tekillik, değişkenler arasında çok yüksek bir ilişki tespit edilmesidir. Çoklu birlikte doğrusallık, değişkenler arasında yüksek düzeyde ilişki olduğunu; tekillik ise birden fazla değişkenin bir araya gelerek kompozit değişken oluşturup yüksek ilişki ortaya çıkardığını ifade etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015, s.88). Berry (1993), oklu birlikte doğrusallık olması durumunda regresyon katsayılarına ait standart hatalarının yüksek olduğunu ve bu nedenle analizin anlamlı çıkma ihtimalinin azaldığını belirtmektedir. Buna istinaden bu araştırmada; değişkenler arasındaki korelasyon ve tolerans değerleri incelenerek çoklu birlikte doğrusallık ve tekillik kontrol edilmiştir. Korelasyon katsayısının 0.90 ve üstü olması durumunda değişkenler arasında çoklu birlikte doğrusallık ve tekillik olduğu varsayılmıştır (Berry, 1993, aktaran Tabachnick ve Fidell, 2001, s.118).

Bu araştırma kapsamında yukarıda bahsedilen veri temizleme aşamalarından sonra, araştırma kapsamında kullanılan her bir ölçeğe ait faktör yapısı ve güvenilirlik katsayıları, SPSS 25 ve AMOS 23 (Arbuckle,2011) programları kullanılarak analiz edilmiştir.

2.1.3.2. Faktör Analizi

Faktör analizi, veri setindeki değişkenlerin bir araya gelerek tutarlı alt kümeler oluşturup oluşturulmadığının keşfedilmesi için istatistiksel bir analizdir (Tabachnick ve Fidell, 2015, s.612). Faktör analizi; değişkenler arasındaki korelasyonu inceleme, değişken grubunun yapısını anlayabilme ve herhangi bir değişkeni ölçmek için bir anket oluşturabilme imkânı sağlayabilmektedir (Field, 2009, s.628; Tabachnick ve Fidell, 2015, s.612-613).

Bu çalışma kapsamında kullanılan ölçeklerden Makyavelizm, Narsizm ve Sosyal istenirlik ölçeklerinin faktör yapıları daha önce test edildiği için söz konusu ölçeklerin analizinde doğrulayıcı faktör analizi tercih edilecektir. Etik Dışı Davranış ölçeğinin ise daha önce Türkçeye uyarlaması yapılmadığından keşfedici faktör analizi yapılacaktır. Bununla beraber, faktör-madde ilişkilerini içeren ölçüm modellerinin tanımlanması ve var olan ölçüm modellerinin uygunluğunun tespiti için uyum iyiliği istatistikleri de incelenecektir. Burada, Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller (2003) tarafından önerilen kriterler kullanılarak uyum iyiliği istatistikleri incelenecektir. Söz konusu kriterlere aşağıda yer alan Tablo 8’te yer verilmiştir.

Tablo 8.Uyum İyiliği Değerlendirilmesinde Kullanılacak Kriterler

	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	$.97 \leq CFI \leq 1$	$.95 \leq CFI < .97$
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1$	$.90 \leq NFI < .95$
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1$	$.90 \leq GFI < .95$
RMSEA	$0 < RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$

Not: CFI: Karşılaştırmalı Uyum endeksi; NFI: Normalleştirilmiş Uyum Endeksi; GFI: Uyum İyilik Endeksi; RMSEA: Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı; χ^2/df : Ki kare/Serbestlik Derecesi

Kaynak: Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller. (2003). Evaluating the fit of structural equation models. Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), s. 52.

Uyum indeksleri incelendikten sonra ölçeklerde yer alan maddelerin her biri için, ölçülmek istenen kavram ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkiye sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla ölçek maddeleri ve boyutlar arasındaki ilişkiler incelenecektir.

2.1.3.3. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi, değişkenler ve bu değişkenlere ait alt boyutların tutarlı bir şekilde ölçülüp ölçülmediğini belirlemede kullanılmaktadır (Field, 2009, s.673-674). Güvenilirliğin tahmin edilmesi, test skorları değerlendirilirken ne kadarının ölçüm hatalarından ve ne kadarının gerçek skordaki değişkenlikten kaynaklandığının tespit edilmesini sağlamaktadır (Murphy ve Davidshofer, 2001, s.113). Bu araştırma kapsamında güvenilirlik analizi; iç tutarlılık katsayısı (cronbach's alpha değeri, α), madde toplam korelasyon değeri ve madde atıldığında cronbach's alpha değeri olmak üzere üç şekilde değerlendirilmiştir. Ölçek iç tutarlılık katsayısı (cronbach's alpha), her bir maddenin sahip olduğu değer, ölçek toplam değeri arasındaki tutarlılığı ifade etmek ve ölçeğin güvenilirliği hakkında genel bir bilgi elde etmek amacıyla hesaplanmaktadır (Field, 2009, s.679). Bu çalışma kapsamında Makyavelizm, narsizm, etik dışı davranış ve sosyal istenirlik ölçekleri için cronbach's alpha değerleri dikkate alınacaktır. Madde atıldığında cronbach's alpha değeri (Item is Deleted), ölçeklerde yer alan her bir maddenin cronbach's alpha değerinin hesaplanması söz konusu maddenin ölçekten çıkarılması halinde ölçeğin güvenilirliğinde meydana gelen değişimi ifade etmektedir. Maddenin atılması halinde, söz konusu ölçeğin güvenilirliği önemli oranda artış gösterirse, bu maddenin çıkarılması genel güvenilirlik için gerekli görülmektedir (Field, 2009, s.677). Bu araştırmada da ölçeğin güvenilirliğini önemli oranda etkileyen maddeler olması halinde söz konusu maddelerin ölçekten çıkarılması planlanmaktadır. Güvenilirlik analizinde incelenecek son değer ise, ölçeklerde yer alan her bir maddenin, ölçeğin toplam değeri ile ilişkisini gösteren madde toplam korelasyon değeridir (Item-Total Correlation). Ölçeğin güvenilir olması halinde, maddelerin hepsinin ölçek ile yüksek korelasyona sahip olduğu söylenebilmektedir (Field, 2009, s.678). Bu araştırma kapsamında da ölçeklerde yer alan bütün maddelerin ölçeğin toplamı ile olan uyumunu belirlemek için Field (2009) tarafından önerilen .30 kritik değeri temel alınarak, uygun olmayan maddeler ölçekten çıkarılması planlanmaktadır.

2.1.3.4. Korelasyon Analizi

Bu araştırma kapsamında narsizm ve makyavelizmin etik dışı davranış ile ilişkisini incelemek ve demografik değişkenin olası kontrol edici etkilerinin de farkına varılması amacıyla korelasyon analizi yapılması planlanmaktadır.

Korelasyon analizi, “iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan bir grup teknik”, korelasyon katsayısı ise “iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücünün ölçüsü” olarak tanımlanmaktadır (Lind, Marchal ve Wathen, 2019, s.). Korelasyon katsayısı, 0 ve $\pm .1$ arasında ise değişkenler arasındaki ilişki zayıf, $\pm .1$ ve $\pm .3$ arasında ise değişkenler arasındaki ilişki orta ve $\pm .5$ ve ± 1.0 arasında ise değişkenler arasındaki ilişki güçlü olarak değerlendirilmektedir (Cohen, 1988, 1992, akt; Field, 2009, s.57). Bu araştırma kapsamında Cohen (1988, 1992) tarafından belirlenen aralıklar baz alınarak korelasyon katsayılarının değerlendirilmesi planlanmaktadır.

2.1.3.5. Regresyon Analizi

Narsizm ve makyavelizm değişkenlerinin etik dışı davranış üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla bu araştırma kapsamında çok değişkenli regresyon analizi tercih edilmiştir.

Regresyon analizi, “bir veya daha fazla bağımsız değişkenin değerlerine dayanarak bağımlı değişkenin ortalama değerlerini tahmin etme” olarak açıklanabilmektedir. Çok değişkenli regresyon analizi ise bağımlı değişkenin bütün bağımsız değişkenler tarafından açıklanma oranını ortaya koymaktadır. R^2 değeri 0 ile +1 arasında bir değer alabilmektedir. R^2 belirlilik katsayısının +1 olması, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni tam olarak açıkladığını; 0 olması ise bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni hiç açıklamadığını ifade etmektedir (Karagöz, 2017, s. 362-368). Bu araştırma kapsamında da söz konusu değerler baz alınarak değerlendirme yapılması planlanmıştır. R^2 değerine ek olarak, regresyon analizi kapsamında modelin anlamlılığı F değeri, değişkenlerin anlamlılığı ise her bir değişken için hesaplanan t-değerleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında sosyal istenirlik ve demografik değişkenlerin etkisi kontrol altına alındıktan sonra, narsizm ve Makyavelizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında aşamalı regresyon analizinin gerçekleştirilmesi, birinci aşamada sosyal istenirlik ve demografik değişkenlerin etkisinin, ikinci aşamada ise narsizm ve makyavelizmin etkisinin dikkate alınması planlanmıştır. Birinci ve ikinci aşamadaki model

anamlılıklarının F değerleriyle, değişkenlerin etik dışı davranışları anlamlı bir Şekilde tahmin edip etmedikleri de t-değerleriyle değerlendirilmiştir.

2.1.3.6. Çoklu Grup Yol Analizi

Bu araőtırmada, farklı meslek gruplarında ve cinsiyetlerde, makyavelizm alt boyutlarının etik dıőı davranıőlar üzerindeki etkisinin farklılaőtıp farklılaőtmadıęını incelemek amacıyla AMOS 23.0 programı (Arbuckle, 2011) kullanılarak çoklu-grup yol analizi gerćekleőtirilmiőtir. Bu ćalıőtma kapsamında iki tane çoklu grup yol analizi modeli tanımlanmıőtır. Birinci modelde kadın ve erkek katılımcı grupları ićin, ikinci modelde katılımcıların büyük bir çoğunluğunu oluőturan hukukću ve eğitimci grupları ićin makyavelizmin alt boyutlarının etik dıőı davranıőlar üzerindeki etkisi incelenmiőtir. İć iće model karőtılaőtırmaları yapılarak, ilk olarak öne sürölen iliőtikilerin, model 1’de kadın ve erkek, model hukukću ve eğitimci katılımcı gruplarında deęiőtmezlięi deęerlendirilmiőtir. Bu konudaki detaylar, sonućlar kısmında ayrıntılarıyla yer almaktadır. İć iće model karőtılaőtırmalarından sonra, doğrulamalı faktör analizinde olduğu gibi, program tarafından sağlanan “uyum indeksleri” (karőtılaőtırmalı uyum endeksi, uyum iyilik endeksi vb.) alan yazında belirtilen kriterlerle karőtılaőtırlmıőtır. Uyum endekslerinin incelenmesinden sonra, standardize edilmiőt (β) ve standardize edilmemiőt regresyon katsayıları incelenmesi uygun görölmüőtür.

2.2.BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında geliştirilen hipotezlerin test edilmesi amacıyla gerçekleştirilen analizlerden bahsedilecektir.

2.2.1. Veri Setinin Kontrolü ve Analize Hazırlanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında toplanan veri öncelikle Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından önerilen veri temizleme aşamaları izlenerek ön analize tabi tutulmuştur. Burada amaç, veri girişindeki olası hataların tespit edilerek giderilmesi ve verinin dağılımının analizleri yapabilmek için uygun olup olmadığının belirlenmesidir. Veri setinin kontrolünü başlamadan önce öncelikle ters kodlu maddeler düzeltilmiştir.

İlk olarak veri setinin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla maksimum ve minimum değerler kontrol edilmiştir. Ölçeklerin maksimum ve minimum değerlerinde beklenmedik bir değere rastlanmadığından, hiçbir verinin yanlış girilmediği sonucuna varılmış, veri girişinin doğruluğu teyit edilmiştir. Daha sonra her bir ölçek maddesi için ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak, standart sapmanın ortalamadan büyük olduğu herhangi bir madde olup olmadığı kontrol edilmiştir. Son olarak katılımcıların ölçeklere verdikleri yanıtların “z” skorları hesaplanarak veri setinde “tek değişkenli aykırı değer” olup olmadığı belirlenmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013) “z” skorunun -3.29 ve +3.29 aralığında olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu amaçla yapılan analiz sonucunda iki ölçek maddesinde aykırı değer bulunduğu tespit edilmiş, söz konusu aykırı değerlerle ilgili kararın çoklu aykırı değer incelemesinden sonra yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, ölçek maddelerine verilen cevaplar korelasyon örüntüleri ayrıntılı olarak incelenerek, maddeler ile ilgili bir sorun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu inceleme sonucunda korelasyon örüntüleri arasında beklenenden farklı bir değerle karşılaşılmamış, maddelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde bir sorun olmadığı kanaatine varılmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi veri, çevrimiçi anket yöntemiyle toplanmıştır. Çevrimiçi anket için kullanılan programın özelliği gereği katılımcıların bir ölçek maddesini cevaplandırmadan sonraki maddeye geçmesine izin verilmemiştir. Bu nedenle veri setinde eksik veri bulunmamaktadır. Eksik veri bulunmadığından, bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Aykırı değerlerin tespit edilmesi amacıyla her bir katılımcı için Maholanabis uzaklık değeri hesaplanmıştır. 124.24 kritik değerinden daha yüksek değere sahip olduğu için çok değişkenli

aykırı değer oluşturacak şekilde cevap veren iki katılımcı, aynı zamanda bazı sorularda tek değişkenli aykırı değere de sahip olduğu için veri setinden çıkarılmıştır. Bununla beraber yedi katılımcı da birden fazla soruda tek değişkenli aykırı değere sahip olduğu için veri setinden çıkarılmıştır. Böylece toplam değerlendirmeye alınan veri sayısı 345 olmuştur.

Bir sonraki aşamada, ölçeklerde yer alan maddelerin normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi için çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013), ölçek maddelerinin basıklık ve çarpıklık değerlerinin -3 ile +3 arasında bir değere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Ölçek maddelerine verilen cevaplar teker teker incelendiğinde ise her birinin çarpıklık ve basıklık değerlerinin beklenen aralıkla olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu normallik analizi araştırma değişkenleri olan etik dışı davranış, narsizm ve makyavelizm değişken puanları için de tekrarlanmıştır.

Son aşamada ise araştırma değişkenleri çoklu birlikte doğrusallık (çoklu bağlantı) ve teklik olup olmadığının kontrol edilmesi amacıyla değişkenler arasındaki korelasyon ve tolerans değerleri incelenmiş, çoklu birlikte doğrusallık ve tekliğin söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından önerilen veri temizleme aşamalarından sonra faktör analizi ve güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

2.2.2.Faktör Analizine İlişkin Bulgular

2.2.2.1.Makyavelist Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

On altı madde ve dört alt boyuttan oluşan Makyavelist Kişilik Ölçeğine, AMOS 23.0 (Arbuckle, 2011) programı kullanılarak ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Söz konusu doğrulayıcı faktör analizinde ahlak dışı manipülasyon yoksunluk ve duygusal güvensizlik boyutlarının beşer madde, statü ve kontrol arzusu boyutlarının ise üçer maddeyle, söz konusu dört alt boyutun da makyavelizm genel boyutunu ölçtüğü bir ölçüm modeli tasarlanmıştır. Model analiz edildiğinde modelin veri setine uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2/df (100) = 2.92$; GFI =.90 ; CFI=.88 .; RMSEA= .08). Program tarafından önerilen düzeltmeler incelendiğinde, aynı alt boyutları ölçen bazı maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verildiğinde modelin veri setine uyumunun iyileşeceği tespit edilmiştir. Faktörlerin bağımsızlığı ilkesi göz önünde bulundurularak, aynı boyutu ölçen bazı maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verilmiş, bu bağlamda hata terimlerinin arasına kovaryans terimleri konulmuştur. Eklenen dört kovaryans teriminden

sonra, modelin veri setine uyumun iyileştiği görülmüştür (χ^2/df (96) = 2.21; GFI = .93 ; CFI=.93 .; RMSEA= .06). Tablo 9’da ilk ve yeniden düzenlenmiş modelin veri setine uyumu istatistikleri özetlenmiştir.

Tablo 9.Makyavelist Kişilik Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İstatistikleri

	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	İlk Model	Yeniden Düzenlenmiş Model
CFI	.97 ≤CFI ≤1	.95 ≤CFI<.97	.88	.87
NFI	.95 ≤NFI ≤1	.90 ≤NFI<.95	.83	.80
GFI	.95 ≤GFI ≤1	.90 ≤GFI<.95	.90	.94
RMSEA	0<RMSEA ≤.05	.05<RMSEA≤.08		
χ^2/df	0≤ χ^2/df ≤2	2≤ χ^2/df ≤3	2.92	2.21

Not: CFI: Karşılaştırmalı Uyum endeksi; NFI: Normalleştirilmiş Uyum Endeksi; GFI: Uyum İyilik Endeksi; RMSEA: Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı; χ^2/df : Kikare/Serbestlik Derecesi

Kaynak: Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller. (2003). Evaluating the fit of structural equation models. Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), s. 52.

Modelin veri setine uyumu değerlendirildikten sonra, madde-boyut ilişkileri incelenmiştir. Tablo 9’dan da görüleceği gibi, ölçek maddelerinin hepsinin, ilişkili oldukları varsayılan alt boyutu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ölçtüğü tespit edilmiştir. Ayrıca ahlak dışı manipülasyon, başkalarına güvensizlik, kontrol ve statü arzusu alt boyutlarının, makyavelizm genel boyutuyla istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahip oldukları saptanmıştır. Bu çalışmada ortaya konan makyavelizm ölçeğinin faktör yapısının, Dahling ve diğerleri (2009) tarafından raporlanan faktör yapısıyla aynı olduğu; bireylerin makyavelist eğilimlerinin 16 maddeyle ve 4 alt boyut temelinde ölçülebileceği sonucuna varılmıştır.

Tablo 10.Makyavelizm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları

	(b)	Standart Hata	(β)	P
Ahlak Dışı Manipülasyon				
Madde 1	1.14	.19	.50	***
Madde 2	.80	.12	.56	***
Madde 3	1.06	.16	.58	***
Madde 4	.80	.13	.50	***
Madde 5	1.00	--	.52	***
Statü Arzusu				
Madde 6	1.00	--	.58	***
Madde 7	1.30	.13	.82	***
Madde 8	1.19	.13	.76	***
D. Güvensizlik				
Madde 9	.79	.10	.56	***
Madde 10	.52	.07	.42	***
Madde 11	.66	.07	.50	***
Madde 12	1.26	.11	.81	***
Madde 13	1.00	--	.74	***
Kontrol Arzusu				
Madde 14	1.00	--	.61	***
Madde 15	1.15	.12	.69	***
Madde 16	1.59	.16	.84	***
Makyavelizm				
Ahlak Dışı Manipülasyon	1.00	--	.76	***
Statü Arzusu	1.33	.24	.71	***
B.Güvensizlik	1.43	.24	.72	***
Kontrol Arzusu	1.32	.23	.80	***

Not: b= Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, β = Standardize edilmiş regresyon katsayısını temsil etmektedir. (p***< 0.001)

2.2.2.2.Narsistik Kişilik Envanteri Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

On altı madde çiftinin olduğu ve katılımcıların cevaplarının 0 ve 1 olarak kodlandığı narsizm ölçeğinin tek boyuttan oluştuğu; ölçekten alınan yüksek puanların yüksek narsistik eğilime işaret ettiği varsayılmaktadır. Birinci düzeyden doğrulayıcı faktör analizi uygulandığında, veri setinin modele uyumunun kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmüştür (χ^2/df (105) = 2.71 ; GFI =.89; CFI=.71 ; RMSEA= .07). Madde-boyut ilişkileri incelendiğinde, üç maddenin (8. Madde; 10. Madde; 15. Madde) narsizm boyutuyla anlamlı ilişkiye sahip olmadığı görülmüştür. Söz konusu maddeler çıkarılıp, analiz 13 madde ile tekrarlandığında modelin veri setine uyumunun iyileştiği görülmüştür (GFI =.91; CFI=.77 ; RMSEA= .07). Yapılan detay incelemelerde, bazı maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verildiği takdirde, modelin veri setine uyumunun iyileşeceği tespit edilmiştir. Bu nedenle, üç maddenin hata terimleri arasına kovaryans terimi eklenmiştir Yapılan son düzeltmelerden sonra, modelin veri setine uyumu kabul edilebilir düzeye yükselmiştir.

Tablo 11.Narsizm Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İyilik İstatistikleri

	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	İlk Model	Yeniden Düzenlenmiş Model
CFI	$.97 \leq CFI \leq 1$	$.95 \leq CFI < .97$	.71	.87
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1$	$.90 \leq NFI < .95$	.62	.80
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1$	$.90 \leq GFI < .95$	.90	.94
RMSEA	$0 < RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$	.07	.06
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$	2.71	2.18

Not: CFI: Karşılaştırmalı Uyum endeksi; NFI: Normalleştirilmiş Uyum Endeksi; GFI: Uyum İyilik Endeksi; RMSEA: Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı; χ^2/df : Kikare/Serbestlik Derecesi

Madde-boyut ilişkileri incelendiğinde, Tablo 11’den de görüleceği gibi, 13 ölçek maddesinin hepsinin, ilişkili oldukları varsayılan alt boyutu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ölçtüğü tespit edilmiştir. Bu çalışmada ortaya konan Narsizm ölçeğinin faktör yapısına göre, bireylerin narsistik eğilimlerinin 13 maddeyle ve tek boyutla ölçülebileceği sonucuna varılmıştır.

Tablo 12.Narsizm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları

	(b)	Standart Hata	(β)	P
Madde 1	1.89	.95	.22	***
Madde 2	6.72	2.83	.79	***
Madde 3	3.06	1.37	.36	***
Madde 4	4.21	1.83	.46	***
Madde 5	2.78	1.23	.38	***
Madde 6	1.00	--	.15	***
Madde 7	2.22	.89	.41	***
Madde 9	1.53	.82	.18	***
Madde 11	6.73	2.84	.73	***
Madde 12	4.15	1.79	.50	***
Madde 13	1.63	.79	.24	***
Madde 14	1.49	.84	.16	***
Madde 16	2.40	1.09	.32	***

2.2.3.3.Etik Dışı Davranış Ölçeği Keşfedici Faktör Analizine İlişkin Bulgular

On madde ve tek boyuttan oluşan Etik Dışı Davranış ölçeği ilk kez Türkçeye çevrildiği için keşfedici faktör analizi yapılması tercih edilmiştir. Ancak öncesinde veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için ilk önce Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin ve Barlett’in Küresellik Testinin incelenmesi gerekmektedir. Ölçeğin KMO indeksinin, Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından kabul edilen 0.60 kritik değerinden büyük olduğu

tespit edilmiştir (KMO indeksi = .86). Barlett'in Küresellik Testinin ise anlamlı olduğu görülmüştür (Approx. $\chi^2=1198.84$, $p < .05$). Elde edilen bu sonuçlara bakarak, ölçeğe faktör analizi uygulanabileceğine karar verilmiştir.

Faktörlere hiç rotasyon işlemi uygulanmadan yapılan ilk temel bileşenler analizi sonucunda, etik dışı davranış ölçeğinde öz değeri 1'den büyük olan 2 alt boyut olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu iki alt boyutun etik dışı davranışlar değişkenindeki varyansın %55'ini; birinci boyutun toplam varyansın %70'ini açıkladığı görülmüştür (yaklaşık %43). Madde-boyut ilişkilerini daha anlaşılır kılmak üzere, rotasyon işlemi yapılmasına karar verilmiş; tespit edilen iki boyutun birbirleriyle olan korelasyonlarının yüksek olabileceği varsayıldığından rotasyon çeşidi olarak Promax rotasyonu tercih edilmiştir. Rotasyon işleminden sonra, beş maddenin birinci boyutu, dört maddenin ikinci boyutu ölçtüğü, çapraz yüklenen (birden fazla boyuta yüklenen) bir maddenin olmadığı görülmüştür. Bir maddenin ("Bir iş seyahatinde tüketilen yiyecek ve içecekleri kuruma fatura etmek) her iki boyutla da ilişkisi olmadığı saptanmıştır. Beş maddeden oluşan birinci boyutun, toplam varyansın %43'ünü açıkladığı, dört maddeden oluşan ikinci boyutun ise sadece %12 varyansı açıklayabildiği görülmüştür. Hiçbir faktöre yüklenmeyen 8. madde atılıp analiz tekrarlandığında, birinci boyutun, toplam varyansın %45'ini açıkladığı, dört maddeden oluşan ikinci boyutun ise sadece %13 varyansı açıklayabildiği görülmüştür Maddelerin içerikleri incelendiğinde, aynı boyutu ölçen maddelerin içeriklerinin benzer olduğu sonucuna varılmış, madde içerikleri doğrultusunda birinci boyut kurum materyallerin kötüye kullanımı ikinci boyut mali kaynakların kötüye kullanımı olarak isimlendirilmiştir. Tablo 13'te etik dışı davranışlar ölçeği için yapılan keşfedici faktör analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 13. Etik Dışı Davranış Ölçeği Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Maddeler	F1	F2	Açıklanan Varyans (%)
Materyallerin				45
Kötüye Kullanımı	M1	.80		
	M2	.55		
	M3	.88		
	M4	.87		
	M5	.51		
Mali Kaynakların				13
Kötüye Kullanımı	M6		.55	
	M7		.76	
	M9		.81	
	M10		.83	

Bu çalışma kapsamında, hem araştırma hipotezlerinin genel etik dışı davranışlarla ilgili olması hem de ölçeği geliştiren araştırmacıların da alt boyut düzeyinde değil, genel etik dışı davranış düzeyinde analizi tercih etmesi nedeniyle, alt boyut düzeyinde analiz yapılmamasına karar verilmiştir. Bir başka deyişle, etik dışı davranışlar ölçeğine verilen cevapların genel olarak etik dışı davranışları yansıtacak şekilde, bir bütün olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca aşağıda ayrıntıları verilen güvenilirlik analizi sonuçlarından da görüleceği gibi, ölçekte yer alan hiçbir maddenin güvenilirliği düşürmemesi, bu araştırma kapsamında ölçeğin tek boyut olarak ele alınmasının doğru karar olacağını düşündürmektedir. Bu bağlamda ölçekte yer alan maddelerin tamamı (10 madde) kullanılarak genel bir etik dışı davranış değişken puanının hesaplanması uygun görülmüştür.

2.2.3.4. Sosyal İstenirlik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

29 madde ve iki alt boyuttan oluşan Sosyal İstenirlik Ölçeğine ikinci düzeyden doğrulayıcı faktör analizi yapılması tercih edilmiştir. Söz konusu doğrulayıcı faktör analizinde izlenim yönetimi alt boyutunun 16 maddeyle, öz aldatma boyutunun 13 maddeyle, söz konusu iki alt boyutun da sosyal istenirlik genel boyutunu ölçtüğü bir ölçüm modeli tasarlanmıştır. Model analiz edildiğinde modelin veri setine uyumunun kabul edilebilir düzeyde olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2/df (377) = 3.12$; GFI = .79 ; CFI=.72 .; RMSEA= .08). Program tarafından önerilen düzeltmeler incelendiğinde, aynı alt boyutları ölçen bazı maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verildiğinde modelin veri setine uyumunun iyileşeceği tespit edilmiştir.

Faktörlerin bağımsızlığı ilkesi göz önünde bulundurularak, aynı boyutu ölçen bazı maddelerin hata terimlerinin ilişkili olmasına izin verilmiş, bu bağlamda hata terimlerinin arasına kovaryans terimleri konulmuştur. Yapılan düzeltmelerden sonra, modelin veri setine uyumun iyileştiği görülmüştür (χ^2/df (362) = 2.26; GFI =.92 ; CFI=.91 .; RMSEA= .06). Tablo 14'te ilk ve yeniden düzenlenmiş modelin veri setine uyumu istatistikleri özetlenmiştir.

Tablo 14.Sosyal İstenirlik Ölçeği Gözden Geçirilmiş Ölçüm Modeli Uyum İyilik İstatistikleri

	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	İlk Model	Yeniden Düzenlenmiş Model
CFI	.97 ≤CFI ≤1	.95 ≤CFI<.97	.72	.91
NFI	.95 ≤NFI ≤1	.90 ≤NFI<.95	.70	.87
GFI	.95 ≤GFI ≤1	.90 ≤GFI<.95	.79	.92
RMSEA	0<RMSEA ≤.05	.05<RMSEA≤.08	.08	.06
χ^2/df	0≤ χ^2/df ≤2	2≤ χ^2/df ≤3	3.12	2.26

Not: CFI: Karşılaştırmalı Uyum endeksi; NFI: Normalleştirilmiş Uyum Endeksi; GFI: Uyum İyilik Endeksi; RMSEA: Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı; χ^2/df : Ki kare/Serbestlik Derecesi

Modelin veri setine uyumu değerlendirildikten sonra, madde-boyut ilişkileri incelenmiştir. Tablo 14'ten de görüleceği gibi, ölçek maddelerinin hepsinin, ilişkili oldukları varsayılan alt boyutu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ölçtüğü tespit edilmiştir. Ayrıca izlenim yönetimi ve öz-aldatma alt boyutlarının, sosyal istenirlik genel boyutuyla istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahip oldukları saptanmıştır. Bu çalışmada ortaya konan sosyal istenirlik ölçeğinin faktör yapısının, Akın (2010) tarafından raporlanan faktör yapısıyla aynı olduğu; bireylerin sosyal istenirlik ile cevap verme eğilimlerinin 29 maddeyle ve 2 alt boyut temelinde ölçülebileceği sonucuna varılmıştır. Öz-aldatma ve izlenim yönetimi boyutlarının sosyal istenirliğin genel boyutuyla anlamlı bir şekilde ilişkili bulunması ve bu çalışmada sosyal istenirlik eğiliminin genel olarak kontrol edilmesi istendiğinden alt boyut temelinde analiz yapılmamasına karar verilmiştir.

Tablo 15.Sosyal İstenirlik Ölçüm Modeli Standardize Edilmiş ve Edilmemiş Regresyon Katsayıları

	(b)	Standart Hata	(β)	P
İzlenim Yönetimi				
Madde 2	2.51	.47	.47	***
Madde 4	1.72	.41	.30	***
Madde 7	1.50	.33	.34	***
Madde 8	2.36	.49	.38	***
Madde 10	1.74	.34	.42	***
Madde 11	1.87	.43	.32	***
Madde 14	2.37	.42	.54	***
Madde 16	2.29	.44	.45	***
Madde 18	2.55	.44	.57	***
Madde 21	1.94	.35	.51	***
Madde 22	3.29	.56	.62	***
Madde 24	3.66	.60	.71	***
Madde 25	3.40	.59	.57	***
Madde 27	2.83	.53	.46	***
Madde 28	3.21	.58	.52	***
Madde 29	1.00	--	.35	
Öz Aldatma				
Madde 1	1.00	--	.51	
Madde 3	.56	.10	.35	***
Madde 5	.25	.11	.13	***
Madde 6	.60	.13	.27	***
Madde 9	.84	.11	.58	***
Madde 12	.33	.13	.15	***
Madde 13	1.13	.13	.67	***
Madde 15	.99	.12	.62	***
Madde 17	1.15	.16	.49	***
Madde 19	1.25	.16	.57	***
Madde 20	1.42	.16	.71	***
Madde 23	.45	.11	.25	***
Madde 26	1.20	.14	.72	***
İzlenim Yönetimi	.39	.07	.45	***
Öz-aldatma	1.00	--	.89	

Not: b= Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, β = Standardize edilmiş regresyon katsayısını temsil etmektedir. (p***< 0.001)

2.2.3.Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Önceki bölümde ölçüklerin her biri için uygun görülen faktör analizleri gerçekleştirilmiş ve her bir maddenin modelle uyumu değerlendirilmiştir. Bu aşamada ise değişkenler ve varsa alt boyutların ölçümünün tutarlı olup olmadığının belirlenmesi için güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda değişkenlerin ve alt boyutların; iç tutarlılık katsayıları, madde-toplam korelasyonları ve madde atılınca Cronbach's alpha (α) değerler elde edilmiştir.

2.2.3.1.Makyavelist Kişilik Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

On altı maddeden oluşan Makyavelist kişilik ölçeği için gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda, ölçeğin iç tutarlılığının oldukça yüksek olduğu görülmüştür ($\alpha = .85$). Alt boyutlar bazında bakıldığında ise ahlak dışı manipülasyon alt boyutu için $\alpha = .68$, statü arzusu alt boyutu için $\alpha = .75$, başkalarına güvensizlik alt boyutu için $\alpha = .76$ ve kontrol arzusu alt boyutu için $\alpha = .75$ olarak bulunmuştur. Ölçek maddelerinin, ölçeğin tamamı ile olan korelasyonun (düzeltilmiş madde toplam korelasyonunun) 0.30 olarak kabul edilen kritik değerden yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, ölçekten herhangi bir madde atılması durumunda cronbach's alpha değerinin düşmemesi, ölçekte yer alan tüm maddelerin ölçeğe yeterli katkıyı yaptığını göstermektedir. Gerçekleştirilen faktör ve güvenilirlik analizleri sonuçları dikkate alındığında, katılımcıların makyavelist kişilik gösterme eğilimlerinin değerlendirilmesinde söz konusu 16 maddenin ortalamaları alınarak değişken skorlarının hesaplanmasına karar verilmiştir. Makyavelist kişilik ölçeğinin güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tabloda (Tablo 16) yer almaktadır.

Tablo 16.Makyavelist Kişilik Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları

Maddeler	Madde Atılınca Ölçek Ortalaması	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Atılınca α
Madde 1	35.33	.36	.85
Madde 2	35.85	.41	.85
Madde 3	35.56	.43	.85
Madde 4	35.71	.43	.85
Madde 5	35.59	.48	.84
Madde 6	34.27	.47	.85
Madde 7	34.60	.54	.84
Madde 8	33.66	.47	.85
Madde 9	35.06	.50	.84
Madde 10	35.29	.41	.85
Madde 11	35.26	.44	.84
Madde 12	34.16	.53	.84
Madde 13	34.90	.54	.84
Madde 14	35.23	.48	.84
Madde 15	33.44	.53	.84
Madde 16	34.30	.59	.84
Cronbach's $\alpha = .85$			

2.2.3.2.Narsizm Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Katılımcıların on altı ifade çiftinden kendilerini iyi yansıttığını düşündükleri ifadeyi seçtikleri Narsistik Kişilik Envanterinin, Likert tipi ve Semantik Farklılık Ölçeği gibi katılımcıların ikiden fazla cevaplama seçeneğine sahip olduğu ölçeklerden güvenilirliğinin düşük olması kaçınılmazdır. Nitekim alan yazındaki pek çok araştırma, iki seçenektan birinin tercih edildiği zorunlu tercih yapma gerektiren ölçeklerin daha düşük güvenilirlik katsayısına sahip olduğunu göstermektedir. Zorunlu tercih gerektiren ölçek olduğu dikkate alındığında, narsistik kişilik envanteri için gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonuçlarının beklentileri karşılayacak düzeyde olduğu görülmüştür. ($\alpha = .69$). Ancak iki ölçek maddesinin düzeltilmiş-madde toplam korelasyonunun düşük olması, ayrıca bu maddelerin ölçekte çıkarıldığı takdirde Cronbach Alpha değerlerinin yükselmesi nedeniyle, söz konusu maddelerin narsizm puanı hesaplanırken kullanılmamasına karar verilmiştir. Narsistik kişilik eğilimlerine ilişkin değişken puanı hesaplanırken 14 madde kullanılmıştır. Narsistik kişilik envanteri güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tabloda (Tablo 17) yer almaktadır.

Tablo 17.Narsistik Kişilik Envanteri İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları

Maddeler	Madde Atılınca Ölçek Ortalaması	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Atılınca α
Madde 1	3.45	.25	.71
Madde 2	3.48	.54	.67
Madde 3	3.47	.41	.69
Madde 4	3.34	.35	.69
Madde 5	3.59	.35	.70
Madde 6	3.62	.13	.71
Madde 7	3.69	.37	.70
Madde 9	3.47	.20	.71
Madde 11	3.34	.48	.67
Madde 12	3.50	.47	.68
Madde 13	3.62	.28	.70
Madde 14	3.23	.24	.71
Madde 16	3.57	.32	.70

Cronbach's $\alpha = .71$

2.2.3.3. Etik Dışı Davranış Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

On madde ve iki boyuttan oluştuğu keşfedici faktör analiziyle ortaya konan Etik Dışı Davranış ölçeğinin, alt boyutları dikkate alınmadan yapılan güvenilirlik analizinde ölçek maddelerinin etik dışı davranışın tutarlı bir şekilde ölçebildiği tespit edilmiştir. ($\alpha = .85$). Ayrıca on maddenin madde-toplam korelasyonunun kritik değer olarak kabul edilen 0.30 değerinden yüksek olduğu ve madde atılınca α değerinin herhangi bir madde atılınca yükselmediği görülmüştür. Aşağıda yer alan Tablo 18'de etik dışı davranış ölçeğinin tamamına ilişkin güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmektedir.

Tablo 18. Etik Dışı Davranış Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları

Maddeler	Madde Atılınca Ölçek Ortalaması	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Atılınca α
Madde 1	48.20	.54	.83
Madde 2	48.01	.50	.84
Madde 3	48.01	.55	.83
Madde 4	48.37	.70	.81
Madde 5	47.01	.66	.82
Madde 6	48.47	.60	.83
Madde 7	48.76	.51	.84
Madde 8	48.63	.45	.84
Madde 9	47.69	.59	.83
Madde 10	46.61	.43	.84

Cronbach's $\alpha = .85$

2.2.3.4. Sosyal İstenirlik Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

29 madde ve iki alt boyuttan oluşan Sosyal istenirlik ölçeği için gerçekleştirilen güvenilirlik analizi, ölçeğin iç tutarlılığının oldukça yüksek $\alpha = .89$ olduğunu göstermiştir. Ölçeği geliştiren Akın (2010) ölçeğin iki alt boyutu olduğunu belirtse de gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizine göre ölçeğin tek boyut olarak ele alınmasına karar verildiği için, güvenilirlik analizi de tek boyut üzerinden hesaplanmıştır. Aşağıda yer alan tabloda (Tablo 19) sosyal istenirlik ölçeğinin güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmektedir. Tablodan da görüleceği gibi, sosyal istenirlik ölçeğinde madde-toplam korelasyonlarının beklenen düzeydedir ve madde atılınca α değerinin herhangi bir madde atılınca yükselmemektedir. Bu nedenle,

katılımcıların sosyal beğenilirlik eğilimlerinin olup olmadığını belirlemek amacıyla, 29 maddenin tamamının kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 19.Sosyal İstenirlik Ölçeği İçin Gerçekleştirilen Güvenilirlik Analizinin Sonuçları

Maddeler	Madde Atılınca Ölçek Ortalaması	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Atılınca α
Madde 1	105.43	.46	.89
Madde 2	105.17	.48	.88
Madde 3	104.67	.33	.89
Madde 4	104.60	.33	.89
Madde 5	105.11	.15	.89
Madde 6	105.23	.26	.89
Madde 7	104.27	.39	.89
Madde 8	104.80	.39	.89
Madde 9	104.78	.34	.88
Madde 10	104.36	.42	.89
Madde 11	105.33	.34	.89
Madde 12	106.28	.12	.89
Madde 13	104.60	.61	.88
Madde 14	104.55	.57	.88
Madde 15	104.92	.56	.88
Madde 16	104.73	.42	.89
Madde 17	105.57	.43	.89
Madde 18	105.05	.51	.88
Madde 19	105.30	.54	.88
Madde 20	105.31	.67	.88
Madde 21	104.30	.49	.89
Madde 22	105.29	.56	.88
Madde 23	104.97	.23	.89
Madde 24	105.15	.65	.88
Madde 25	105.61	.54	.88
Madde 26	105.16	.67	.88
Madde 27	105.74	.44	.89
Madde 28	106.01	.52	.88
Madde 29	103.98	.34	.89
Cronbach's $\alpha = .89$			

2.2.4.Korelasyon Analizi

Araştırma kapsamında değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için korelasyon analizi (sürekli değişkenler için Pearson, kategorik değişkenler için Spearman) kullanılmış ve istatistiksel olarak anlamlı olan değerler için ek analizler gerçekleştirilmiştir.

2.2.4.1.Demografik Değişkenlerin Sonuç ve Tahmin Edici Değişkenler ile İlişkisi

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan demografik bilgiler ve makyavelizm, narsizm ve etik dışı davranış arasındaki ilişkiler incelenecek, bu amaçla korelasyon analizi yapılacaktır. Yapılan analizler sonucunda makyavelizmin alt boyutlarından kontrol arzusu ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Cinsiyet ve kontrol arzusu arasında tespit edilen korelasyonun ($r = .11$, $p < .05$) kadın ve erkek katılımcılara göre karşılaştırması ilerleyen bölümlerde yapılacaktır. Söz konusu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ancak korelasyonların çok güçlü olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Aşağıda yer alan Tablo 20'de demografik değişkenlerin tahmin edici ve sonuç değişkenleri ile ilişkisine dair değerler yer almaktadır.

Tablo 20. Demografik Değişkenler ile Tahmin Edici ve Sonuç Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	Ort	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Cinsiyet	--	--	--											
2. Eğitim	--	--		--										
3. Yaş	41.33	12.30	.14**	-.08	--									
4. Kıdem	16.49	12.05	.15**	-.04	.93**	--								
5. S.İstenirlik	3.75	.55	-.01	-.07	.24**	.24**	.89							
6. Makyavelizm	2.33	.65	-.14**	.02	-.20**	-.21**	-.28**	.85						
7. A.D.Mnp.	1.61	.68	.09	.03	-.16**	-.14**	-.30**	.75**	.68					
8. Statü Arzusu	3.03	1.06	.05	.05	-.27**	-.30**	-.15**	.72**	.38**	.75				
9. D.Güvensizlik	2.28	.83	.14**	-.03**	-.06	-.06	-.17**	.80**	.47**	.36**	.76			
10. K. Arzusu	2.89	1.00	.11*	.11*	-.15**	-.16**	-.23**	.75**	.40**	.48**	.47**	.75		
11. Narsizm	.29	.18	.06	.10*	-.24**	-.22**	-.02	.43**	.25**	.35**	.24**	.52**	.70	
12. Etik D.Dav.	2.69	1.17	.03	-.04	-.36**	-.33**	-.44**	.37**	.34**	.26**	.25**	.28**	.18**	.85

Not. Cinsiyet: 1: Kadın; 2: Erkek; S.İstenirlik: Sosyal İstenirlik; A.D. Mnp: Ahlak Dışı Manipülasyon; B. Güvensizlik: Duygusal Güvensizlik; K.Arzusu: Kontrol Arzusu;

Etik D.Dav: Etik Dışı Davranış; Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma, **: p < .01; *: p < .05.

2.2.5.Hipotez Testi Sonuçları

Etik dışı davranışı tahmin etmeye yönelik olarak hiyerarşik regresyon analizi yapılması uygun görülmüştür. Ancak regresyon analizi yapılırken, etik dışı davranışları etkileyebilecek bazı değişkenlerin etkisinin kontrol altına alınmasının, makyavelizm ve narsizmin etkisinin daha doğru bir biçimde anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Korelasyon analiz kısmında daha önce belirtildiği gibi, yaş, kıdem süresi ve sosyal istenirlik eğilimi etik dışı davranışlarla negatif yönde ve orta düzeyde güçlü bir ilişkiye sahiptir. Ancak yaş ve kıdem değişkenlerinin yapısı gereği çoklu bağlantı problemi yaratması ihtimali göz önünde bulundurularak, her iki değişkenin de kontrol değişkeni olarak regresyon denklemine dahil edilmemesine, sadece yaşın etkisinin dikkate alınmasına karar verilmiştir. Bu nedenle, regresyon analizi kapsamında sosyal beğenilirliğin ve yaşın etkisi ilk aşamada kontrol edilmiş; daha sonra narsizm ve makyavelizm değişkenlerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi dikkate alınmıştır.

Regresyon modeli incelenmeden önce değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan analizlerde, çoklu bağlantı endeks değerinin (VIF değerlerinin) 10'dan büyük olmadığı, ayrıca tolerans değerlerinin de 1'e yakın olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığı görülmüştür. Ayrıca Durbin Watson değerlerine göre (1.94) değişkenler arasında oto-korelasyon probleminin de bulunmadığı tespit edilmiştir.

Aşamalı hiyerarşik regresyon modelinin genel olarak anlamlılığı incelendiğinde, sosyal istenirliğin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin dikkate alındığı ilk aşamada modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1,332) = 57.95, p < 0.05$). Regresyon katsayıları incelendiğinde, sosyal istenirliğin etik dışı davranışlar üzerinde negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu ($b = -0.79, SH(b) = .10; \beta = -.38, t = -7.72, p < 0.05$); yani sosyal istenirlik eğilimi arttıkça etik dışı davranışın düştüğü tespit edilmiştir. Bir başka deyişle, izlenim yönetimi ve öz aldatma eğilimi yüksek olan katılımcıların, daha az etik dışı davranış gösterdiklerini ifade ettikleri saptanmıştır. Yaşın ise, etik dışı davranmayı negatif yönde ve anlamlı bir şekilde tahmin ettiği tespit edilmiştir ($b = -0.03, SH(b) = .01; \beta = -.27, t = -5.44, p < 0.05$).

İkinci aşamada narsizm ve makyavelizm eklendiği zaman, modelin yine istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F(3,331) = 39.21, p < 0.05$) görülmüştür. Regresyon modeline narsizm ve makyavelizm değişkenlerinin eklenmesinin, modelin R squared değerini 0.05 düzeyinde arttırdığı, söz konusu R^2 değişiminin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($\Delta R^2 = .05; p < .05$). Başka bir deyişle, söz konusu iki değişkenin modele eklenmesi, modelin açıklayıcılığını arttırmıştır. Üç değişkenin dikkate alındığı ikinci model, etik dışı davranışlardaki varyansın %31'ini açıklamaktadır.

Analizin ikinci aşamasındaki regresyon katsayıları incelendiğinde, sosyal istenirlik değişkeninin, birinci aşamada olduğu gibi etik dışı davranışları yine pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde tahmin ettiği, yani sosyal istenirlik arttıkça etik dışı davranışın düştüğü görülmüştür. Makyavelizm değişkeninin etik dışı davranma üzerindeki etkisi incelendiğinde ise, makyavelizm arttıkça etik dışı davranışın arttığı görülmüştür ($b = .42, SH(b) = .10, t = 4.32, \beta = .23, p < .05$). Narsizmin etkisine gelindiğinde ise narsizmin de etik dışı davranışları beklenen yönde, yani pozitif yönde tahmin ettiği ($b = .06, SH(b) = .30, t = .20, p > .05$), ancak söz konusu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 21. Etik Dışı Davranışların Tahmininde Makyavelizm ve Narsizmin Etkisi: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	b	B	t	R ²	ΔR ²	F
Aşama 1				.26	.26	57.95**
Yaş	-.03	-.27	-5.44**			
S.İstenirlik	-.79	-.38	-7.72**			
Aşama 2				.31	.05	36.87**
Yaş	-.02	-.23	-4.72**			
S.İstenirlik	-.67	-.32	-6.57**			
Makyavelizm	.42	.23	4.32**			
Narsizm	.06	.01	.20			

Not. S.İstenirlik: Sosyal İstenirlik, p** < .05.

Narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi incelenirken, katılımcıların narsizm puanı, makyavelizmde olduğu gibi, narsizm ölçek maddelerine verdikleri cevapların ortalama değerleri hesaplanarak belirlenmiştir. Ancak narsizm ölçeğinin zorunlu tercih içeren bir cevaplama biçimi olduğu için, bu durumun regresyon analizinde birtakım problemler çıkarabileceği göz önünde bulundurularak, narsizm ölçeğine verilen cevapların

medyan değeri kullanılarak katılımcılar narsizm eğilimi yüksek olanlar ve düşük olanlar olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Söz konusu kategorizasyon sonucu narsizm eğilimi olmayanların sayısının 299, narsistik eğilimi olanların sayısının 36 olduğu bulunmuştur. Narsistik eğilimi olanlarla olmayanların sayılarındaki büyük farklılık dikkate alınarak, iki grubun etik dışı davranma ortalama skorları arasındaki farkı incelerken, ANOVA kapsamında Brown-Forsythe ve Welch testleri yapılmıştır. ANOVA sonuçları narsistik eğilimi olanlarla olmayanlar arasında etik dışı davranış bakımından anlamlı bir farklılık bulunduğunu ($F(1,333) = 4.80; p < .05$); narsistik eğilimi olanların (Ortalama = 3.09; $n = 36$), böyle bir eğilimi olmayanlara (Ortalama = 2.64; $n = 36$) kıyasla etik dışı davranmaya daha eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Ancak her iki grup arasında tespit edilen farklılığın oldukça küçük bir farklılık olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır (Welch İstatistik = 3.88; $p = .04$; Brown-Forsythe İstatistik = 3.86; $p = .05$).

2.2.6.Ek Analizler

Alan yazın incelendiğinde makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkileri makyavelizmin alt boyutları bazında inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırmada makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinde cinsiyetin etkisinin olup olmadığı da test edilmiştir. Ancak burada bir hipotez oluşturulmamış, araştırma sorusu önerilmiştir: Makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar ile ilişkisinde önerilen modelde kadın ve erkeklerde farklılaşma var mıdır? Makyavelizm ölçeğinin kadın ve erkek katılımcılar ölçüm değişmezliği test edildikten sonra, çok gruplu gözlemlenen değişkenlerle yol analizi gerçekleştirilerek, her iki cinsiyette makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir. Ancak değişkenler arasındaki ilişkilerin gücü ve yönü kadın ve erkek grupları için değerlendirilmeden önce, iç içe model karşılaştırma yöntemi kullanılarak ilk olarak öne sürülen modelin her iki katılımcı grubunda değişmezliği değerlendirilmiştir. İç içe model karşılaştırmasında, değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlayan dört model tanımlanmıştır. Kısıtlandırılmamış modelde, kadın ve erkek katılımcılar için makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin farklı olabileceğini varsayan bir yol analizi modeli tanımlanmıştır. Birinci modelde, yol

katsayıları kısıtlandırılmış, makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisini gösteren regresyon katsayılarının birbirine benzer olduğu varsayılmıştır. İkinci modelde ise, makyavelizm alt boyutları ve narsizm değişkenleri arasında ilişkilerin (kovaryans değerlerinin), üçüncü modelde ise, model hata terimlerinin iki katılımcı grubunda benzer olduğu varsayılmıştır. Kısıtlandırılmamış modelle, kısıtlandırılmış modellerin ki-kare değerleri arasındaki farkının anlamlı olmadığı incelenmiştir. Kısıtlandırılmamış modelle, Model 1'in ki-kare değerleri karşılaştırıldığında, ki-kare farkının anlamlı olduğu ($\Delta\chi^2 = 12.81, p <.05$); kadın ve erkek katılımcılar için makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar arasındaki etkilerinin farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Model 1 ile Model 2 (Model 2-Model 1 karşılaştırması için $\Delta\chi^2 = 56.28, p <.05$); Model 2 ile Model 3 (Model 3-Model 2 karşılaştırması için $\Delta\chi^2 = 56.50, p <.05$) karşılaştırıldığında da benzer sonuçlara varılmış, kadın ve erkek katılımcı gruplarında değişkenler arasındaki kovaryans ve hata terimlerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Modelin veri setine uyumunun kısıtlandırılmamış modelde ve Model 1'de kabul edilebilir düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 22. Modellerin Uyum İyilik İstatistikleri

	χ^2 (df)	GFI	NFI	RMSEA
Kısıtlandırılmamış Model	17.91 (4)	.98	.95	.13
Model 1	30.72 (9)	.97	.94	.08
(yol katsayıları kısıtlandırılmış)				
Model 2	82.19 (21)	.92	.83	.09
(Değişkenler arası kovaryans değerleri kısıtlandırılmış)				
Model 3	82.40 (22)	.92	.83	.09
(Artık-değerler kısıtlandırılmış)				

İç içe geçmiş grup karşılaştırmalarından sonra, kadın ve erkek katılımcılar için regresyon katsayıları incelenmiştir (Bakınız Tablo 23). Her iki grupta da ahlaki yoksunluğun etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin ettiği, ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla daha güçlü olduğu tespit edilmiştir (Kadın Katılımcılar için $\beta =$

.30; $p < .05$; Erkek Katılımcılar için $\beta = .18$; $p < .05$). Buna karşılık erkek katılımcılarda, statü arzusunun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği ($\beta = .18$; $p < .05$), ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda anlamlı olmadığı ($\beta = -.01$; $p > .05$ bulgusu dikkat çekicidir. Her iki grupta da narsizmin (Kadın Katılımcılar için $\beta = .04$; $p > .05$; Erkek Katılımcılar için $\beta = .03$; $p > .05$) ve diğer makyavelizm boyutlarının etik dışı davranışları tahmin etmediği gözlemlenmiş, böylece narsizmin ile ilgili elde edilen regresyon analizi sonuçları hem kadın hem erkek grupları için doğrulanmıştır. Değişkenler arasındaki kovaryanslar incelendiğinde, narsizmin, makyavelizmin statü ve kontrol arzusu boyutlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak söz konusu ilişkilerin erkek grubunda daha güçlü olduğu görülmüştür. Tablo 23'te analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 23.Çoklu Grup Yol Analizi Sonuçları: Kadın ve Erkek Katılımcı Karşılaştırması

YOL	Kadın			Erkek		
	B	SE	β	B	SE	β
A.Yoksunluk E.Davranış	>> .58**	.16	.30**	.27*	.13	.18*
Statü Arzusu>> E. Davranış	E. -.01	.08	-.01	.21*	.10	.18*
B.Güvensizlik>> E. Davranış	E. .13	.13	.08	.06	.11	.05
Kontrol Arzusu>> E. Davranış	E. .14	.11	.11	.08	.12	.07
Narsist>> E. Davranış	.28	.57	.04	.16	.53	.03

Çok gruplu gözlemlenen değişkenlerle yol analizi gerçekleştirilerek, eğitim ve hukuk alanında görev yapanlarda makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir. Ancak, kadın ve erkek katılımcılar için yapılan analizde olduğu gibi, değişkenler arasındaki ilişkilerin gücü ve yönü her iki meslek grubu için değerlendirilmeden önce, iç içe model karşılaştırma yöntemi kullanılarak ilk olarak öne sürülen modelin her iki katılımcı grubunda değişmezliği değerlendirilmiştir. Kısıtlandırılmamış modelde, eğitim ve hukuk alanında görev yapan katılımcılar için makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin farklı

olabileceğini varsayan bir yol analizi modeli tanımlanmıştır. Birinci modelde, yol katsayıları kısıtlandırılmış, makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisini gösteren regresyon katsayılarının birbirine benzer olduğu varsayılmıştır. İkinci modelde ise, makyavelizm alt boyutları ve narsizm değişkenleri arasında ilişkilerin (kovaryans değerlerinin), üçüncü modelde ise, model hata terimlerinin iki katılımcı grubunda benzer olduğu varsayılmıştır. Çoklu grup analizi çerçevesinde, kısıtlandırılmamış modelle, kısıtlandırılmış modellerin ki-kare değerleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. Kısıtlandırılmamış modelle, Model 1'in ki-kare değerleri karşılaştırıldığında, ki-kare farkının anlamlı olmadığı ($\Delta\chi^2 = 4.79$, $p > .05$); eğitim ve hukuk alanında görev yapan katılımcılar için makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar arasındaki etkilerinin farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, diğer model karşılaştırmalarının yapılmasına gerek kalmamıştır. Tablo 24'te modellerin veri setine uyumları özetlenmiştir.

Tablo 24. Modellerin Uyum İyilik İstatistikleri

	χ^2 (df)	GFI	NFI	RMSEA
Kısıtlandırılmamış Model	9.83 (4)	.98	.95	.11
Model 1 (yol katsayıları kısıtlandırılmış)	14.62 (9)	.97	.92	.07
Model 2 (Değişkenler arası kovaryans değerleri kısıtlandırılmış)	63.49 (22)	.84	.66	.12
Model 3 (Artık-değerler kısıtlandırılmış)	64.11 (23)	.84	.66	.12

Elde edilen sonuçlar, hukuk alanında görev yapanlarla eğitim alanında görev yapanların makyavelizm ve narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermekle birlikte, kısıtlandırılmamış modeldeki regresyon katsayıları incelendiğinde bazı farklılaşmalar olduğu gözlemlenmiştir. Hukuk alanında görev yapanlarda, ahlak yoksunluğunun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği ($\beta = .48$; $p < .05$), ancak söz konusu etkinin eğitim alanında görev yapanlarda anlamlı olmadığı ($\beta = .08$; $p > .05$) görülmüştür. Buna karşılık eğitimci grubunda, kontrol

arzusunun etik dışı davranışı anlamlı bir şekilde tahmin ettiği, hukuk alanında görev yapanlarda ise söz konusu etkinin anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Tablo 25'te analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 25.Çoklu Grup Yol Analizi Sonuçları: Eğitimci ve Hukukçu Katılımcı Karşılaştırması

YOL	Eğitim Alanında Görev Yapan			Hukuk Alanında Görev Yapan		
	B	SE	β	B	SE	β
A.Yoksunluk >> E.Davranış	.20	.24	.09	.57**	.21	.48**
Statü Arzusu>> E.Davranış	.09	.12	.08	.13	.17	.12
B.Güvensizlik>> E.Davranış	.12	.18	.07	.36	.23	.29
Kontrol Arzusu>> E.Davranış	.32*	.15	.28*	.13	.21	.11
Narsizm>> E.Davranış	.69	.61	.13	.86	1.06	.13

Gözlemlenen söz konusu farklılıklara rağmen, her iki grupta da narsizmin ve diğer makyavelizm boyutlarının (duygusal güvensizlik, statü arzusu) etik dışı davranışları tahmin etmediği gözlemlenmiştir. Narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisine ilişkin elde edilen regresyon analizi sonuçları hem eğitim hem hukuk alanında görev yapanlar için doğrulanmıştır. Ancak yukarıda bahsedilen sonuçlar yorumlanırken, her iki grupta yer alan katılımcı sayısının benzer olmadığını, hukuk alanında görev yapanların sayısının göreceli olarak eğitim alanında görev yapanlardan daha az olduğunun dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır.

Bulgular başlığı altında yapılan analizler sonucu elde edilen sonuçlar detaylı olarak incelenmiştir. Bir sonraki bölümde bu sonuçlar yorumlanacak ve konu ile ilgili alan yazında yer alan diğer çalışmalar ışığında değerlendirilecektir.

2.3.TARTIŞMA

Bu çalışma, makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple geliştirilen hipotezler nicel yöntemlerle test edilmiş, veri seti ise çevrimiçi anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, kamu ve özel sektörde çeşitli meslek dallarında yer alan beyaz yakalı katılımcılardan veri toplanmıştır. Öncelikle kullanılan ölçeklerin faktör yapıları belirlenmiş, daha sonra elde edilen veri yol analizi ve regresyon testleri ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, hipotezlerden bazılarının doğrulandığını göstermektedir. Önceki bölümde detaylı bir şekilde ele alınan bulgular bu bölümde yorumlanmaya çalışılacaktır.

2.3.1.Elde Edilen Sonuçlar

Bu araştırmada makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Söz konusu değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik olarak 2 aşamalı bir model oluşturulmuş, 2 hipotez geliştirilmiştir. Geliştirilen hipotezler regresyon analiziyle, ek analizler ise çoklu grup yol analiziyle test edilmiştir. Araştırma modelinin ilk aşamasında sosyal istenirliğin etkisi ele alınmış, ikinci aşamasında ise makyavelizm ve narsizmin eklenerek incelenmiştir. Bu amaçla geliştirilen ilk hipotez, makyavelizmin etik dışı davranışı yordadığı yönündeyken; ikinci hipotez ise narsizmin etik dışı davranışı yordadığı yönündedir.

Aşamalı hiyerarşik regresyon modelinin ilk aşamasında, sosyal istenirliğin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi dikkate alınmış ve modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle, sosyal istenirlik eğilimi arttıkça etik dışı davranışın düştüğü görülmüştür. Demografik değişkenlerden biri olan yaş ise etik dışı davranışın negatif yönde ve anlamlı bir şekilde tahmin etmektedir. Yani, yaş arttıkça etik dışı davranışın azaldığı söylenebilmektedir. Modelin ikinci aşamasında narsizm ve makyavelizm eklenmiş ve modelin yine istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Makyavelizm değişkeni, etik dışı davranma üzerinde pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahipken; narsizm değişkeni etik dışı davranışları beklenen yönde,

yani pozitif yönde tahmin etmektedir ancak söz konusu etki istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. . Araştırma sonuçlarına bakıldığında, geliştirilen 2 hipotezden birinin kabul edildiği görülmektedir. Dolayısıyla, makyavelizmin etik dışı davranış üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu söylenebilmektedir.

Yapılan ek analizlerde kadın ve erkek katılımcılar için regresyon katsayıları incelenmiş, her iki grupta da ahlaki yoksunluğun etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin ettiği, ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla daha güçlü olduğu görülmüştür. Erkek katılımcılarda ise statü arzusunun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği ancak söz konusu etkinin kadın katılımcılarda anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Hukuk alanında görev yapanlar ve eğitim alanında görev yapanların, makyavelizm ve narsizmin düzeylerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak hukuk alanında görev yapanlarda, ahlak yoksunluğunun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği, söz konusu etkinin eğitim alanında görev yapanlarda anlamlı olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde eğitim alanında görev yapanlar grubunda, kontrol arzusunun etik dışı davranışı anlamlı bir şekilde tahmin ettiği, hukuk alanında görev yapanlarda ise söz konusu etkinin anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Bu bölümde, araştırma bulguları kısaca özetlenmiştir. İlerleyen bölümlerde bu bulgular değerlendirilecek, araştırmanın kısıtlılıklarından ve gelecekte yapılacak araştırmalarda dikkate alınabilecek kriterlerden ve araştırmanın alan yazına olan katkılarından bahsedilecektir.

2.3.2.Makyavelizm ve Etik Dışı Davranış İlişkisinin Değerlendirilmesi

Elde edilen bulgulara göre makyavelizm, etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin etmektedir. Yapılan ek analizlerde, makyavelizmin alt boyutlarından ahlak dışı manipülasyon ve kontrol arzusu boyutlarının cinsiyet ve sektöre göre de istatistiksel anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Ahlak dışı manipülasyon alt boyutu hem kadın hem erkek katılımcılarda etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin ederken, söz konusu etki kadın katılımcılarda erkek katılımcılara kıyasla daha güçlüdür. Erkek

katılımcılarda ise statü arzusu, etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ederken söz konusu etki kadın katılımcılarda istatistiksel olarak anlamlı değildir. Hukuk alanında görev yapanlarda, ahlak dışı manipülasyonun etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği, söz konusu etkinin eğitim alanında görev yapanlarda anlamlı olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde eğitim alanında görev yapanlar grubunda, kontrol arzusunun etik dışı davranışı anlamlı bir şekilde tahmin ettiği, hukuk alanında görev yapanlarda ise söz konusu etkinin anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Alan yazını incelendiğinde makyavelizmin etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiğine dair birçok çalışma (Al-Khatip, Robertson, Stanton ve Vitell, 2002, s. 105; Aksoy, 2016, s. 24; Castille, Buckner ve Thoroughgood, 2018, s. 919; Christie ve Geis, 1970; Güney ve Mandacı, 2009, s. 94; Hegarty ve Sims, 1978, s.454 aktaran Özsoy, 2017, s. 7; Singhapakdi ve Vitell, 1990, s. 40-41) bulunmakta ve bu araştırmanın bulguları alan yazın ile tutarlılık göstermektedir. O'Fallon ve Butterfield (2005, s. 215) 1996-2003 yılları arasında, ahlaki karar-davranış ve makyavelizm arasındaki ilişkinin incelendiği 10 çalışmayı ele almıştır. Bu çalışmaların çoğu göstermektedir ki, yüksek makyavelizm düzeyi ahlaki karar ve davranışı olumsuz yönde etkilemektedir. Bass, Barnett ve Brown (1999, s. 196), satış personelleri ile gerçekleştirdikleri çalışmada, yüksek Makyavelist olarak değerlendirilen katılımcıların ahlaki açıdan sorunlu olsa dahi bir satış eylemini kabul edebildiği sonucuna ulaşmıştır. Mudrack (1993, s. 518), yüksek makyavelistlerin düşük makyavelistlere göre daha az vicdan azabı duyduğunu belirtmektedir. Tam tersi açıdan bakıldığında ise etik algısı yüksek olan bireylerin makyavelizm düzeylerinin düşük olduğu söylenebilmektedir (Mandacı, 2007, s.57). Öğrenciler ile gerçekleştirilen iki çalışma, yüksek makyavelist öğrencilerin düşük makyavelistlere kıyasla etik dışı davranma eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Jones ve Kavanagh, 1996, s. 521; Tang ve Chen, 2008, s. 17). Greenbaum, Hill, Mawritz ve Quade (2017, s. 605), gerçekleştirdikleri çalışmada makyavelizmin ahlak dışı manipülasyon ve kontrol arzusu boyutları tarafından daha iyi tahmin edildiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacılar, söz konusu alt boyutların makyavelizmi diğer boyutlara nazaran daha iyi tahmin etmesini ise, bu boyutların kişisel çıkarlara daha çok hizmet etmesi ile ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde Bitlisli ve Dinç (2015,), muhasebe meslek mensupları ile gerçekleştirdikleri çalışmada, ahlak dışı manipülasyon ve kontrol arzusu boyutlarının etik dışı davranışla pozitif yönde

bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bulgular genel olarak incelendiğinde makyavelizmin etik dışı davranışların ortaya çıkmasında önemli bir bireysel faktör olduğu ve makyavelizm düzeyinin etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin ettiğini göstermektedir. Makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelerken cinsiyetin etkisini göz önünde bulunduran araştırmalar da mevcuttur. Tang ve Chen (2008, s. 1), makyavelizm düzeyi ve şüpheli eylemler arasındaki ilişkiyi ele alırken para sevgisinin aracı rolünü incelemiştir. Araştırma bulguları göstermektedir ki, söz konusu aracılık erkek öğrenciler için istatistiksel olarak anlamlı iken kadın öğrenciler için anlamlı değildir. Mandacı (2017, s.), gerçekleştirdiği çalışmada makyavelizm düzeyi ve etik algısı açısından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kadınların etik algısı daha yüksek ve makyavelizm düzeyi daha düşükken erkeklerde tam tersi bir durum görülmektedir. Araştırmacılara göre, kadınlara ilişkileri ve yardım etmeyi erkeklere nazaran daha çok önemseydiği için, bu beklenen bir bulgudur.

Önceki bölümlerde de ele alındığı gibi, Davranışçı Kuram kişiliği; açık davranışlar ve davranışı etkileyen çevresel koşullarla açıklamaktadır (Corsini ve Wedding, 2012, s. 376). Benzer şekilde Bilişsel Kuram da kişiliği, doğuştan gelen fitrat ve çevresel faktörler arasındaki etkileşimin şekillenmesi olarak kavramsallaştırmaktadır (Corsini ve Wedding, 2012, s. 433). Yüksek makyavelist olarak değerlendirilen bireyler; sosyal baskıdan daha az etkilenen, geleneksel ahlak anlayışından yoksun ve başkalarına faydacı bir bakış açısı ile yaklaşan bireylerdir. Yüksek Makyavelistlerin, belirli kişilik özellikleri gösterdikleri, söz konusu kişilik özellikleri nedeniyle ahlaki normlara daha az uyduklarını düşünülmektedir (Christie ve Geis, 1970). Yukarıda bahsedilen araştırma bulgularında ve bu araştırmada da görüldüğü gibi bir kişilik özelliği olarak makyavelizm, etik dışı davranış üzerinde pozitif yönde bir tahmin ediciliğe sahiptir. Makyavelizmin “*amaca giden yolda her yol mubahtır*” şeklinde kavramsallaştırıldığı düşünüldüğünde, etik dışı davranmaya zemin oluşturduğu görülebilmektedir. Yüksek makyavelist olarak değerlendirilen bireylerin kişisel çıkarlarını, örgütün veya diğerlerinin çıkarlarından üstün tutması ve manipülatif davranışlar sergilemeye yatkın olması; bu bireylerin etik dışı davranış sergilemeye daha meyilli olarak değerlendirilmesine neden olabilmektedir.

Alan yazında makyavelizm ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkileri makyavelizmin alt boyutları bazında inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırmada

makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinde cinsiyetin etkisinin olup olmadığı da test edilmiştir. Ancak burada bir hipotez oluşturulmamış, araştırma sorusu önerilmiştir: “Makyavelizm alt boyutlarının etik dışı davranışlar ile ilişkisinde önerilen modelde kadın ve erkeklerde farklılaşma var mıdır?” Araştırma bulguları göstermiştir ki makyavelizmin alt boyutlarından ahlak dışı manipülasyon alt boyutu, kadın ve erkekler için makyavelizmin güçlü bir yordayıcısıdır. Ahlak dışı manipülasyon boyutu, doğrudan etik dışı bir davranış olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir, zira etik dışı davranış yasalara ya da toplum tarafından kabul görmüş ahlaki kural veya normlara uygun olmayan davranışlar olarak kavramsallaştırılmaktadır. Benzer şekilde statü arzusu boyutu da kişisel çıkarları korumaya hizmet ettiği için etik dışı davranmaya olan eğilimi arttırabilmektedir. Cinsiyet bazında bakıldığında ise erkeklerde statü arzusu alt boyutunun etik dışı davranışı pozitif yönde tahmin etmesi, ataerkil kültürün baskın olduğu Türkiye için beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Nitekim iş hayatında kadının rolü gittikçe artsa da erkek egemenliği halen devam etmektedir. Dolayısıyla erkek katılımcıların statü arzusu ile etik dışı davranışlar sergilemesi beklenen bir sonuçtur. Hukuk ve eğitim alanında çalışan katılımcıların bulgularına bakıldığında ise, hukuk alanında çalışanlarda ahlak dışı manipülasyon ve etik dışı davranışlar arasında pozitif yönde bir ilişki olması, hukukun ve yasaların gücünün her şeyin üstünde olması ve yorumlanmaya açık olması ile ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde eğitim alanında görev yapan katılımcılarda kontrol arzusu ve etik dışı davranışlar arasındaki pozitif yönlü ilişki, eğitim sektöründe en ast pozisyonda dahi öğrencilere yönelik bir kontrol ve planlamanın söz konusu olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir.

2.3.3.Narsizm ve Etik Dışı Davranış İlişkisinin Değerlendirilmesi

Elde edilen bulgulara göre narsizm, etik dışı davranışı tahmin etmektedir ancak söz konusu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ancak değişkenler arasında beklenen yönde yani pozitif yönde bir eğilim olduğundan bahsedilebilmektedir.

Alan yazındaki bazı çalışmalar narsizm ile etik dışı davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koyan çalışmalar olsa da pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Harrison, Summers ve Mennecke, 2018,

s. 53; Warman, 2017, s. 135, Bailey, 2019, s. 49; Castiglione, 2010, s. 43). Örneğin; Shah, Sarfraz, Khawaja ve Tariq (2020, s. 44), narsizm ile etik dışı davranış arasında arasındaki pozitif yönlü bir ilişkinin varlığından söz etmektedir. Araştırmacılar bu bulguyu, narsist bireylerin suçluluk ve utanç duyguları yaşama olasılığının daha düşük olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Bir başka çalışmada, etik dışı davranışları da içeren üretkenlik karşıtı çalışma davranışları ile narsizm arasındaki ilişki ele alınmış ve değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir (Yu, Wang, Zheng ve Shi ,2020, s. 501). Poless, Torstveit, Lugo, Andreassen ve Sütterlin (2018, s. 28), kırılğan ve büyüklenmeci narsizm ve etik dışı davranış arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmada hem savunmasız hem de büyüklenmeci narsizmin etik dışı davranışı pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, alan yazında değişkenler arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Roeser, McGregor, Stegmaier, Mathew, Kübler ve Meule (2016, s. 75), karanlık üçlü ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, makyavelizm ve psikopatinin etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ettiği sonucuna ulaşırken; narsizmin etik dışı davranışı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde tahmin etmediği sonucuna ulaşmıştır. Rauthmann ve Kolar (2012, s. 886) bu bulguyu narsizmin karanlık üçlü özellikleri arasındaki en az kötü niyetli özellik olması ile ilişkilendirmektedir. Jonasan ve Tost (2010, s. 613), psikopati ve makyavelizm düzeyi yüksek olan bireylerin narsizm düzeyi yüksek olan bireylere göre öz-denetimlerinin daha düşük olduğunu belirtmektedir.

Davranışçı Kuram'a göre kişilik, açık davranışlarla kendini göstermektedir. Kuram bağlamında, diğer kişilerle empati kurmaktan yoksun, aşırı takdir ve sevgi ihtiyacı karşılanmadığında huzursuzluk hissedebilen narsist kişilerin, sahip oldukları bu kişilik özelliklerini davranışlarına yansıtabilecekleri varsayılabilir. Yukarda bahsedilen araştırma bulgularında ve bu çalışmada da görüldüğü gibi bir kişilik özelliği olarak narsizmin, etik dışı davranış üzerindeki etkisi çelişkili bulgulara sahiptir. Makyavelizm etik dışı davranışları pozitif yönde tahmin ederken narsizmin etmemesi -istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etmemesi-, makyavelizmin daha manipülatif ve diğerlerine odaklıyken narsizmin kendine ve iyilik haline odaklı olması ile ilişkilendirilebilmektedir. Nitekim narsizm, önceki bölümlerde bahsedildiği gibi patolojik olan ve patolojik olmayan narsizm şeklinde bir kategorizasyona sahiptir. Patolojik olmayan narsizm, kişinin kendisine veya

çevresine zarar vermekten ziyade iyi oluş halinin korunmasına ve benlik algısına hizmet ederken; patolojik narsizm, kişinin kendi kendine yönelik algı ve ilgisinin aşırılığından kaynaklanmaktadır. Patolojik narsizmde de makyavelizmde olduğu gibi kendi çıkarlarını örgütün ya da diğerlerinin çıkarlarından üstün tutmak söz konusu olsa da manipülasyon boyutu makyavelizmde olduğu kadar baskın değildir. Narsizmin etik dışı davranışları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ve pozitif yönde tahmin etmemesi, etik dışı davranışların belirleyicisi olan diğer bireysel özelliklere kıyasla daha kişinin kendisine yönelik olması ile ilişkilendirilebilir. Ancak araştırmada kullanılan narsizm ölçeğinin önceki bölümlerde bahsedilen kısıtlılıkları sebebiyle değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesini etkilemiş olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

3.BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu bölüme kadar etik dışı davranış, makyavelizm ve narsizm değişkenleri detaylı bir şekilde ele alınmış; araştırma kapsamında geliştirilen hipotezler ve araştırma sorusu, araştırmanın yöntemi, bulgular ve söz konusu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Bu bölümde, araştırmanın kısıtlılıklarından, gelecek araştırmacılara bulunulabilecek önerilerden ve son olarak araştırmanın alan yazına olan katkılarından söz edilecektir.

3.1. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Gelecek Araştırmalara Öneriler

Çalışanların makyavelizm ve narsizm düzeylerini belirlemek ve bu değişkenlerin etik dışı davranışlar ile ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, belli başlı kısıtlılıklara sahiptir. Araştırmanın en temel kısıtı, araştırma tasarımına ilişkindir. Bu çalışma kapsamında değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için anket yönteminden yararlanılmıştır. Bu bağlamda katılımcılar narsizm, makyavelizm ve etik dışı davranışlarla ilgili görüşlerini tek bir zamanda aynı yöntem (anket yöntemi) kullanarak belirtmişlerdir. Verinin toplanması sırasında deneysel bir araştırma tasarımı kullanılmadığı için değişkenler arasındaki ilişkiler arasında nedensellikten söz edilememektedir. Yöntem ve bulgular kısmından da görüleceği gibi, araştırma değişkenleri ilişkiler incelenirken korelasyon ve regresyon katsayıları değerlendirilmiştir. Bilindiği gibi, iki değişken arasında istatistiksel anlamlı bir ilişkinin varlığı, nedensellikten bahsedilmesi için yeterli olmamaktadır. Gelecek çalışmalarda bu kısıtlılığın giderilebilmesi adına, söz konusu araştırma tasarlanırken deney ortamı oluşturulması önerilebilmektedir. Böylelikle söz konusu ilişkiler açıklanırken nedensellikten söz edilebilir.

Bu araştırmada veri, anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Bu yöntemin seçilmesinin nedeni, bireylerin kendilerini öz-bildirim yöntemiyle en iyi şekilde ifade edeceğinin düşünülmesidir. Ancak COVID-19 salgını sebebi ile söz konusu anketlerin çevrimiçi yapılması tercih edilmiştir. Wright (2005), çevrimiçi anketlerin bazı dezavantajlara sahip

olduğunu belirtmektedir. Örneğin anketin öz-bildirim şeklinde olması, demografik veya karakteristik bilgilerin doğruluğu konusunda şüphe uyandırabilmekte veya aynı katılımcı farklı bilgilerle (e-posta, yaş, cinsiyet vb.) anketi birden fazla kez doldurabilmektedir (Konstan, Rosser, Ross, Stanton ve Edwards, 2005: aktaran Wright, 2005). Bununla beraber katılımcılar çevrimiçi anket davetini bir gizlilik ihlali olarak değerlendirerek reddedebilmekte ve rahatsız olabilmektedir. Bahsedilen dezavantajlar çevrimiçi anketlerin genellenebilirliğini düşürmektedir. Benzer şekilde Lefever ve Matthíasdóttir (2007, s. 579), çevrimiçi anketlere katılım oranının geleneksel anketlere kıyasla daha düşük olduğunu ve uzun anketlerin konsantrasyon kaybına neden olarak güvenilirliği düşürebildiğini belirtmektedir. Gelecek araştırmalarda çevrimiçi anketler kullanılırken geleneksel kâğıt-kalem anketleriyle de desteklenerek verinin güvenilirliğinin artırılması sağlanabilir (Wright, 2005). Bu çalışmadaki bir diğer kısıt verinin sadece anket katılımcılarından, bir başka deyişle tek bir kaynaktan toplanmasıdır. Verinin tek bir kaynaktan toplanması "*ortak yöntem varyansı*" olarak değerlendirilen bir soruna neden olabilmektedir (Podsakoff, Mackenzie, Lee ve Podsakoff, 2003, s. 879). Ortak yöntem varyansı, değişkenler arasındaki varyansın söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiden ziyade kullanılan ölçüm yönteminden etkilendiğini belirtmektedir (Fiske, 1982: aktaran Podsakoff Mackenzie, Lee ve Podsakoff, 2003, s.879). Bu çalışmada veri tek bir kaynaktan toplanmıştır, bu sebeple değişkenler arasındaki ilişkilerin olduğundan farklı olarak değerlendirilmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Gelecek araştırmalarda bu kısıtlılığın önlenmesi adına birden fazla kaynaktan veri toplanması önerilmektedir. Verinin aynı yer ve zamanda toplanmış olması da kısıtlılık olarak değerlendirilebilmektedir. Podsakoff, Mackenzie, Lee ve Podsakoff (2003), katılımcıların değişkenler arasında teori geliştirmesine neden olabileceğini bu durumun yapay bir şekilde araştırma sonuçlarını etkileyebileceğini belirtmektedir. Gelecek çalışmalarda tahmin edici ve sonuç değişkenlerine yönelik verinin, farklı gün ve zamanda toplanması bu kısıtlılığın engellenmesini sağlayabilmektedir. Katılımcıların narsizm düzeylerinin belirlenmesi için tercih edilen ölçekte, katılımcılar cevaplarını kendilerine verilen iki cevap seçeneğinden birini seçerek yapmışlar, bir başka deyişle zorunlu tercihe dayalı bir cevaplama gerçekleştirmişlerdir. Ölçeğin yapısı gereği, narsizmin kategorik bir değerlendirme skalasıyla değerlendirilmesi, standart hata oranının yüksek olmasına neden

olmuştur. Bu durumun, narsizmin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisinin anlamsız çıkmasına neden olarak bir kısıt oluşturabileceği düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, araştırmacıların zorunlu tercih içeren bir değerlendirme ölçeği kullanan narsizm ölçeği yerine, katılımcıların cevaplarını Likert tipi ya da semantik farklılıklar skalası içeren bir değerlendirme ölçeği kullanarak yapması, ölçümdeki standart hatayı azaltarak narsizmin etkisini daha iyi ortaya koymamıza yardımcı olacağı düşünülmektedir. Narsizmin ölçümünden kaynaklanan kısıtın yanı sıra, etik dışı davranışlar ölçeğinin ölçümünde de birtakım kısıtlar bulunmaktadır. İlk kez Türkçeye uyarlanan etik dışı davranış ölçeği, davranışsal boyutta etik dışı davranışı ölçen maddeler içermesine rağmen, tutum değerlendiren maddeler içermediği için etik dışı tutumları ölçmede geçerliliği sorgulanabilir. Gelecek araştırmalarda, etik dışı davranışların hem davranış hem de tutum düzeyinde ölçülmesinin konuyla ilgili daha bütüncül bir bakış açısı elde edilmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.2.Araştırmanın Alan Yazına Katkıları

Makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi, uluslararası çalışmalarda daha önce birçok kez ele alınmıştır. Söz konusu çalışmalardan yola çıkılarak gerçekleştirilen bu araştırmanın, alan yazına konu ile ilgili katkı sağladığı ve daha sonraki çalışmalar için de yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. İlk olarak, Jones (1990) tarafından geliştirilen ve Mudrack (1993) tarafından revize edilen Etik Dışı Davranış Ölçeği; ilk kez Türkçeye çevrilmiş, bununla beraber ölçeğe keşfedici faktör analizi ve güvenilirlik analizleri de uygulanarak ölçek, ulusal alan yazına kazandırılmıştır. Ayrıca makyavelizm ve etik dışı davranış ilişkisi ele alınırken; cinsiyet ve sektör bazlı ek analizler de gerçekleştirilerek bu ilişkiler makyavelizm alt boyutları ile değerlendirilmiştir. Ulusal alan yazında, cinsiyetler arası farklılıkları makyavelizmin alt boyutlarına göre ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Buradan hareketle, bu araştırmanın, söz konusu ilişkide cinsiyetin ve sektörün etkisini de ele aldığı için alan yazına katkıda bulunduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte, makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerinin etik dışı davranışlar üzerindeki etkisi incelenirken, alan yazındaki birçok çalışmada kontrol altına alınmayan sosyal istenirlik de hesaba katılmıştır. Sosyal istenirliğin hesaba katılması

ve oluşturulan modelin anlamlı olması, alan yazın için bir katkı olarak değerlendirilebilmektedir. Karanlık Üçlü ve etik dışı davranışlar arasındaki ilişkinin ulusal ve uluslararası düzeyde incelendiği birçok çalışma olmasına rağmen, Makyavelizm ve narsizmin psikopati olmadan incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Psikopatinin makyavelizm ve narsizmden farklı olarak patolojik bir yönünün olması sebebiyle, psikopati elimine edilerek bir araştırma gerçekleştirilmiş olması da alan yazına katkı sağlamaktadır.

3.3.Yöneticilere Öneriler

Araştırma bulgularından hareketle yöneticilere birtakım önerilerde bulunulabilmektedir. İnsan kaynakları birimi işe alım süreçlerinde, adayların makyavelizm düzeylerinin ölçülmesi için bazı ölçekler kullanılmalıdır. Yönetici ve çalışanlar, etik konular hakkında eğitilmeli; kuruma özgü etik kodlar oluşturulmalıdır. Mayer, Kuenzi, Greenbaum, Bardes ve Salvador (2009, s. 7) etik eğitimlerin etkisinin üst yönetimden çalışanlara ulaşabileceğini ve bu durumun orta kademe yöneticilerin de etik davranışlarda bulunduğu durumlarda daha da güçleneceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışan ve yöneticilerin performans değerlendirmesi yapılırken; dürüstlük, başkalarını düşünme ve ahlaki standartlarının da ölçülmesi etkili olacaktır. Ayrıca, narsist çalışan ve yöneticilerin de -istatistiksel olarak anlamlı olmasa da- etik dışı davranma eğilimi olduğu unutulmamalıdır. Benzer şekilde işe alım süreçlerinde narsizm düzeylerinin de belirlenmesi doğru adayın işe yerleştirilmesi ve etik kodlara uygun davranışlar sergilenmesi üzerinde de etkili olacaktır. Bununla beraber işe alım süreçlerinde, makyavelizm ve narsizm kişilik özelliklerine psikopati de dahil edilerek karanlık üçlünün de ölçülmesi doğru aday seçimine yardımcı olacaktır. Hem makyavelizm hem narsizm kişilik özellikleri için unutulmaması gereken bir kriter vardır; söz konusu özellikler her zaman zarar verici/yıkıcı davranışlara neden olmayabilir. Burada kritik olan bu özelliğin ne düzeyde olduğu ve kişinin davranışlarını ne derece etkilediğidir. Bütün bu süreçleri organize etmek ve takip edebilmek adına örgüt içerisinde etik departmanı oluşturulması da söz konusu olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, J. S., Tashchian, A. ve Shore, T. H. (2001). Codes of ethics as signals for ethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 29(3), s. 199-211.

Akın, A. (2008). Sosyal İstenirlik Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ulusal Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Kongresi*, s. 14-16.

Aksoy, E. Ş. (2016). *İşyerlerinde Makyavelizm ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki: Kütahya İli Banka Personeli Üzerine Bir Uygulama* (Doktora tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı: Kütahya.

Ames, D. R., Rose, P. ve Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of research in personality*, 40(4), s. 440-450.

Akyol, B. (2010). *Seyahat acentelerinde çalışan personeli etik dışı davranışa yönelten faktörler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Al-Khatib, J. A., Robertson, C. J., Stanton, A. D. A. ve Vitell, S. J. (2002). Business ethics in the Arab Gulf states: a three-country study. *International Business Review*, 11(1), s. 97-111.

Amir, T. S. ve Malik, A. A. (2016). Machiavellianism and counterproductive behaviors at workplace. *Journal of education and social sciences*, 4(1), s. 14-29.

Arslan, M. ve Berkman, Ü. (2009). Dünyada ve Türkiye’de iş etiği ve etik yönetimi. *Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği, Yayın No: TÜSİAD*.

Atay, S. (2009). Narsistik kişilik envanterinin Türkçe ’ye standardizasyonu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), s. 181-196.

Andrew, J., Cooke, M. ve Muncer, S. J. (2008). The relationship between empathy and Machiavellianism: An alternative to empathizing–systemizing theory. *Personality and Individual Differences*, 44(5), s. 1203-1211.

Ang, S. H. ve Leong, S. M. (2000). Out of the mouths of babes: Business ethics and youths in Asia. *Journal of Business Ethics*, 28(2), s. 129-144.

Arbuckle, J. L. (2011). *IBM SPSS Amos 20 user's guide*. Amos Development Corporation, SPSS Inc.

Arıkan, S. (1995). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, s. 171-180.

Arlow, P. (1991). Personal characteristics in college students' evaluations of business ethics and corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, 10(1), s. 63-69.

Arslan, M. (2001). *İş ve meslek ahlakı*. Nobel yayın dağıtım: Ankara.

Aslan, H. E. (2013). *Türkler 'de İş Ahlakı ve Geçmişten Günümüze Ahilik*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Atay, S. (2010). *Çalışan narsist*. Namar Yayınları: İstanbul.

Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., ve Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side?. *Personality and individual differences*, 43(1), s. 179-189.

Aydın, İ. (2010). *Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik*. Pegem: Ankara.

Bailey, C. D. (2019). The joint effects of narcissism and psychopathy on accounting students' attitudes towards unethical professional practices. *Journal of Accounting Education*, 49, s. 1-24.

Bass, K., Barnett, T. ve Brown, G. (1999). Individual difference variables, ethical judgments, and ethical behavioral intentions. *Business ethics quarterly*, 9(2), s. 183-205.

Bayram, S. (2005). *İşletme etiği ve çalışanların şirketlerinde mevcut olan etik uygulamalara ilişkin algılarının ölçümüne yönelik bir araştırma*, (Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Betan, E. J. (1996). *Understanding the ethical behavior of clinical psychologists: Incorporating affect into the model of ethical decision-making*, (Doktora Tezi). Kansas Üniversitesi: Lawrence.

Beyhan, A. (2007). *The role of corporate ethics management system in ethical decision making: an empirical study on marketing and sales professionals*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Bitlisli, F. ve Dinç, M. (2015). Makyavelist kişilik eğilimleri ve etiksel karar verme davranışı ilişkisi: muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma. *World of accounting science*, 17(4), s. 921-942.

Bommer, M., Gratto, C., Gravander, J. ve Tuttle, M. (1987). A behavioral model of ethical and unethical decision making. *Journal of business ethics*, 6(4), s. 265-280.

Brass, D. J., Butterfield, K. D. ve Skaggs, B. C. (1998). Relationships and unethical behavior: A social network perspective. *Academy of management review*, 23(1), s. 14-31.

Brown, A. D. (1997). Narcissism, identity, and legitimacy. *Academy of management Review*, 22(3), s. 643-686.

Buckley, M. R., Wiese, D. S. ve Harvey, M. G. (1998). Identifying factors which may influence unethical behavior. *Teaching Business Ethics*, 2(1), s. 71-84.

Butterfield, K. D. ve O'Fallon, M. J. (2005). A review of the empirical ethical decision-making literature: 1996–2003. *Journal of Business Ethics*, 59(4), s. 375-413.

Büyükgüngör, A. (2016). *The Turkish adaptation of the pathological narcissism inventory (Pni)* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Campbell, S. M. ve Marchisio, G. (2011). Narcissism in organizational contexts. *Human resource management review*, 21(4), s. 268-284.

Campbell, W. K. ve Sedikides, C. (1999). Self-threat magnifies the self-serving bias: A meta-analytic integration. *Review of general psychology*, 3(1), s. 23-43.

Castiglione, A. (2010). Counterproductive work behaviors: The role of employee support policies, envy, and narcissism. California Devlet Üniversitesi: Long Beach.

Castille, C. M., Buckner, J. E. ve Thoroughgood, C. N. (2018). Prosocial citizens without a moral compass? Examining the relationship between Machiavellianism and unethical pro-organizational behavior. *Journal of Business Ethics*, 149(4), s. 919-930.

Cevizci, A. (2018). *Etik-Ahlak Felsefesi*. Say Yayınları: İstanbul.

Chan, S. Y. ve Leung, P. (2006). The effects of accounting students' ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity. *Managerial auditing journal*, 21(4), s. 436-457.

Chen, H. (2011). *Work ethic and workplace behavior: Essays on direct and moderated relationships across national cultures*, (Doktora Tezi), Texas Üniversitesi: Dallas.

Christie, R. ve Geis, F. L. (1970). *Studies in machiavellianism*. Academic Press: Londra.

Cohen, D. V. (1995). Creating ethical work climates: A socioeconomic perspective. *The Journal of Socio-Economics*, 24(2), s. 317-343.

Collison, K. L., South, S., Vize, C. E., Miller, J. D. ve Lynam, D. R. (2021). Exploring gender differences in Machiavellianism using a measurement invariance approach. *Journal of personality assessment*, 103(2), s. 258-266.

- Corsini, R. J. ve Wedding, D. E. (2005). Current psychotherapies, instr.
- Corzine, J. B. (1997). Machiavellianism and management: A review of single-nation studies exclusive of the USA and cross-national studies. *Psychological reports*, 80(1), s. 291-304.
- Corzine, J. B., Buntzman, G. F. ve Busch, E. T. (1999). Machiavellianism in US bankers. *The international journal of organizational analysis*, 7(1) s. 72-83.
- Coşkun, A. (2017). *Ahlaki kimlik ve Makyavelizm'in örgüt yararına ahlaki olmayan davranış üzerinde etkisi: Ahlaki iklimin düzenleyici rolü* (Doktora tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Cyriac, K. ve Dharmaraj, R. (1994). Machiavellianism in Indian management. *Journal of Business Ethics*, 13(4), s. 281-286.
- Czibor, A., Szabo, Z. P., Jones, D. N., Zsido, A. N., Paal, T., Szijjarto, L., ... ve Bereczkei, T. (2017). Male and female face of Machiavellianism: Opportunism or anxiety?. *Personality and Individual Differences*, 117, s. 221-229.
- Çelik, İ. ve Dağdeviren, İ. E. (2015). Muhasebe meslek mensuplarının etik algılamaları ve muhasebe meslek mensuplarını etik dışı davranışlara yönlendiren faktörler: göller bölgesinde bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 8(1), s. 67-89,
- Çelikkol, M. Ş. (2017). *Etik, İş Etiği, Özel Sektörde ve Kamu Sektöründe İş Etiği*, (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Çoban, H. ve İrmiş, A. (2018). Yöneticilerde Narsisizm Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(1), s. 123-146.
- Dahling, J. J., Whitaker, B. G. ve Levy, P. E. (2009). The development and validation of a new Machiavellianism scale. *Journal of management*, 35(2), s. 219-257.
- Davison, G. C., Neale, J. M. ve Dağ, İ. (Ed.), (2004). Anormal

psikolojisi:(Abnormal psychology). Türk Psikologlar Derneği Yayınları: Ankara.

DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of accounting and economics*, 3(3), s. 183-199.

DeCoster, J. (1998). Overview of factor analysis. 23.04.2021 tarihinde <http://www.researchgate.net> adresinden alınmıştır.

De Cremer, D. ve Moore, C. (2020). Toward a better understanding of behavioral ethics in the workplace. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 7, s. s. 369-393.

D'Elia, L. P. (2019). *Effects of Business Ethics Education on Moral Reasoning Ability of Certified Public Accounting Majors*, (Doktora Tezi), Saint Leo.

Deluga, R. J. (2001). American presidential Machiavellianism: Implications for charismatic leadership and rated performance. *The leadership quarterly*, 12(3), s. 339-363.

Dickinson, K. A. ve Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of personality disorders*, 17(3), s. 188-207.

Diñçer, K. (2010). *Kısaca felsefe*. Pharmakon: Ankara.

Dingler-Duhon, M. ve Brown, B. B. (1987). Self-disclosure as an influence strategy: Effects of Machiavellianism, androgyny, and sex. *Sex roles*, 16(3), s. 109-123.

Doğan, N. (2008). İş etiği ve işletmelerde etik çöküş. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), s. 179-200.

Duchon, D. ve Drake, B. (2009). Organizational narcissism and virtuous behavior. *Journal of business ethics*, 85(3), s. 301-308.

Elgin, T. (2006). *Meslek etiği ve etik kodu; jandarma teşkilatı için etik kodu önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kütahya.

Eltan, C. (2013). *Etik, iş etiği ve sağlık hizmetlerinde etik (Çivril Devlet Hastanesi sağlık personelinde iş etiği algısı)*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Emery, E. (2016). *Ethical behavior, leadership, and decision making* (Doktora Tezi). Walden Üniversitesi: Minneapolis.

Ergeneli, A. (2006). *Örgüt ve insan*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları: Ankara.

Erturhan, H. ve Filizöz, B., (2011). İş etiği ve bankacılık sektöründe bir araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), s. 139-157.

Falkenbach, D. M., Howe, J. R. ve Falki, M. (2013). Using self-esteem to disaggregate psychopathy, narcissism, and aggression. *Personality and Individual Differences*, 54(7), s. 815-820.

Fehr, B. ve Samsom, D. (2013). *The construct of machiavellianism: twenty years later*. Lawrence Erlbaum Associates Inc: New York.

Field, A. P. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3 Baskı). Sage: Londra.

Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1977). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*.

Fozo, N. C. (2016). *The Effects Of Work Ethics In Organizational Citizenship Behaviour and Counterproductive Work Behaviour*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gable, M. ve Topol, M., (1987). Job satisfaction and Machiavellian orientation among department store executives. *Psychological Reports*, 60, s. 211-216.

Galvin, B. M., Waldman, D. A. ve Balthazard, P. (2010). Visionary communication qualities as mediators of the relationship between narcissism and attributions of leader charisma. *Personnel psychology*, 63(3), s. 509-537.

Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. Metis Yayınları: İstanbul.

Ghislieri, C., Cortese, C. G., Molino, M. ve Gatti, P. (2019). The relationships of meaningful work and narcissistic leadership with nurses' job satisfaction. *Journal of nursing management*, 27(8), s. 1691-1699.

Greenbaum, R. L., Hill, A., Mawritz, M. B. ve Quade, M. J. (2017). Employee Machiavellianism to unethical behavior: The role of abusive supervision as a trait activator. *Journal of Management*, 43(2), s. 585-609.

Greenhalgh, L. ve Gilkey, R. (1997). Clinical assessment methods in negotiation research: The study of narcissism and negotiator effectiveness. *Group Decision and Negotiation*, 6(4), s. 289-316.

Grijalva, E. ve Newman, D. A. (2015). Narcissism and counterproductive work behavior (CWB): Meta-analysis and consideration of collectivist culture, Big Five personality, and narcissism's facet structure. *Applied psychology*, 64(1), s. 93-126.

Goncalo, J. A., Flynn, F. J. ve Kim, S. H. (2010). Are two narcissists better than one? The link between narcissism, perceived creativity, and creative performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(11), s. 1484-1495.

Gupta, A. ve Spangler, W. D. (2012, July). The effect of CEO narcissism on firm performance. In *Academy of Management Proceedings*, 1.

Gül, H. (2006). Etik dışı davranışlar ve ussallaştırılması: Devlet hastanelerinde bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, 10(9), s. 65-79.

Gülmez, N. (2009). *Narsistik liderlik* (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gümrah, Ö. ve Yılmaz, B. (2017). Bağımsız denetim ve muhasebe meslek etiği: Bağımsız denetçilerin etik ilkelere yaklaşımları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), s. 348-373.

Güner, M. (2007). *Muhasebe Meslek Ahlaki ve Kars İli Merkezinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi: Kars.

Gök, S. (2008). İş etiği ile iş ahlakı arasındaki ilişki ve çalışma yaşamında iş etiğini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), s. 1-19.

Götz, F. M., Bleidorn, W. ve Rentfrow, P. J. (2020). Age differences in Machiavellianism across the life span: Evidence from a large-scale cross-sectional study. *Journal of personality*, s. 1-15.

Gunnthorsdottir, A., McCabe, K. ve Smith, V. (2002). Using the Machiavellianism instrument to predict trustworthiness in a bargaining game. *Journal of economic psychology*, 23(1), s. 49-66.

Gupta, M. D. (1987). Role of age and birth order in machiavellianism. *Psychological Studies*.

Güney, S. ve Mandacı, G. Makyavelizm ve etik algısı ilişkileri: bankacılık sektöründe bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), s. 83-104.

Halıcı, A. (2000). *İşletme İşlevleri Açısından İş Etiği ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören İşletmelere Yönelik Bir Araştırma* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Harrison, A., Summers, J. ve Mennecke, B. (2018). The effects of the dark triad on unethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 153(1), s. 53-77.

Heisler, W. J. ve Gemmill, G. R. (1977). Machiavellianism, job satisfaction, job strain, and upward mobility: Some cross-organizational evidence. *Psychological Reports*, 41(2), s. 592-594.

Hunt, S. D. ve Chonko, L. B. (1984). Marketing and machiavellianism. *The Journal of Marketing*, (48), s. 30-42.

Ickes, W., Reidhead, S. ve Patterson, M. (1986). Machiavellianism and self-monitoring: As different as “me” and “you”. *Social Cognition*, 4(1), s. 58-74.

IFAC, 2 Ocak 2020 tarihinde <https://www.ifac.org/who-we-are/our-purpose>

adresinden alınmıştır.

Jonason, P. K. ve Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. *Personality and Individual differences*, 49(6), s. 611-615.

Jones, G. E. ve Kavanagh, M. J. (1996). An experimental examination of the effects of individual and situational factors on unethical behavioral intentions in the workplace. *Journal of business ethics*, 15(5), s. 511-523.

Jones, T. M. (1991). Ethical decision making by individuals in organizations: An issue-contingent model. *Academy of management review*, 16(2), s. 366-395.

Jones, W. A. (1990). Student views of "ethical" issues: A situational analysis. *Journal of business ethics*, 9(3), s. 201-205.

Judge, T. A., LePine, J. A. ve Rich, B. L. (2006). Loving yourself abundantly: relationship of the narcissistic personality to self-and other perceptions of workplace deviance, leadership, and task and contextual performance. *Journal of applied psychology*, 91(4), s.762-776.

Kalaycı, Ş. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, *Asil Yayın Dağıtım*, Ankara.

Karaaziz, M. ve Atak, İ. E. (2013). Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), s. 44-59.

Karagöz, Y. (2017). SPSS ve AMOS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği. *Nobel Akademik Yayıncılık*, Ankara.

Karaöz, S. (2000). Cerrahi Hemşireliği ve Etik, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 4(1), s. 1-8.

Karasu, Y. ve DüNDAR, G. (2009). *İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarının Etik Açısından Çalışanlar Tarafından Algılanışı ve Örgütsel Bağlılıkla İlişkisine Yönelik Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Kaya, N. ve Yanık, R. (2011). Muhasebe Meslek Ahlakı, Etik ve Müşteri Tatmini İlişkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(49), s. 293-306.

Kapla, D. P. (2005). *Personalizing leadership: Institutional and individual factors affecting the leadership styles and policy choices of Wisconsin police chiefs*, (Doktora tezi), West Virginia Üniversitesi, Morgantown.

Kaptein, M. (2008). Developing a measure of unethical behavior in the workplace: A stakeholder perspective. *Journal of management*, 34(5), s. 978-1008.

Kernberg, O. F. (1975). Further contributions to the treatment of narcissistic personalities: A reply to the discussion by Paul H. Ornstein. *International Journal of Psycho-Analysis*, 56, s. 245-247.

Kesgin, A., (2015). Machiavelli ve Makyavelizm. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 5(1), s. 105-139.

Kırel, Ç. (2000). *Örgütlerde etik davranışlar, yönetimi ve bir uygulama çalışması*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

Kınran, Ş. B. (2006). *İş Ahlakı ve Etik Değerlerin Türk İşletmeciliğindeki Yeri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Kızıllı, C., Akman, V., Aras, S., Erzin, N. ve Erzin, N. O. (2015). Yalova ilinde ikamet eden muhasebe meslek mensuplarının muhasebe etik algısı. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), s. 6-31.

Kocatürk, U. (2007). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi, s.218.

Kopelman, R. E. ve Mullins, L. S. (1992). Is narcissism inversely related to satisfaction? An examination of data from two US samples. *The Journal of psychology*, 126(2), s. 121-130.

Köse, E. ve Aldemir, M. E. (2018). Muhasebe Meslek Mensuplarını Etik Dışı Davranmaya Yönelten Sebepler Üzerine Bir Araştırma: Kırıkkale Örneği.

Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, 2(1), s. 35-48.

Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison, G. ve Neale, J. (2015). Anormal Psikolojisi (Çeviri Ed M Şahin). Ankara, Nobel.

Kutvan, A.B. (2011). *Yönetmelik etik ve basın işletmeleri üzerine bir araştırma*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Küçükkaraduman, E. (2006). *İlköğretim okul müdürlerinin etik davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Leonard, L. N. ve Cronan, T. P. (2001). Illegal, inappropriate, and unethical behavior in an information technology context: A study to explain influences. *Journal of the Association for Information Systems*, 1(1), s. 12.

Lefever, S., Dal, M. ve Matthíasdóttir, Á. (2007). Online data collection in academic research: advantages and limitations. *British Journal of Educational Technology*, 38(4), s. 574-582.

Li, Y. (2010). The case analysis of the scandal of Enron. *International Journal of Business And Management*, 5(10), s. 37.

Lind, D. A., Marchal, W. G. ve Wathen, S. A. (2019). Basic statistics for business and economics, McGraw-Hill Education: New York, NY.

Li-Ping Tang, T., Chen, Y. J. ve Sutarso, T., (2008). Bad apples in bad (business) barrels: The love of money, Machiavellianism, risk tolerance, and unethical behavior. *Management Decision*, 46(2), s.243-263.

Liu, C. C., (2008). The relationship between Machiavellianism and knowledge sharing willingness. *Journal of Business and Psychology*, 22(3), s.233-240.

Macit, M. H. (2009). Teleolojik etik anlayışın deontolojik eleştirisi. *Kaygı*, (13), s. 83-91.

Machiavelli, N. (2015). Prens (Çev: Alev Tolga), (4.baskı). Say Yayınları:

İstanbul.

Mandacı, G. (2007). *Makyavelist Tutumların Etik Algısı ve Demografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Maroney, J. J. ve McDevitt, R. E. (2008). The effects of moral reasoning on financial reporting decisions in a post Sarbanes-Oxley environment. *Behavioral Research in Accounting*, 20(2), s. 89-110.

Mathieu, C. (2013). Personality and job satisfaction: The role of narcissism. *Personality and individual differences*, 55(6), s. 650-654.

Mayer, D. M., Kuenzi, M., Greenbaum, R., Bardes, M. ve Salvador, R. B. (2009). How low does ethical leadership flow? Test of a trickle-down model. *Organizational behavior and human decision processes*, 108(1), s. 1-13.

McHoskey, J. W. (1999). Machiavellianism, intrinsic versus extrinsic goals, and social interest: A self-determination theory analysis. *Motivation and Emotion*, 23(4), s. 267-283.

McHoskey, J. W., Hicks, B., Betris, T., Szyarto, C., Worzel, W., Kelly, K., ... ve Suggs, T. (1999). Machiavellianism, adjustment, and ethics. *Psychological reports*, 85(1), s. 138-142.

Miller, J. D., Hoffman, B. J., Gaughan, E. T., Gentile, B., Maples, J. ve Keith Campbell, W. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of personality*, 79(5), s. 1013-1042.

Mudrack, P. E. (1993). An investigation into the acceptability of workplace behaviors of a dubious ethical nature. *Journal of business ethics*, 12(7), s. 517-524.

Murphy, K. R. ve Davidshofer, C. O. (2001). *Psychological testing: Principles and applications*. Prentice Hall.: Upper Saddle River, N.J.

Murphy, P. R. (2012). Attitude, Machiavellianism and the rationalization of

misreporting. *Accounting, organizations and society*, 37(4), s. 242-259.

Murzaev, M. (2019). *Kırgızistan'da Faaliyet Gösteren Şirket Yöneticilerinin Etik Olmayan Davranışlarının Azaltılmasında Yönetim Kontrol Sistemi ve Adaletin Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli.

Nevicka, B., De Hoogh, A. H., Van Vianen, A. E., Beersma, B. ve McIlwain, D. (2011). All I need is a stage to shine: Narcissists' leader emergence and performance. *The Leadership Quarterly*, 22(5), s. 910-925.

Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory* (2. Baskı). New York: McGraw-Hill.

O'Fallon, M. J. ve Butterfield, K. D. (2005). A review of the empirical ethical decisionmaking literature: 1996–2003. *Journal of business ethics*, 59(4), s. 375-413.

O'Hair, H. D., (1979). *Machiavellianism, types of lies, and nonverbal communication* (Doktora tezi), Texas Teknik Üniversitesi: Lubbock.

Oxford İngilizce Sözlük. 25 Ocak 2021 tarihinde https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/narcissism adresinden alınmıştır.

Oxford İngilizce Sözlük. 4 Ekim 2019 tarihinde <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/ethic?q=ethic> adresinden alınmıştır.

Oxford İngilizce Sözlük. 7 Aralık 2019 tarihinde https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/moral_1?q=moral adresinden alınmıştır.

Özler, D. E., Atalay, C. G. ve Dirican, M., (2013). *Örgütlerin karanlık yüzü Makyavelizm ile ilgili literatür taraması ve çalışanların Makyavelist eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma*. 21. Yönetim ve Organizasyon Kongresi, s. 679-685.

Özler, N. ve Mercan, N. (2010, Haziran). Creating Morally-minded Organizations in a Machiavellian Work Environment. 2. Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Saraybosna.

Özgener, Ş. (2009). İş Ahlakının Temelleri: Yönetimsel Bir Yaklaşım.(2. Baskı). *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*.

Özsoy, E. ve Ardiç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (Narsizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), s. 391-406.

Özsoy, F. H. (2017). *Örgütlerde Makyavelizm ve sinizmin çatışma yönetimine etkisi: bir teknoloji şirketinde uygulama* (Doktora tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özturan, H. (2011). Etik ile Ahlâk Arasında: Türkçe Ahlâk Felsefesi Literatürüne Dair Etik Kavramı Kullanımı Üzerinden Bir Değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (17), s. 167-204.

Pandey, J. ve Rastogi, R. (1979). Machiavellianism and ingratiation. *The Journal of social psychology*, 108(2), s. 221-225.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y. ve Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: a critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of applied psychology*, 88(5), s. 879-903.

Paulhus, D. L. ve Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), s. 556-563.

Penney, L. M ve Spector, P. E. (2002). Narcissism and counterproductive work behavior: Do bigger egos mean bigger problems?. *International Journal of selection and Assessment*, 10(1-2), s. 126-134.

Pincus, A. L. ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual review of clinical psychology*, 6, s. 421-

446.

Poless, P. G., Torstveit, L., Lugo, R. G., Andreassen, M. ve Sütterlin, S. (2018). Guilt and proneness to shame: Unethical behaviour in vulnerable and grandiose narcissism. *Europe's journal of psychology*, 14(1), s. 28-35.

Pope, K. R. (2005). Measuring the ethical propensities of accounting students: Mach IV versus DIT. *Journal of academic ethics*, 3(2-4), s. 89-111.

Rataj, D. M. (2003). *Changes in pathological narcissism from midlife to older adulthood*. Northwestern University.

Rauthmann, J. F. ve Kolar, G. P. (2013). The perceived attractiveness and traits of the Dark Triad: Narcissists are perceived as hot, Machiavellians and psychopaths not. *Personality and individual differences*, 54(5), s. 582-586.

Rayburn, J. M. ve Rayburn, L. G. (1996). Relationship between Machiavellianism and type A personality and ethical-orientation. *Journal of business ethics*, 15(11), s. 1209-1219.

Rehman, U. ve Shahnawaz, M. G. (2018). Machiavellianism, job autonomy, and counterproductive work behaviour among Indian managers. *Journal of work and organizational psychology*, 34(2), s. 83-88.

Resick, C. J., Whitman, D. S., Weingarden, S. M. ve Hiller, N. J. (2009). The bright-side and the dark-side of CEO personality: examining core self-evaluations, narcissism, transformational leadership, and strategic influence. *Journal of Applied Psychology*, 94(6), s. 1365-1381.

Reynolds, S. J. (2008). Moral attentiveness: Who pays attention to the moral aspects of life?. *Journal of Applied Psychology*, 93(5), s. 1027-1041.

Rhodewalt, F., Tragakis, M. W. ve Finnerty, J. (2006). Narcissism and self-handicapping: Linking self-aggrandizement to behavior. *Journal of Research in Personality*, 40(5), s. 573-597.

Richmond, K. A. (2001). *Ethical reasoning, Machiavellian behavior, and gender: The impact on accounting students' ethical decision making* (Doktora tezi), Virginia Teknik Üniversitesi: Blacksburg.

Robbins, S. P. (1998). *Organizational behavior: concepts, controversies, applications*. Prentice Hall.

Roeser, K., McGregor, V. E., Stegmaier, S., Mathew, J., Kübler, A. ve Meule, A. (2016). The Dark Triad of personality and unethical behavior at different times of day. *Personality and Individual Differences*, 88, s. 73-77.

Rozenblatt, S. (2002). In defense of the self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior.

Ryan, J. J. (2001). Moral reasoning as a determinant of organizational citizenship behaviors: A study in the public accounting profession. *Journal of business Ethics*, 33(3), s. 233-244.

Sakalaki, M., Richardson, C. ve Thépaut, Y. (2007). Machiavellianism and economic opportunism. *Journal of applied social psychology*, 37(6), s. 1181-1190.

Salman Akhtar, M. D. ve Thomson Jr, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *Am J Psychiatry*, 139(1), s. 12-20.

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Saygılı, G. (2009). *İşletmelerde kurumsal yönetim bağlamında kurumsal etik yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Sayiner, M. A. (2005). *Yönetmelik kavramının örgütlerde uygulanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit

of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), s. 23–74.

Sedikides, C., Rudich, E. A., Gregg, A. P., Kumashiro, M. ve Rusbult, C. (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. *Journal of personality and social psychology*, 87(3), s. 400-416.

Seelig, B. J. ve Rosof, L. S. (2001). Normal and pathological altruism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 49(3), s. 933-959.

<https://www.seffaflik.org/2018-yolsuzluk-almi-endeksi-aciklandi-2-2/> adresinden 30.08.21 tarihinde alınmıştır.

Shafer, W. E. ve Simmons, R. S. (2008). Social responsibility, Machiavellianism and tax avoidance. *Accounting, auditing and accountability journal*, 21(5), s. 695-720.

Shafer, W. E. ve Wang, Z. (2011). Effects of ethical context and Machiavellianism on attitudes toward earnings management in China. *Managerial auditing journal*, 26(5), s. 372-392.

Shah, M., Sarfraz, M., Khawaja, K. F. ve Tariq, J. (2020). Does narcissism encourage unethical pro-organizational behavior in the service sector? A case study in Pakistan. *Global Business and Organizational Excellence*, 40(1), s. 44-57.

Shao, P. (2010). *Ethics-based leadership and employee ethical behavior: Examining the mediating role of ethical regulatory focus*, (Doktora tezi), Drexel Üniversitesi: Philadelphia.

Sherry, S. B., Hewitt, P. L., Besser, A., Flett, G. L. ve Klein, C. (2006). Machiavellianism, trait perfectionism, and perfectionistic self-presentation. *Personality and individual differences*, 40(4), s. 829-839.

Sims, R. R. (1992). The challenge of ethical behavior in organizations. *Journal of Business Ethics*, 11(7), s. 505-513.

Singer, J. E. (1964). The use of manipulative strategies: Machiavellianism and attractiveness. *Sociometry*, 27(2), s. 128-150.

Singhapakdi, A. ve Vitell, S. J. (1991). Research note: Selected factors influencing marketers' deontological norms. *Journal of the academy of marketing science*, 19(1), s. 37-42.

Siu, W. S. (1998). Machiavellianism and retail banking executives in Hong Kong. *Journal of managerial psychology*, 13(1), s. 28-37.

Shah, M., Sarfraz, M., Khawaja, K. F. ve Tariq, J. (2020). Does narcissism encourage unethical pro-organizational behavior in the service sector? A case study in Pakistan. *Global Business and Organizational Excellence*, 40(1), s. 44-57.

Soyer, R. B., Rovenpor, J. L. ve Kopelman, R. E. (1999). Narcissism and achievement motivation as related to three facets of the sales role: Attraction, satisfaction and performance. *Journal of business and psychology*, 14(2), s. 285-304.

Sungur, S. A. (2017). Siyasal bilgiler öğrencilerinin Makyavelist eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma, *Electronic Journal of Sciences*, 16(63), s.1361-1370.

Szabó, E. ve Jones, D. N. (2019). Gender differences moderate Machiavellianism and impulsivity: Implications for Dark Triad research. *Personality and Individual Differences*, 141, s. 160-165.

Szijjarto, L. ve Bereczkei, T. (2015). The Machiavellians' "Cool Syndrome": They experience intensive feelings but have difficulties in expressing their emotions. *Current psychology*, 34(2), s. 363-375.

Steinberg, S. S. ve Austern, D. T. (1996). *Hükümet, ahlak ve yöneticiler*. (Çeviren: Turgay Ergun). Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları: Ankara.

Şahin, Ş. ve Akın, O. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının ve muhasebe dersi alan öğrencilerin ahlaki gelişim ve etik ile ilgili tutumlarının karşılaştırmalı olarak

incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), s. 397-420.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı*. Nobel.

Takala, T. (1998). Postmodern Business Ethics-Is It Possible, Is It Relevant? *Electronic Journal of Business*.

Tang, T. L. P. ve Chen, Y. J. (2008). Intelligence vs. wisdom: The love of money, Machiavellianism, and unethical behavior across college major and gender. *Journal of business ethics*, 82(1), s. 1-26.

Tansal, S. (2002). Etik değerlere evrensel yaklaşım. *Executive Excellence Dergisi*, 64(2), s. 10-11.

Tonus, H. Z., ve Oruç, İ. (2012). İnsan kaynakları yönetiminde etik dışı davranışlar ve yönetimi: bir işletmenin personel yönetmeliği içerik analizi. *İş Ahlakı Dergisi*, 5(10), s. 149-181.

Tourigny. L., (2001). "Relationship Among Servant Leadership, Altruism and Social Performance: a Study of American Presidents", (Doktora tezi) Concordia Üniversitesi: Montreal.

Trevino, L. K. (1986). Ethical decision making in organizations: A person-situation interactionist model. *Academy Of Management Review*, 11(3), s. 601-617.

Türkçapar, H. (2018). Bilişsel davranışçı terapi temel ilkeler ve uygulama. Epsilon Yayıncılık: İstanbul.

Türk Dil Kurumu. Türkçe sözlük. 14 Ocak 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1 adresinden alınmıştır.

Türk Dil Kurumu. Türkçe sözlük. 7 Aralık 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Türk Dil Kurumu. Türkçe sözlük. 25 Ocak 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

Türkoğlu, M. (2019). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Etik Dışı Davranışlar ve Etik İnkilemler Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü: Sakarya.

Uçma, T. (2007). *Muhasebe Meslek Mensubu Olmak İsteyenlerin Etik Değer Anlayışlarının Belirlenmesi ve Muğla Üniversitesi Uygulaması*, (Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Muğla.

Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), s. 39-50.

Uzun, V. (2013). *Etik ahlak ve liderlik kavramları ve etik liderlik*, (Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli.

Ülbeği, İ. D. (2016). Makyavelizm Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), s. 89-100.

Üzümcü, E. (2016). Büyüklenmeci ve kırılğan narsistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).

Vallentyne, P. (1987). The teleological/deontological distinction. *The Journal of Value Inquiry*, 21(1), s. 21-32.

Vance, C. M., Groves, K. S., Paik, Y. ve Kindler, H. (2007). Understanding and measuring linear–nonlinear thinking style for enhanced management education and professional practice. *Academy of Management Learning and Education*, 6(2), s. 167-185.

Velasquez, M. G. (2002). *Business Ethics: Concepts and Cases* (Fift Edition), Mc: New Jersey.

Wai, M. ve Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 52(7), s. 794-799.

Wakefield, R. L. (2008). Accounting and machiavellianism. *Behavioral research in accounting*, 20(1), s. 115-129.

Wallace, H. M. ve Baumeister, R. F. (2002). The performance of narcissists rises and falls with perceived opportunity for glory. *Journal of personality and social psychology*, 82(5), s. 819-834.

Warman, K. A. (2017). Personal Narcissism and Ethical Decision-Making: A Correlational Examination of United States Marines at Various Stages of Career Progression (Doktora tezi). Grand Canyon Üniversitesi: Phoenix.

Weaver, G. R. ve Treviño, L. K. (2001, August). Outcomes Of Organizational Ethics Programs: Influences of Perceived Values, Compliance, and Distrust Orientations. In *Academy of Management Proceedings* ,1.

Wilson, D. S. Near, D. ve Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: a synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological bulletin*, 119(2), s. 285-299.

Wilson, D. S., Near, D. C. ve Miller, R. R. (1998). Individual differences in Machiavellianism as a mix of cooperative and exploitative strategies. *Evolution and Human Behavior*, 19(3), s. 203-212.

Winter, S. J., Stylianou, A. C. ve Giacalone, R. A. (2004). Individual differences in the acceptability of unethical information technology practices: The case of Machiavellianism and ethical ideology. *Journal of business ethics*, 54(3), s. 273-301.

Wright, K. B. (2005). Researching Internet-based populations: Advantages and disadvantages of online survey research, online questionnaire authoring software packages, and web survey services. *Journal of computer-mediated*

communication, 10(3).

Yalçın N. ve Çetin, B. (2020). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Makyavelist Kişilik Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Örneği. *Muhasebe ve finans araştırmaları dergisi*, 2(1), s. 1-21.

Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 33-44.

Yıldırım, G. ve Kadioğlu, S. (2007). Etik ve tıp etiği temel kavramları. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), s. 7-12.

Younus, S., Danish, R. Q., Sair, S. A., Ramzan, M. ve Sheikh, L. (2020). Relationship of Machiavellian Leadership to Counterproductive Work Behavior with Mediating Mechanism of Justice Perceptions: Evidence from Tanner Sector of Pakistan. *AJSS*, 4(3), s. 741-749.

Yöney, F. (2018). Çağdaş Ahlaki Doğüstüculük ve Russ Shafer-Landau. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (30), s. 225-237.

Yu, M. C., Wang, G. G., Zheng, X. T. ve Shi, W. J. (2020). Entrepreneur narcissism and unethical pro-organizational behaviour: an examination of mediated-moderation model. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 33(1), s. 501-520.

Yücel, Günlük ve Sulu, (2019). Meslek etiği kuralsızlık davranışı ilişkisinde Makyavelist özelliklerin rolü: muhasebe meslek mensupları üzerinde bir araştırma. *Kongre kitabı*, s. 61-69.

Yüksek, F. (2015). *İş etiği ve Aksaray ilindeki işletme yöneticilerinin etik algısı üzerine bir araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

Yüksel, M. (2015). Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk-Hakemli Makale. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), s. 9-26.

Zhao, J., Xiao, S., Mao, J. ve Liu, W. (2018). The buffering effect of Machiavellianism on the relationship between role conflict and counterproductive work behavior. *Frontiers in psychology*, 9, s. 1776-1786.

EK 1: ORIJİNALLIK RAPORU

EK 2: ETİK KURUL KARARI